

Historijsko-demografski razvoj Koprivnice

Balija, Monika

Master's thesis / Diplomski rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:628178>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-15**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

MONIKA BALIJA

HISTORIJSKO-DEMOGRAFSKI RAZVOJ KOPRIVNICE

Diplomski rad

predan na ocjenu Geografskom odsjeku

Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

radi stjecanja akademskog zvanja

magistre edukacije povijesti i geografije

Zagreb

2017.

Ovaj je diplomski rad izrađen u sklopu integriranog preddiplomskog i diplomskog sveučilišnog studija *Povijest i geografija*; smjer: *nastavnički* pri Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pod vodstvom doc. dr. sc. Stjepana Šterca.

Sveučilište u Zagrebu

Diplomski rad

Prirodoslovno-matematički fakultet

Geografski odsjek

Historijsko-demografski razvoj Koprivnice

MONIKA BALIJA

Izvadak: Predmet istraživanja diplomskog rada obuhvaća razmatranje historijsko-demografskog razvoja grada Koprivnice. Historijski razvoj promatranog prostora prikazan je kroz glavne povijesne etape, a istraživački rad usmjeren na analizu demografskog razvoja utvrđuje demografska kretanja od prvog modernog popisa do danas. Demografske značajke u radu su objašnjene putem različitih prostornih i povijesnih faktora, a demografski faktori postavljeni u uzročno-posljedičan odnos s ukupnim razvojem grada Koprivnice. Rezultati istraživanja i procjena budućih demografskih kretanja do 2031. godine pokazali su da Koprivnicu obilježavaju demografski procesi poput negativnog prirodnog kretanja, negativne među-popisne promjene te isto takve migracijske bilance, a u skladu s time, u radu je dat poseban osvrt na revitalizacijsku politiku usmjerenu na modele revitalizacije domicilnom odnosno imigracijskom populacijom.

76 stranice, 25 grafička priloga, 20 tablica, 65 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: Koprivnica, historijski razvoj, demografski razvoj, populacijska politika, starenje stanovništva, depopulacija, revitalizacija

Voditelj: Doc. dr. sc. Stjepan Šterc

Povjerenstvo: Doc. dr. sc. Stjepan Šterc

Doc. dr. sc. Ružica Vuk

Dr. sc. Slaven Gašparović, poslijedoktorand

Tema prihvaćena: 06.12.2016.

Rad prihvaćen: 12.09.2017.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb

Master Thesis

Faculty of Science

Department of Geography

Historical-demographic development of Koprivnica city

MONIKA BALIJA

Abstract: The subject of the thesis research includes the consideration of the historical-demographic development of Koprivnica. Historical development of the observed space is depicted through the main historical stages, and research work focused on demographic development determines demographic trends from the first modern to the last census data. The demographic characteristics are explained through different spatial and historical factors, and the demographic factors set in a causal relationship with the overall development of Koprivnica. The results of research and projection of future demographic trends by 2031 showed that Koprivnica is characterized by demographic processes such as negative natural movement, negative inter-census changes and the same migration balance. Accordingly, this paper gives a special review of the revitalization policy directed on models of revitalization with domicile or immigration population.

76 pages; 25 figures; 20 tables; 65 references; original in Croatian

Keywords: Koprivnica; historical development; demographic development; population policy; aging population; depopulation; possibilities of revitalization

Supervisor: Stjepan Šterc, PhD, Assistant Professor

Reviewers: Stjepan Šterc, PhD, Assistant Professor

Ružica Vuk, PhD, Assistant Professor

Slaven Gašparović, PhD, Postdoctoral Researcher

Thesis submitted: 06th of December 2016

Thesis accepted: 12th of September 2017

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia.

Zahvala

Na ovom mjestu željela bih zahvaliti svima koji su mi omogućili da danas budem tu gdje jesam te onima koji su mi pomogli prilikom izrade ovog rada. Najprije, zahvaljujem svom mentoru doc. dr. sc. Stjepanu Štercu na posvećenom vremenu, stručnoj pomoći, brojnim savjetima, a najviše na poticajnim riječima koje su usmjerile moj daljnji rad prema onome što zaista volim. Vaša nesebična pomoć i odnos prema ljudima i studentima s kojima surađujete uvijek će mi poslužiti kao primjer izvrsnosti u životu. Također, hvala svim kolegicama i kolegama uz čije su prisustvo sve prepreke tijekom ovih pet godina studija bile lako savladljive, a svi dani, čak i oni najteži, bili prepuni smijeha i zabave. Velika hvala i mojim dugogodišnjim prijateljima koji su uz mene bili u dobrim i lošim trenucima, motivirali me, bili podrška i oslonac tijekom studiranja te neprestano poticali težnju k ostvarivanju sve viših i viših ciljeva. Na kraju, najveća zahvala i zasluga za ono što sam postigla ide mojoj obitelji, posebno roditeljima, koji su mi svojim odricanjima omogućili studiranje, podupirali me, uvijek bili tu za mene i bez kojih sve ovo što sam dosad postigla ne bi bilo moguće.

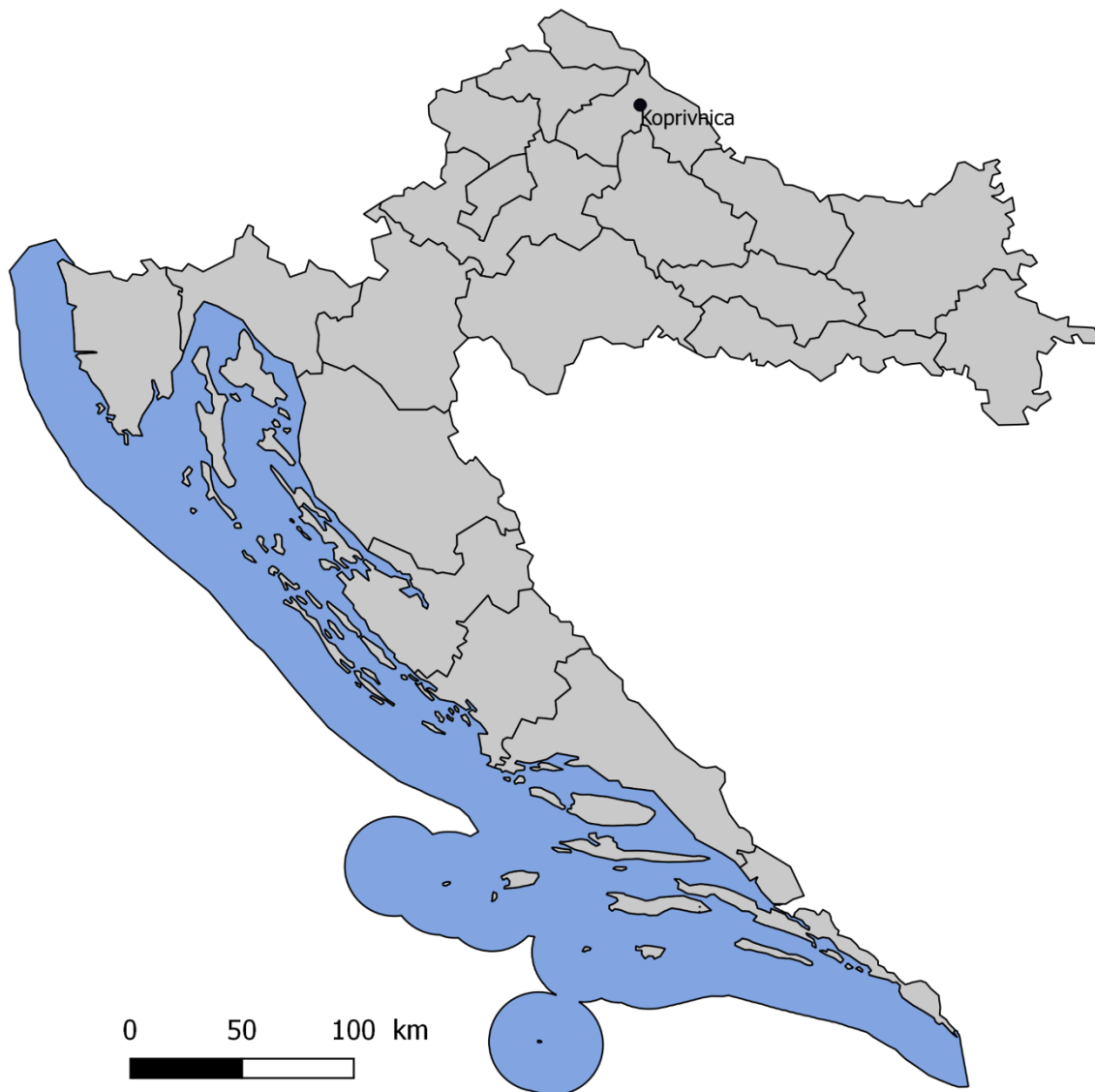
Sadržaj

1. UVOD	1
1.1. Predmet i pristup istraživanja	3
1.2. Zadaci i ciljevi istraživanja	4
1.3. Metode istraživanja.....	4
1.4. Pregled dosadašnjih istraživanja.....	5
1.5. Osnovne hipoteze.....	6
2. POVIJESNI RAZVOJ KOPRIVNICE	7
2.1. Prapovijesno i antičko razdoblje	7
2.2. Srednji vijek	10
2.3. Novi vijek	13
2.3.1. Razdoblje do 19. stoljeća.....	13
2.3.2. Razdoblje dugog 19. stoljeća.....	17
2.4. Razdoblje 20. stoljeća.....	19
2.4.1. Međuratno razdoblje (od 1918. do 1945. godine)	19
2.4.2. Socijalističko razdoblje	21
2.5. Razdoblje suvremenog razvoja (nakon 1991. godine)	22
3. DEMOGRAFSKI RAZVOJ KOPRIVNICE	24
3.1. Popisna metodologija.....	24
3.2. Razdoblje do prvog modernog popisa 1857. godine.....	25
3.3. Među-popisne promjene	26
3.4. Prirodno kretanje stanovništva.....	30
3.5. Prostorna pokretljivost stanovništva.....	34
3.6. Opće kretanje stanovništva.....	40
3.7. Promjene osnovnih demografskih struktura.....	41
3.7.1. Dobno-spolni sastav stanovništva	41
3.7.2. Gospodarska struktura	46
3.7.3. Obrazovna struktura.....	49
3.7.4. Narodnosna i vjerska struktura.....	50
4. POVIJESNO-DEMOGRAFSKA UVJETOVANOST	54
4.1. Povijesni faktori i demografske promjene.....	54
4.2. Prostorni faktori i demografske promjene	55
4.3. Demografski faktori i ukupni razvoj Koprivnice	57
5. KONCEPCIJA BUDUĆEG RAZVOJA KOPRIVNICE	59
5.1. Nastavak depopulacije ili revitalizacija?.....	59
5.2. Revitalizacijski modeli	65

5.2.1. Model revitalizacije domicilnom populacijom	65
5.2.2. Model revitalizacije imigracijskom populacijom	67
6. ZAKLJUČAK	68
6.1. Referiranje na hipoteze	68
6.2. Opći zaključci	70
POPIS LITERATURE I IZVORA	72
PRILOZI	VIII
I. POPIS SLIKA	VIII
II. POPIS TABLICA	X
III. PLAN I PROGRAM PROJEKTNE NASTAVE	XI

1. UVOD

Koprivnica je grad središnje Hrvatske te središte Koprivničko-križevačke županije (sl. 1).

Sl. 1. Koprivnica na karti Republike Hrvatske

Politički i društveni uvjeti za nastanak gradskog naselja na mjestu današnje Koprivnice stekli su se tek u 12. stoljeću, a stoljeće kasnije spomenuti se prostor i urbanizirao. Isto vremensko razdoblje obilježeno je i prvim spomenom Koprivnice dok najveću važnost ovaj grad dobiva upravo u 14. stoljeću kada je poveljom tadašnjeg hrvatsko-ugarskog kralja proglašen slobodnim kraljevskim gradom. Položaj Koprivnice u blizini granice između Habsburškog i Osmanskog Carstva utjecao je na gospodarske, društvene i demografske promjene te svakodnevni život stanovništva ovog grada. Grad koji je ime dobio po

istoimenom potoku kroz povijest je imao brojne uloge; osim središta vojnokrajiške kapetanije i utvrde Varaždinskog generalata, Koprivnica je postala trgovačko središte i važno prometno čvorište, a u samostalnoj Hrvatskoj i sjedište novoosnovane županije.

U posljednja dva desetljeća na području Koprivnice dolazi do ubrzanog infrastrukturnog, gospodarskog, društvenog i kulturnog razvitka, a u istom vremenskom razdoblju demografska slika ovog grada počinje se znatno mijenjati. Sve do 19. stoljeća Koprivnica je po broju stanovnika bila na trećem mjestu među hrvatsko-slavonskim kraljevskim gradovima u Hrvatskoj, od prvog modernog popisa pa do danas broj stanovnika sveukupno se povećao za 20 000, međutim, posljednja dva desetljeća broj stanovnika poprima silaznu putanju. Obzirom da stanovništvo svojim temeljnim značajkama, kao što su broj, brzina brojčanog porasta ili smanjenja, sastav prema različitim obilježjima, prostorna pokretljivost i razmještaj ima, osim bitne uloge u oblikovanju geopovršinske stvarnosti, veliku važnost u svim područjima života te velik utjecaj na sveopći razvitak nekog prostora, sve je jasnija potreba razmatranja mogućnosti revitalizacije grada počevši od demografskog aspekta temeljenog na dosadašnjem i pretpostavkama budućeg razvoja. Demografsku problematiku, ciljanu populacijsku politiku, odnosno revitalizaciju, potrebno je postaviti u temelj sveopćeg razvoja Koprivnice, a njeno stanovništvo sagledati kao ključ opstanka ovog prostora. Osim što zahvaća Koprivnicu, problem neizvjesne demografske budućnosti zahvaća i Republiku Hrvatsku u cjelini, a provođenje samostalne populacijske politike trebao bi biti interes i temelj općeg razvoja svih jedinica lokalne samouprave jer jedino dobro razrađen i aktivno provodljiv sustav mjera populacijske politike može u budućnosti donijeti pozitivne demografske, a samim time i socijalne i ekonomske pokazatelje.

1.1. Predmet i pristup istraživanja

Predmet istraživanja diplomskog rada obuhvaća razmatranje historijsko-demografskog razvoja naselja Koprivnice, a sam rad doprinos je istraživanjima historijske geografije i demogeografije te poticaj daljnjim istraživanjima temeljenim na teorijskom pristupu i konceptu. Rad polazi od odnosa čovjeka i povijesnih zbivanja u promatranom prostoru te proučava, elaborira, ali i predviđa zakonitosti razvoja ljudskog društva u različitim razvojnim fazama (Šterc i Komušanac, 2010).

Historijski razvoj promatranog prostora prikazan je kroz povijesne etape; od prehistorijskog i antičkog razdoblja, srednjeg i novog vijeka, 20. stoljeća pa sve do razdoblja suvremenog razvoja nakon 1991. godine. Istraživački rad usmjeren na analizu demografskog razvoja naselja Koprivnice utvrđuje demografska kretanja promatranog prostora od prvog modernog popisa, među popisnu promjenu, prirodno kretanje stanovništva, migracije te promjene osnovnih demografski struktura. Osim toga, demografske su značajke u radu objašnjene putem različitih prostornih i povijesnih faktora, a demografski faktori postavljeni u uzročno-posljedičan odnos s ukupnim razvojem grada Koprivnice.

U posljednja dva desetljeća, glavno obilježje promatranog prostora negativni su demografski procesi uzrokovani prirodnim padom, ali i sve intenzivnijim iseljavanjem mladog i fertilnog stanovništva u inozemstvo. Navedeni trend, obzirom na suprotnost tezi koja navodi stanovništvo kao osnovni resurs i potencijal svakog planiranja i revitalizacije prostora, promatrani prostor sve više pozicionira u nezavidan položaj. Obzirom da buduće kretanje stanovništva uvjetuje demografski okvir za prostorno planiranje i revitalizaciju prostora, u radu je dana i projekcija stanovništva temeljena na podacima posljednjeg popisa stanovništva 2011. godine. Dominantni procesi u vezi sa suvremenim razvojem koji negativno utječu na budućnost promatranog prostora nameću nužnost predlaganja mogućih rješenja za izvjesniji budući razvoj zasnovan na populacijskoj i revitalizacijskoj politici. Stoga rad daje poseban osvrt na revitalizacijsku politiku usmjerenu na modele revitalizacije domicilnom odnosno imigracijskom populacijom.

Naposljetku, radi jasnoće, nužno je objasniti i prostorni obuhvat istraživanja. Naime, u radu se koriste pojmovi Grad Koprivnica koji se odnosi na administrativno-teritorijalnu jedinicu te grad Koprivnica pri čemu se misli na samo naselje unutar administrativnog područja Grada. Upravo grad Koprivnica, odnosno historijsko-demografski razvoj tog naselja predmet je istraživanja ovog rada.

1.2. Zadaci i ciljevi istraživanja

Primarni istraživački zadatak rada je proučavanje mehanizama razvoja, uzroka promjena i trenutnog stanja promatranog prostora potvrđujući time opće zakonitosti iz prošlosti i mogućnost projekcije budućih na temelju definiranih povijesnih i demografskih zakonitosti.

Cilj rada je istražiti i objasniti povijesni razvoj grada od prapovijesti do danas, uočiti pretpostavke koje su do takvog razvoja dovele i postaviti ih u odnos sa demografskim obilježjima tog prostora. Istraživački rad usmjeren na analizu demografskog razvoja grada Koprivnice temelji se na dva glavna cilja: utvrđivanju populacijskih značajki, tj. njihovih pravilnosti i zakonitosti te na objašnjavanju istih putem različitih prostornih procesa i povijesnih faktora koji na njih utječu, oblikuju ih i modificiraju. Utvrđivanjem demografskog potencijala, prikazivanjem strukture i kretanja stanovništva putem analize demografskih sastavnica, cilj je osvrnuti se i na pretpostavke budućeg razvoja Koprivnice te promotriti mogućnosti provedbe revitalizacijskih modela. Ovakav (ili sličan ovome) koncept mogao bi biti polazišna osnova valorizacije te razumijevanja budućeg razvojnog modela u radu promatranog prostora.

1.3. Metode istraživanja

Istraživanje predmeta rada temelji se ponajprije na metodi prikupljanja podataka koja obuhvaća pregled dostupne i relevantne literature. Nakon prikupljanja podataka uslijedile su metode analize, sinteze i logičkog zaključivanja te selektiranje i razmatranje relevantnih podataka. Kod prikazivanja povijesnog razvoja najčešće je korištena deskriptivna metoda te tekstualna interpretacija dok su temeljni izvor za prikaz demografskih obilježja naselja Koprivnice statistički podaci iz publikacija Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske (popisi stanovništva, vitalna statistika, različita statistička izvješća,...). Za prikazivanje demografskih procesa korištene su statističke i grafičke metode, a rezultati istraživanja i zaključci, osim tekstualno, prikazani su tablično i grafički korištenjem programa *Microsoft Office 2016*. Ostale u radu zastupljene metode čine komparativna metoda te metode indukcije i dedukcije.

1.4. Pregled dosadašnjih istraživanja

Razumijevanju historijsko-demografskog razvoja grada Koprivnice pridonijeli su brojni stručnjaci iz područja povijesti, geografije, demografije, arheologije i ekonomije, a neupitno najveći doprinos istraživanju tematike sličnoj predmetu istraživanja ovog rada dosad su dali prof. dr. sc. Dragutin Feletar te prof. dr. sc. Hrvoje Petrić.

Radove koji se bave istraživanjem problematike historijsko-demografskog razvoja Koprivnice možemo podijeliti u dvije skupine. Prvu skupinu čine radovi koji prate povijest Koprivnice od prapovijesti do danas, dok u drugu svrstavamo radove koji se bave demografskom tematikom, odnosno demografski razvojem u radu promatranog prostora.

U prvoj bismo skupini ponajprije mogli izdvojiti radove koji se bave najstarijom poviješću Koprivnice (Feletar, 1986, 1988; Marković, 1993/1994, 1995, 2005), a u istima autori analiziraju razvoj grada od prapovijesti do srednjeg vijeka. Nadalje, izdvojiti možemo radove koji su se bavili srednjovjekovnom poviješću Koprivnice (Čimin, 2015; Grgin 2003; Pavleš, 2007; Paškal, 1989; Vučetić, 2011) te radove koji opisuju povijest grada u razdoblju novog vijeka (Pavličević, 2002; Petrić, 2000, 2005, 2006; Vučetić, 2011). U posljednju podskupinu svrstavamo radove koji se bave suvremenom poviješću i razvojem Koprivnice (Dizdar, 2002; Kolar-Dimitrijević, 2007, 2008, 2009; Kraljić, 2014.; Šadek, 2016), a isti su ujedno i najbrojniji.

Drugu skupinu čine radovi koji se bave demografskim aspektom predmeta istraživanja ovog rada, a iste možemo podijeliti u dvije podskupine. Prvu podskupinu čine radovi koji daju sliku demografskog razvoja grada kroz povijest (Feletar, P., 2012; Karaman, 1986; Krivošić, 1983; Petrić, 2003, 2005; Živić i Pokos, 2002; Živić i Žebec, 2007), a drugu radovi koji se bave aktualnim demografskim procesima te projekcijama i budućim kretanjima stanovništva, a korišteni su u svrhu boljeg razumijevanja demografske problematike i stvaranja koncepcije budućeg razvoja Koprivnice (Friganović, 1978; Friganović i Šterc, 1993; Nejašmić, 2005; Nejašmić i Mišetić, 2004; Šterc, 2015; Šterc i Komušanac, 2010, 2012; Wertheimer-Baletić, 1999, 2005).

1.5. Osnovne hipoteze

Temeljem prethodnog poznavanja predmeta, zadataka i ciljeva istraživanja te primijenjene metodologije moguće je postaviti nekoliko polaznih hipoteza koje će se kroz rad potvrditi, korigirati ili opovrgnuti.

- H1** Demografske promjene spadaju među najvažnije procese u historijsko-geografskom razvoju Koprivnice.
- H2** Povijesne razvojne etape grada Koprivnice uvjetovale su i usmjeravale demografske procese.
- H3** Demografski razvoj Koprivnice slijedi negativne trendove u Republici Hrvatskoj.
- H4** Suvremeni demografski razvoj Koprivnice obilježen je prirodnim padom i depopulacijom.
- H5** Demografska revitalizacija Koprivnice preduvjet je njenog budućeg gospodarskog i ukupnog razvoja.

2. POVIJESNI RAZVOJ KOPRIVNICE

Povijesni razvoj naselja Koprivnice razmatran je kronološki unutar glavnih povijesnih etapa, a poglavljem *prapovijesno i antičko razdoblje* ukratko je obuhvaćen razvoj Koprivnice te njene okolice i prije otkrića pisma.

2.1. Prapovijesno i antičko razdoblje

Kontinuitet života na ovom prostoru arheološkim je nalazima potvrđen kroz prošlih 500 000 godina, a isti nas podaci navode na zaključak da život ljudi u jugozapadnom dijelu Panonske nizine seže i u predholocenska razdoblja kvartara. Sastavni dio te prastare naseljenosti je i središnji dio doline rijeke Drave, područje sudaranja raznih kultura i sjecište brojnih europskih, regionalnih i lokalnih pravaca kretanja – Podravina (Feletar, 1988). Povoljan geografski položaj i smještaj Koprivnice, kao i njenih perifernih dijelova, potvrđen je podacima o brojnim do danas poznatim nalazištima iz razdoblja od oko 3500 godina prije Krista pa sve do 16. stoljeća, a dosad nedovoljno istražen trag naseljavanja prvih zemljoradnika iz razdoblja neolitika nikako ne znači da takve nalaze ne možemo očekivati, bez obzira što je grad svojom izgradnjom i širenjem prekrrio mnoga vrijedna nalazišta (Marković, 1995).

Prijelazno razdoblje neolitika (mlade kameno doba) i eneolitika (bakreno doba) obilježeno je slučajnim nalazima keramike iz Dubovca, a sustavnim istraživanjima nalazišta Seče nadomak Koprivničkih Bregi, nešto više od 1 km udaljenosti od Miklinovca (koprivničkog istočnog predgrađa), utvrđeno je postojanje ostataka 23 objekta. Spomenuti su objekti uglavnom jame i jamice koje su služile kao zemunične nastambe, kao jame za otpatke ili za rad u toku dana, a zemunični odnosno poluzemunični način stanovanja karakterističan je i za naredna razdoblja u našim krajevima (Marković, 1993/1994). Spomenutom prijelaznom razdoblju pripadaju i keramički nalazi te kamena sjekira na Kamengradu, dok iz punog eneolitika potječu nalazi tzv. lasinjske kulture na lokalitetima Cerine 3 sjeverno od šume na Danici te Vojnik 1 i Zasek 1 kod Koprivničkog Ivanca u blizini Koprivnice. Veličina i brojnost zemunica te poluzemunica u kojima je mogao boraviti velik broj stanovnika navodi nas na zaključak da je u doba lasinjske kulture podravsko-bilogorsko-kalnički kraj bio poprilično gusto naseljen (Marković, 1995).

Krajem bakrenog doba (eneolitika) na prostore Podravine uslijed opće migracije dolazi vučedolska kultura, poznata kao osebujnost sjeverne Hrvatske, a već tada vidljivo je da stanovništvo kao lokaciju svojih stalnih naselja bira strateški povoljnija uzvišenja u blizini vode i plodnih polja. Kasni eneolitik te rano brončano doba karakterizira i značajna socijalna

diferencijacija među stanovništvom; rodovska i vojna aristokracija bavi se pretežno lovom, a rodovski starješina obično je bio i vrhovni svećenik.

Kasno brončano doba (prijelaz iz 14. u 13. do polovice 8. stoljeća prije Krista) na tom je području obilježeno prvim procvatom proizvodnje i prerade bronce, a u istom se razdoblju razvija i kultura polja sa žarama za koju je svojstveno odbacivanje starog načina ukopa pod grobne humke i ukapanje spaljenih kostiju s posudama u ravne grobne jame. Naselja tog razdoblja pretežno su gradinska (Delovi, Martijanec, Virje i sl.), a sve je izraženije i diferenciranje prema klasama uz jačanje rodovsko-vojne aristokracije (Feletar, 1988). Posljednja faza brončanog razdoblja navodi nas na nagađanja o plemenskoj odnosno etničkoj pripadnosti stanovništva ovih prostora koje pojedini autori svrstavaju među Panonce, a u sklopu kojih se nešto kasnije jasno izdvajaju Jazi (Marković, 1993/1994).

Željezno doba (od 8. do 1. stoljeća prije Krista) snažnim socijalnim diferenciranjem, napretkom proizvodnih snaga i miješanjem kultura širih europskih područja u ove krajeve donosi znatne promjene vezane prvenstveno uz društveno-političke prilike i način života. Nova znanja vezana uz izradu željeznih predmeta potiču širenje novih običaja i proizvodnih mogućnosti što se odražava u načinu stanovanja, opremi domaćinstva, pa i pogrebnim običajima (Feletar, 1988). Oružje, oruđe i dio nakita sve se više izrađuje iz željeza, a tragovi naselja iz ovog razdoblja pronađeni su na jugozapadnom rubu grada u blizini Gergeljevog mlina u Starigradu uz potok Koprivnicu (Marković, 1993/1994).

Mlađe željezno doba (od 3. do početka 1. stoljeća prije Krista) vrijeme je kada na ovim prostorima vladaju Kelti Taurisci koji sa sobom iz srednje Europe donose izuzetno konjaničko, keramičko i kovačko znanje, a usporedno s njima na ovim područjima i dalje žive Jazi koji svoju egzistenciju na istom prostoru produžuju i u vrijeme Rimskog Carstva (Marković, 1993/1994). Ostaci naselja te brojni nalazi iz ovog razdoblja pronađeni su na nalazištima u Delovima (blizina Koprivnice), na sjevernoj strani predgrađa Danica (Vratnec), te zapadno (Leptan, Kunovec Breg) i jugozapadno uz grad (Starigrad). Posebno je zanimljiva činjenica kako se lokalitet Grede 1 u Delovima nalazi na izrazito dominantnom brijegu u odnosu na mnoštvo okolnih vrlo niskih brežuljaka na kojima su također postojala istovremena naselja, a isti nas podatak ponovno navodi na pomisao o posebnoj organizaciji života te izdvajanju rodovske i vojne aristokracije. Osim toga, na nekoliko je lokaliteta pronađena i šljaka od taljenja metala što nas objektivno navodi na zaključak da je na tom području postojala jaka metalurška industrija, tj. da su ovdje u različitim razdobljima postojale radionice za izradu predmeta od bronce i željeza. Sveukupni podaci o prostoru današnje Koprivnice i okolice u ovo doba potvrđuju svojevrsni kontinuitet u funkciji i

izgledu naselja sa starijim razdobljima, međutim jasno je vidljivo da standard stanovanja u određenim elementima ipak raste (Feletar, 1988).

Antičko razdoblje, razdoblje vrsne organizacije rimske civilne i vojne uprave kakvu ovi krajevi još nisu poznavali, na području sjeverozapadne Hrvatske, posebice u većim naseljima, karakterizira značajan gospodarski preobražaj i romanizacija. Osnovna antička grana bila je ratarstvo i stočarstvo, primjenjivalo se sve suvremenije oruđe, uvelike se gajila stoka, a od biljaka najviše su se uzgajale žitarice, voće i povrće. Razvojni pomak vidljiv je i u sferi trgovine i obrta, a u ovom dijelu Panonije formirana je i valjana mreža antičkih cesta uz čije su se trase osnivala rimska naselja; od gradova (castrum) do običnih središta usamljenih domaćinstava (villa) ili pak većih (mansiones) odnosno manjih (mutationes) postaja u kojima se noćilo ili se mijenjali konji. Početke rimske vladavine obilježava pripadnost Podravine Panonii Superior, a reorganizacijom u vrijeme kasnog rimskog carstva spomenuta je provincija podijeljena u dva dijela; naši su krajevi tada pripali u Saviu sa središtem u Sisku. Antička je kultura na području Podravine ostavila poprilično velik broj vrijednih arheoloških lokaliteta, od kojih većina nije valjano istražena, a za neke se još ni ne zna. Pretpostavlja se da rimski putovi velikim dijelom slijede glavne pravce kretanja stanovništva i robe iz ranijih prapovijesnih razdoblja, ali tek antičke ceste ističu određenu zonalnu naseljenost i važnost Podravine. Glavna rimska cesta u Podravini vodila je agrarno atraktivnijom zonom terasastog kontakta dravske doline te tercijarnih kalničkih i bilogorskih obronaka, a ne neposredno uz korito rijeke Drave. Istu cestu cijelom dužinom kroz Podravinu prate brojna arheološka nalazišta, od kojih neka vrlo bogata i velika (Feletar, 1988).

Dosadašnja istraživanja na području današnje Koprivnice uglavnom nisu dokazala aktivan život antičkog stanovništva na ovim prostorima, međutim, bogata rimska arheološka nalazišta u njejoj neposrednoj blizini dozvoljavaju nam da o kontinuitetu antičke naseljenosti s razlogom govorimo i na području samoga grada. Istraživanja u užoj okolici Koprivnice dokazuju da je na području Farkašića nekad postojalo rimsko naselje Piretis, a nalazi poput rimskog novca, kopče i prstena navode nas na zaključak da je na istom prostoru u 4. stoljeću postojala antička nekropola. Osim Farkašića, važno antičko nalazište je i današnje naselje Kunovec Breg koje je nešto starije (datirano u razdoblje kraja 1. i početka 2. stoljeća), a mnogi od arheologa uvjereni su da je upravo na tom prostoru bila lokacija rimske postaje Sunista. Brojni ostaci iz antičkog razdoblja pronađeni su i na području šire okolice Koprivnice, točnije, na prostoru današnjeg Novigrada Podravskog, Legrada, Gole, Novačke, Imbriovca i dr., a nalazi na navedenom prostoru navode nas na zaključak da je u

rimsko doba život na ovom području intenzivno bujao, a rimska kultura ostavila golem trag. Antička vojna organizacija i pomno organizirana uprava pridonijele su brzom razvoju većine gospodarskih funkcija, osobito na planu unapređivanja zemljoradnje, uzgoja stoke, obrta, graditeljstva i trgovine, a počela se razvijati i raznovrsnija kulturna djelatnost, zdravstvo, pravo i religija (Feletar, 1988).

2.2. Srednji vijek

Nakon pada Zapadnog Rimskog Carstva na ovim se prostorima u narednom stoljeću smjenjuje vladavina Huna, Ostrogota i Langobarda, a nakon njih ovim krajevima, vjerojatno u plemenskom savezu, vladaju Avari i Slaveni. Krajem 8. stoljeća u ratovima protiv Franaka Karla Velikog spomenuti se savez i Avarska država raspadaju, a u istom razdoblju Slaveni na ovim prostorima počinju graditi trajna naselja, nove državne organizacije i boriti se za slobodu. Nakon rušenja Avarske države u ovom se dijelu sjeverne Hrvatske formira kneževina panonskih Hrvata koja je bila u vazalnom odnosu prema tada poprilično velikoj i snažnoj državi Franaka (Feletar, 1988). Slaveno (hrvatsko) stanovništvo Podravine tijekom razdoblja ranog srednjeg vijeka, u okvirima velikih gospodarskih i političkih promjena do kojih je došlo u toku velike seobe naroda, prošlo je težak put preobrazbe od plemenskih do feudalnih odnosa, a o istoj preobrazbi znamo izuzetno malo. „Poradi niske kulturne razine, načina gradnje vezane uz lokalne izvore građe (uglavnom drvo, koje je brzo nestajalo u panonskoj vlazi i požarima), kao i razmjerno labave državne organiziranosti, do danas se očuvalo izrazito malo podataka o životu naših predaka u Podravini u ranom srednjem vijeku, pa čak i relativno malo arheoloških nalaza i lokaliteta“ (Feletar, 1988, 38). Najmanje arheoloških nalaza o životima stanovnika ovog prostora postoji iz samog razdoblja velike seobe naroda pa sve do 9. stoljeća.

Razvijeni, a ponajprije kasni srednji vijek, iz kojeg o ovim prostorima postoji više izvora podataka, pripada u razdoblje punog razvoja feudalnih odnosa i izrazite klasne diferencijacije. Mreža putova i kretanja, kao i osnovni raster prostornog rasporeda naselja, formiran je upravo u ovo doba, a s manjim se modifikacijama razvija sve do danas. Isto razdoblje karakterizira i značajno diferenciranje u važnosti pojedinih naselja i to u pravcu jačanja društvenih i ekonomskih funkcija onih naselja koja su se locirala na povoljnim položajima, uglavnom križištima važnih putova, a temeljem ovakve prostorne diferencijacije, na kontaktnom području doline Drave i kalničko-bilogorskih pobjeda formira se niz naselja, gradina i gradišta; među njima bila je i Koprivnica (Feletar, 1988).

Najranije korijene ovog srednjovjekovnog grada gotovo je nemoguće točno determinirati; prvi pisani dokumenti koji spominju potok Koprivnicu, naselje Koprivnicu i Kamengrad (utvrdu u neposrednoj blizini potoka Koprivnice) potječu tek iz 13. stoljeća (1207.¹ i 1272.² godina), međutim, Koprivnica i bliža okolica bili su nastanjeno područje mnogo prije nego se prvi puta spominju tim imenom u srednjem vijeku (Marković, 1995). Spomenuti Kamengrad datira iz 12. stoljeća, lociran je oko tri kilometra južno od današnjeg središta Koprivnice, a pojedini povjesničari opravdano tvrde da je i na užem području današnje Koprivnice u to srednjovjekovno doba postojala primitivna fortifikacija i naselje, koje je vjerojatno pripadalo velikom kamengradskom naselju (Feletar, 1986). Kamengradska utvrda i stara Koprivnica od 12. stoljeća razvijale su se usporedno, dijelile određene upravne funkcije i nadopunjavale brojne gospodarske djelatnosti. „Prostorni odmak od brdske fortifikacije u Kamengradu (Starigrad) učinjen je vjerojatno vrlo rano. Grad i cesta zagazili su u podravsku nizinu i tako postali uskoro najistaknutije podravsko prometno križište“ (Feletar, 1986, 12). Srednjovjekovna je Koprivnica u uvjetima srednjovjekovnog prometa i gospodarstva iskoristila sve prednosti svog položaja i razvila niz funkcija (obrt, trgovina i uprava) za širu okolicu, a iste su joj u narednom razdoblju omogućile značajne povlastice (Feletar, 1986).

U crkvenom pogledu, Koprivnica je u razdoblju srednjeg vijeka činila središnji dio Komarničkog arhidakonata Zagrebačke biskupije, dok je u civilnom pripadala banovini (kraljevini) Slavoniji, te Križevačkoj županiji kao jednoj od najstarijih županija u sjevernohrvatskom dijelu Hrvatsko-Ugarskog Kraljevstva (Janković, 2013). Godine 1292. na ovom je području od strane franjevaca osnovan i samostan, a u dokumentima iz prve polovice 14. stoljeća Koprivnica se prvi put spominje kao grad tj. civitas (Paškal, 1989). Bez obzira na relativno kasno spominjanje Koprivnice kao grada, isprave koje krajem 13. stoljeća spominju Koprivnicu kao naselje sa već razvijenim urbanim osobinama navode nas na pretpostavku da je koprivnička varoš nastala kao takva još u drugoj polovini spomenutog stoljeća (Pavleš, 2007).

Funkcije kojima je Koprivnica postala središtem šire okolice potvrđivane su važnim dokumentima koje su izdavali mjesni velikaši ili izravno hrvatsko-ugarski kraljevi, a od niza takvih dokumenata svakako je najvažnija povelja kralja Ludovika I. Anžuvina (sl. 2) kojom je Koprivnica 4. studenog 1356. godine proglašena slobodnim kraljevskim gradom, što

¹ *Quopurnicha fluv.* (potok Koprivnica) u ispravama kralja Andrije II.

² *castrum Kapurnicha* u darovnici mladog kraljevića Ladislava IV. Kumanca

svjedoči o njenom tadašnjem društvenom i gospodarskom razvoju (Čimin, 2015). Usporedbom Koprivnice i okolnih gradova lako je zaključiti kako je ovaj grad, u odnosu na druge, povlastice dobio zapravo poprilično kasno, a kao glavne uzroke tome možemo navesti političku moć susjednog Varaždina, Križevaca i Virovitice koji su bili sjedišta županija te preveliku blizinu povlaštenih Križevaca (Pavleš, 2007)

Sl. 2. Povelja kralja Ludovika I. Anžuvina Koprivnici 1356. godine

Izvor: Klaić, 1987.

Dobivenim povlasticama dolazi do naglog uspona koprivničkog gradskog naselja; građani slobodnih kraljevskih gradova imali su pravo na izbor vlastitog suca te pravo slobodne trgovine što je rezultiralo pritjecanjem stanovništva te razvojem obrta i trgovine (Klaić, 1987). Osim zbog dobivenih povlastica, Koprivnica je napredovala i radi jačanja trgovinskog prometa uzduž današnje podravske magistrale pod utjecajem napredovanja grada Varaždina; pritom je imala prednost lokacije na transversalnom odvojkju prema jugu, Zagrebu, Jadranskom moru, ali i na sjever prema Ugarskoj (Pavleš, 2007). Koprivnica je u to vrijeme, osim slobodnog kraljevskog grada, bila i jedno od najznačajnijih središta u Slavoniji, a povlastice koje je stekla bile su temelj za snažni razvoj grada u slijedećim desetljećima pa sve do naleta turske opasnosti s istoka u toku 16. stoljeća (Feletar, 1988).

Grad je sve do prve polovice 15. stoljeća bio u izravnom vlasništvu kraljevske krune, a tada, 1428. godine, kralj Sigismund (Žigmund) za 10 000 forinti Koprivnicu prodaje zagrebačkom biskupu Ivanu Albenu. Nešto kasnije, oko 1435. godine Koprivnicom upravlja ban Mikac, zatim braća Talovci, pa konačno moćna obitelj Celjskih (Klaić, 1987). Godine 1462. Katarina Celjska posjed grada prodaje banu Ivanu Vitovcu, a obzirom da su se Vitovci pobunili protiv tadašnjeg kralja Matije Korvina, on im je grad oduzeo i 1477. godine darovao obitelji Ernušt (Grgin, 2003).

2.3. Novi vijek

Razdoblje novog vijeka obilježava ponovno pripadanje grada pod izravnu kraljevsku vlast, međutim, Koprivnica u istom razdoblju pod utjecajem sveopćih prilika u ovom dijelu Europe dobiva i jednu sasvim novu ulogu – ulogu obrane od Osmanlija.

2.3.1. Razdoblje do 19. stoljeća

Koprivnicom sve do 1541. godine upravlja u ovom dijelu Hrvatske poznata obitelj Ernušt, a nakon njih gospodarom grada do 1546. godine postaje Petar Keglević (Nemet, 2008). Odlukom tadašnjeg ugarsko-hrvatskog kralja Ferdinanda I. Habsburškog 1547. godine grad ponovo dolazi pod izravnu kraljevsku vlast, a pošto je osmanska opasnost u svojoj punoj snazi zaprijetila i sjeverozapadnom dijelu Hrvatske, barun Luka Sekelj postaje formalnim kapetanom i zapovjednikom svih podravskih utvrda, pa tako i Koprivnice (Pavličević, 2002). Spomenutim događajima počinje organizacija militarizirane sigurnosne zone u sastavu Habsburške Monarhije, a Koprivnica 1548. godine postaje sjedištem koprivničke kapetanije (Vučetić, 2011). Ovaj grad, osim što je kao dio Hrvatsko-slavonske, odnosno Slavonske krajine isprva bio sjedište kapetanije, kasnije je postao i sjedištem generalata (Slukan-Altić, 2012). Premještanjem i utvrđivanjem generalata u Varaždinu, Koprivnica je ostala samo kapetanijsko središte kasnije podignuto na nivo velike kapetanije u čijem su sastavu bile utvrde Koprivnica, Novigrad, Ludbreg, Virje i Drnje (Petrić, 2005).

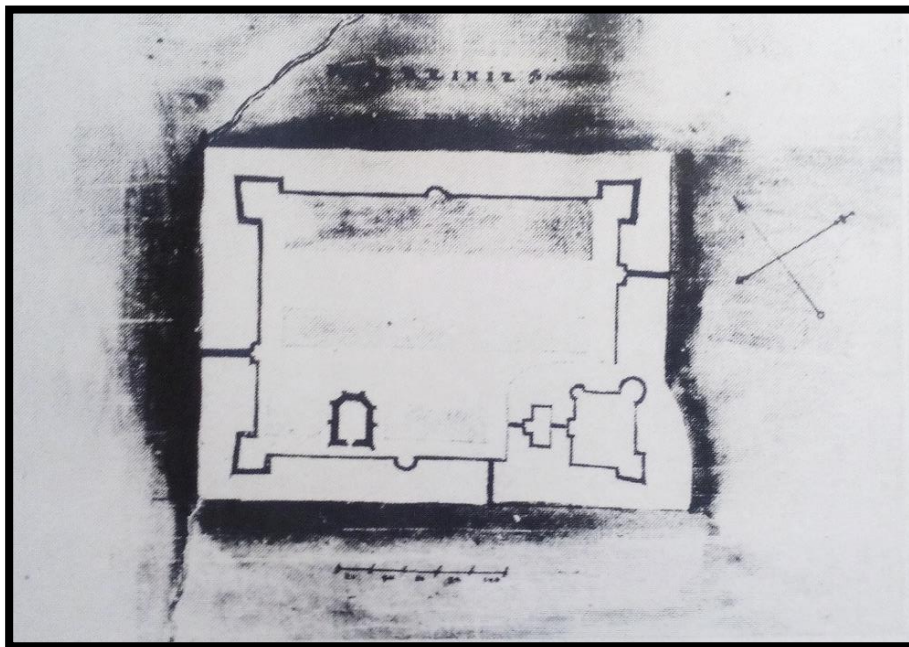
Šesnaesto stoljeće razdoblje je kada grad dobiva proširene i novoizgrađene utvrde te postaje jedna od najznačajnijih nizinskih fortifikacija u sistemu obrane od Osmanlija u sjevernoj Hrvatskoj. Sredinom istog stoljeća u gradu je i dalje na snazi građanska komunalna samouprava dobivena temeljem ranijih povlastica, međutim, u svakodnevnom se životu sve više osjećao stalan pritisak vojničkog elementa što je otežavalo ionako izrazito nepovoljne prilike zbog neprekidnih osmanskih provala, ratovanja, pljačkanja i paleža. Broj građanskog stanovništva u to se vrijeme počinje znatno smanjivati, a spomenute su se prilike posebno

odrazile na trgovce koji sve više gube mogućnosti za svoje poslovanje. Osmanski naleti ostavili su posljedice i na franjevce koji su sredinom ovog stoljeća napustili svoje višestoljetno sjedište, a demografsko-gospodarska stagnacija čitavog ovog dijela Podravine postaje sve vidljivija. Navedeni događaji, osmanska osvajanja, prodori na zapad, opća nesigurnost i stvaranje Vojne krajine uzroci su vrlo snažnih demografskih promjenama na ovom prostoru (Feletar, 1988). Potpisivanje Žitvanskog mira (1606. godine) i sređivanje prilika na habsburško-osmanskoj granici doveli su do nove obnove gospodarskog života u našim krajevima, a isto se uvelike odražava i na sveukupni razvoj gradova. Oživljavanje gradskog života obilježava obnova trgovine i obrta, stvaranje gradskih oligarhija, doseljavanje plemstva, povratak redovnika i dolazak novih redova (kao reakcija na protestantizam posebno jak u 16. stoljeću), modernizacija gradskih utvrda i izgradnja zgrada vojne namjene (Feletar, 1988).

Sredinom 17. stoljeća, poveljama kralja Ferdinanda III. u 1638., 1651. i 1652. godini Koprivnica je dobila nove povlastice: pravo održavanja velikih sajмова tri puta godišnje te pravo ubiranja maltarine radi popravka cesta i izgradnje mostova (Petrić, 2006). Spomenuto razdoblje u ovom gradu proteklo je u duhu obnove i uređenja brojnih cehovskih udruženja koprivničkih obrtnika, a uz trgovačke poduzetnike na ove se prostore vraćaju i franjevci koji od sredine 17. stoljeća podižu svoj samostan na novoj lokaciji (Karaman, 1986). Događaji u drugoj polovici 17. stoljeća, posebice početkom tzv. *velikog rata* za oslobođenje od osmanske okupacije (1683.-1699.), kada su habsburške čete uz pomoć domaćih ustanika napredovale duboko na istok, pridonijeli su tome da koprivnička utvrda izgubi svoj granični karakter, međutim, spomenuta promjena i Karlovački mir 1699. godine kojim je osmanska vlast potisnuta preko Save, nisu doveli do ukinuća vojnokrajiške jurisdikcije na području Koprivnice. Štoviše, Koprivnica 1731. pa sve do 1765. godine nosi ulogu sjedišta Varaždinskog generalata, a tek je tada grad konačno izdvojen iz Vojne krajine čime prestaje i dvjestogodišnja prisutnost vojničkog elementa na ovom tlu (Pavličević, 2002).

Usprkos vojnokrajiškom režimu, krajem 17., a osobito u 18. stoljeću Koprivnica obnavlja svoje osnovne gradske gospodarske djelatnosti i ponovno postaje regionalnim središtem svoje okolice. Zbog zadovoljavanja svojih potreba na prostor ovog grada gravitiralo je stanovništvo od Đurđevca na istoku, Ludbrega na zapadu, Križevaca na jugu pa sve do Legrada i jugozapadne Ugarske na sjeveru. Razvoju grada dodatno je pogodovalo i razdoblje vladavine Marije Terezije te patentni koji su podupirali razne trgovačke, obrtničke i manufakturne inicijative na ovim prostorima, a obrt i trgovina ubrzo su postali okosnica razvoja grada.

Razdoblje novog vijeka donosi promjene i u izgledu grada. Dosad očuvani planovi i tlocrti vojnokrajiške Koprivnice sadrže uglavnom samo dokumentaciju o fortifikacijskom sustavu (sl. 3) te ne pružaju uvid u raspored i izgled građanskog dijela naselja.

Sl. 3. Koprivnička utvrda u drugoj polovici 16. stoljeća

Izvor: Feletar, 1988.

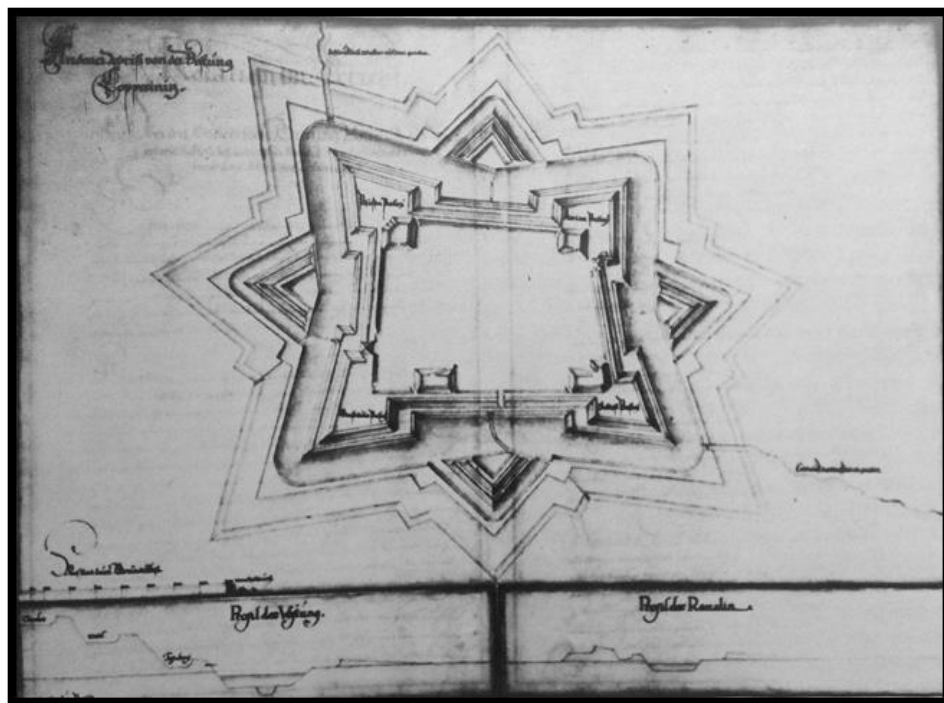
Stanovite elemente donose tek pojedine vedute (sl. 4) poput Ledenteurova crteža iz 1639. godine (Marković, 2005).

Sl. 4. Ledenteurov crtež s vedutom koprivničke tvrđave iz 1639. godine

Izvor: Feletar, 1986.

Novi vijek i osmanska opasnost na prostoru Koprivnice doveli su do pada broja civilnog stanovništva (na tek stotinjak građana) i povećanja brojnosti vojničke posade. Postupnim smirivanjem prilika nakon spomenutog Žitvanskog mira ponovno jača civilno stanovništvo predvođeno obrtnicima i trgovcima. Spomenuto stanovništvo oko tvrđave počinje razvijati nova predgrađa čiji je urbani sustav određen vanjskom, zvjezdolikom linijom fortifikacijskih opkopa (sl. 5) koji odvajaju nova predgrađa od srednjovjekovne jezgre grada u unutarnjem pravokutniku, a isti se procesi dodatno ubrzavaju nakon Karlovačkog mira 1699. godine. Nakon izdvajanja grada iz Vojne krajine koprivnička fortifikacija gubi svoju praktičnu namjenu, pa je već krajem šezdesetih godina 18. stoljeća dijelom napuštena. Gotovo sve životne funkcije tada se sele u sve razvijeniji suburbium, odnosno novo gradsko središte koje nastaje nedaleko od starih gradskih bedema, pretežno na sjevernom i zapadnom dijelu. Predgrađa sve više postaje životni prostor ne samo trgovaca, obrtnika, plemića, činovnika i poduzetnika, nego i sve većeg broja kmetova i slobodnjaka, a to posebice vrijedi za tadašnju periferiju poput današnjeg prostora Miklinovca, Banovca, Vinice i dr. Isto razdoblje Koprivnici donosi i titulu jednog od najznačajnijih cehovskih gradova što je rezultat djelovanja više od trideset obrtničkih struka organiziranih u devet cehovskih udruženja.

Sl. 5. Plan koprivničke tvrđave iz rukopisa M. Stiera (oko 1660. godine)

Izvor: Feletar, 1988.

Pomicanjem osmanske granice na Savu i Dunav (1699. godine) na čitavom području sjeverozapadne Hrvatske, posebice u Podravini, stvaraju se povoljniji uvjeti za gospodarski razvoj. Razdoblje habsburške vlasti od početka 18. stoljeća pa sve do kraja prvog svjetskog rata obilježeno je zrelim feudalizmom, prijelazom u građanski kapitalizam te prodiranjem industrijske revolucije. Reorganizacijom Vojne krajine Koprivnica 1765. godine konačno prestaje biti dio vojnokrajiške jurisdikcije, a njena se uloga prenosi na novi krajiški centar (Bjelovar). Koprivnica tada postaje sastavni dio civilne Hrvatske, gradsku upravu preuzima izabrano poglavarstvo i sud, a iste su promjene dovele do novog gospodarskog razvoja. Vojna uprava prenesena 1765. godine u Bjelovar oslobodila je Koprivnicu vojničke stege, međutim, granica Vojne krajine nije pomaknuta daleko od grada pa je ista ometala regionalni razvoj gradskih djelatnosti sve do ukinuća 1871. godine (Petrić, 2000).

Nakon svih promjena koje je na ovom prostoru uzrokovala osmanska opasnost, pretpostavlja se da je sredinom 18. stoljeća u Koprivnici bilo između dvije i tri tisuće osoba, a isti se broj ne mijenja sve do ukidanja feudalnog sistema sredinom 19. stoljeća (Karaman, 1986).

2.3.2. Razdoblje dugog 19. stoljeća

Koprivnica u razdoblju 19. stoljeća zaokružuje započetu transformaciju gospodarskih funkcija i postaje sve jače središte Podravine, a nekadašnji suburbium postaje pravo funkcionalno središte grada. Urbanistički se na prostoru Trga maršala Tita (današnji Zrinski trg), Trga Republike (današnji trg bana Jelačića) i Nemčićeve ulice, formirala i koprivnička trgovačko-obrtnička jezgra čije su funkcije služile čitavu širu regiju. „Prema registumu poreznih obveznika od 17. veljače 1846. godine, u Koprivnici djeluje 130 obrtnika različitih struka, grad ima tridesetak prodavaonica, nekoliko manufakturnih radionica, kulturne ustanove, itd.“ (Feletar, 1988, 151). Shodno tome, u strukturi stanovništva Koprivnice trgovci i obrtnici bili su najbrojniji, ali i najutjecajni stalaž. Logičan evolucijski slijed razvoja od cehova preko manufaktura pa sve do industrije počeo se u ovim krajevima ostvarivati sa velikim zaostatkom za ekonomski razvijenom Europom, tek u zadnjih desetljećima 19. stoljeća, štoviše, u ovom dijelu Hrvatske u to vrijeme čak ni ne možemo govoriti o prodoru industrijske revolucije, već o određenim predradnjama za nastup novog industrijskog doba.

Važnosti Koprivnice u 19. stoljeću pridonijela je i izgradnja pruge između Mađarske i Zagreba (Zakany-Zagreb) puštena u promet početkom 1870. godine, a takva izuzetno dobra prometna povezanost makadamima, željeznicom i rijekom Dravom dodatno je pogodovala

razvoju trgovine, obrta, manufaktura i industrije (Kolar-Dimitrijević, 2008). Spomenuti početni procesi industrijalizacije Koprivnice oslanjali su se, osim na obilje radne snage, prirodna bogatstva, relativno naprednu poljoprivredu i tradiciju obrtničke proizvodnje, upravo na prometno-geografski položaj s već razvijenom željezničkom i cestovnom mrežom, međutim, bez obzira na iskorištavanje svih navedenih faktora Koprivnica je (ali i cijeli ovaj dio Hrvatske) u svom razvoju izrazito kasnila za ostatkom Habsburške Monarhije.

Razdoblje od revolucije 1848./1849. pa sve do opće financijske i gospodarske krize 1873. godine početno je razdoblje oblikovanja građanskog društvenog sustava i moderne kapitalističke privrede u Koprivnici (ali i cijeloj Hrvatskoj), a u istom se razdoblju počinju javljati i pojedini elementi novih socioekonomskih struktura. Postupno se, uz snažnu obrtničku proizvodnju, počinje širiti i krug poduzeća manufakturnog ili industrijskog karaktera (pivovara, mlin na parni pogon, i sl.). Spomenuto razdoblje ujedno je i vrijeme kada se u redovima koprivničkog građanstva javlja više desetaka židovskih obitelji sa područja zapadne Ugarske, a isti u današnjoj Svilarskoj ulici podižu sinagogu.

Krajem ovog stoljeća svoje temelje počeo je dobivati i današnji glavni gradski trg te pripadajući mu park. Između 1891. i 1893. godine gradski vrtlar Dragutin Ruhl počeo je sa radom na današnjem koprivničkom parku (sl. 6), a početkom idućeg stoljeća gradski je centar dobio prvi sloj asfalta (Slukan Altić, 2006).

Sl. 6. Glavni gradski park (Koprivnica, 19. stoljeće)

Izvor: Feletar, 1986.

Nakon velike financijske krize 1873. godine u cijeloj je Austro-Ugarskoj došlo do privremenog zastoja, međutim, u sjevernoj je Hrvatskoj ta stagnacija zbog nepovoljnih uvjeta (nagodba i vladavina Khuena Hedervarya) potrajala znatno dulje. Novi uzlet kapitalističke privrede počinje tek krajem 19. stoljeća kada se na području Koprivnice javljaju novi proizvodni pogoni, posebice oni u prehrambenoj industriji. Prvih godina 20. stoljeća zaboravljena je svjetska agrarna kriza koja je potresala Europu zadnjih desetljeća prethodnog stoljeća, gradska jezgra grada dobiva nove zgrade, otvaraju se trgovine i banke, brojni obrtnici postaju manufakturisti, a 1906./07. gradi se i velika kemijska industrija „Danica d.d.“. Spomenuta je industrija bila jedna od najvećih kemijskih tvornica u tadašnjim južnoslavenskim zemljama, izvršila je ogroman utjecaj na jačanje procesa industrijalizacije i deagrarizacije u čitavoj Podravini, a posebno velik utjecaj imala je na sveukupni razvoj Koprivnice. Godine 1914. ova je tvornica zapošljavala čak 500 radnika, a ta je činjenica uvelike pridonijela oblikovanju novog socijalno-ekonomskog sloja – industrijskog građanstva (Kolar-Dimitrijević, 2009). Razdoblje 19. stoljeća bilo je ujedno i vrijeme snažnijeg razvoja tercijarnih i kvartarnih djelatnosti; osim prometa i trgovine razvijaju se bankarstvo i komunalne djelatnosti, širi se zdravstvena zaštita, a prostorna slika naseljenosti Podravine pod utjecajem svega navedenog počinje se znatno mijenjati.

2.4. Razdoblje 20. stoljeća

Razdoblje 20. stoljeća Koprivnica je provela podosta burno; razdoblja intenzivnog razvoja prekidali su ratovi koji su nerijetko razvojne pomake vraćali na njihove početke. Pedesetak godina nakon Drugog svjetskog rata obilježeno je snažnim poletom, pri čemu veliku ulogu ima tradicionalna osnova gospodarske djelatnosti na koprivničkom području, odnosno poljoprivredna proizvodnja njene okolice i odgovarajuća prerađivačka privreda u samom gradu, a veliku važnost imaju i razvijene povoljne komunikacije sa širim prostorom okolnih krajeva, ali i drugih zemalja.

2.4.1. Međuratno razdoblje (od 1918. do 1945. godine)

Međuratno razdoblje na području koprivničkog kraja obilježava stagnacija u svim sferama života, a ovaj je prostor i u novostvorenoj državi zauzeo položaj na marginama društveno-ekonomskih zbivanja. Nedostatak snažnijeg priljeva kapitala i inovacija rezultirao je sporom transformacijom ekonomske strukture Koprivnice, propadanjem industrije, siromašenjem sela, emigracijom i bujanjem korupcije. Spomenute su promjene zapravo bile zakašnjeli te u nizu socijalnih elemenata tragičan prijelaz iz donedavne (polu)feudalne i

krajiške društveno-ekonomske strukture, koja je nosila tek neke od naznaka naprednijeg građanskog društva, izravno u procese deagrarizacije, deruralizacije i proletarizacije sela.

Razvoj kapitalističkih odnosa u međuratnom razdoblju pogodovao je osnivanju novih i proširivanju postojećih manufakturno-industrijskih pogona na ovom prostoru, međutim, formiranjem nove državne vlasti i povlačenjem novih granica gospodarske se prilike na ovim prostorima nisu bitno poboljšale. Cijelo međuratno razdoblje obilježeno je stagnacijom podravske manufakturne i industrijske pogona, a time i radništva koje se zbog sve izraženije nezaposlenosti iseljava. Nova granica na Dravi, osim što je smanjila dotadašnje snažno kupovno tržište Mađarske i dijelom Austrije, utjecala je i na dotok stranog kapitala, a nezainteresiranost nove državne vlasti za značajnija ulaganja u ovaj prostor dodatno je pridonijela sveukupnoj stagnaciji. Disproporcije između rastućeg intenziteta deagrarizacije i time formiranja golemog viška radne snage u gradu i na selu s jedne strane, te sporog razvitka industrije i drugih sekundarnih i tercijarnih djelatnosti s druge, bile su u Koprivnici, ali i cijeloj Podravini osnovni razlog nepovoljnog socijalnog raslojavanja i proletarizacije stanovništva (Feletar, 1988).

Koprivnici ovog razdoblja dodatan teret stvorila je svjetska ekonomska kriza na prijelazu iz trećeg u četvrto desetljeće 20. stoljeća, a ista je uz nepovoljnu ekonomsku, socijalnu i nacionalnu politiku starojugoslavenske države negativno utjecala posebno na sekundarne djelatnosti razvijene na području ovog grada. Godine 1937. Koprivnica zbog navedenih razloga gubi svoje najveće industrijske pogone („Danica d.d.“ i „Industrija ulja hrvatskih zemaljskih plodina d.d.“), a ovi su događaji izazvali pravi gospodarski i socijalni šok na puno širem prostoru od samog grada (Kolar-Dimitrijević, 2007). Takvim je slijedom događaja Koprivnica drugi svjetski rat dočekala s ograničenim manufakturno-industrijskim kapacitetima i poprilično malobrojnom industrijskom radničkom klasom, a nakon 1945. godine u podizanju sekundarnih djelatnosti potrebno je bilo početi gotovo iz temelja.

Međuratno razdoblje na prostoru Koprivnice, iako je bilo u znaku stagnacije, ipak je s godinama donijelo značajan polet za neke djelatnosti, posebice one tercijarnog sektora. Dvije dotad slabo razvijene grane gospodarstva, novčarstvo i zdravstvo, u ovom su razdoblju znatno ojačale; novčarstvo je bilo organizirano u nekoliko oblika poput banaka, štedionica, vjeresijskih zadruga i sl., a o napretku zdravstva dovoljno nam govori podatak o povećanju prihvatnih kapaciteta bolnice s 107 kreveta u počecima stoljeća na 240 kreveta u 1940. godini (Feletar, 1988).

Prva polovica 20. stoljeća obilježena je i promjenama u prosvjeti, kulturi te društvenom životu. Mreža osnovnih škola postaje sve gušća, koprivnička gimnazija postaje

sve važnije mjesto kulturnog i obrazovnog djelovanja, djeluju brojne šegrtske škole, osnivaju se knjižnice, čitaonice, kazališne amaterske družine, društvene i humanitarne organizacije, razvija se slikarstvo, književnost, novinarstvo, znanstvena djelatnost,... (Kolar-Dimitrijević, 2007).

Početak 40-ih godina prošlog stoljeća Koprivnica je zahvaćena Drugim svjetskim ratom, a sav dotadašnji razvoj ponovno je previjen velom stagnacije. Mjesto nekadašnje tvornice „Danica d.d.“ tada (1941.-1942. godine) postaje mjestom osnutka prvog koncentracijskog logora u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj (Dizdar, 2002). Prvo oslobođenje grada u toku Drugog svjetskog rata dogodilo se 7. studenog 1943. godine od strane partizana, a Koprivnica je tada postala dio slobodnog teritorija (tzv. „Podravske republike“) do 9. veljače 1944. godine, kada su prostor grada ponovno zauzele njemačko-ustaške snage (Šadek, 2016). Upravo kod Koprivnice u listopadu 1944. godine zbilja se jedna od najžešćih bitaka u Drugom svjetskom ratu u Jugoslaviji; partizani su napali s dva korpusa, dok su ustaše i Hrvatski domobranci branili grad. Bitka je trajala do 17. listopada kada je pobjedu odnijela vojska NDH (Feletar, 1988).

2.4.2. Socijalističko razdoblje

Prvo desetljeće nakon Drugog svjetskog rata na prostoru ovog grada obilježeno je negativnim posljedicama rata u svim sferama života te oporavkom od istih, a velik utjecaj na sva tadašnja zbivanja imala je nesigurnost koja je bila uzrokovana krizom oko Rezolucije Informbiroa, ali i drugim društveno-ekonomskim faktorima tadašnje strogo centralizirane planske jugoslavenske politike (Karaman, 1986). Nakon tog desetogodišnjeg poslijeratnog razdoblja na prostoru Koprivnice dolazi do daljnjih procesa modernizacije i ubrzane industrijalizacije. Razdoblje negativnog utjecaja položaja na granici tadašnje državne organizacije počelo je blijedjeti šezdesetih godina prošlog stoljeća usporedno sa sveukupnim promjenama hrvatskog (jugoslavenskog) društveno-ekonomskog razvoja i razvojem europske ekonomije i razmjene. Spomenutim promjenama uvelike je pridonijela i prometna revitalizacija ovog područja, koja je, iako započeta relativno kasno, omogućila Koprivnici da postane jedno od najvažnijih prometnih križišta domaćih i međunarodnih pravaca u sjevernoj Hrvatskoj.

Upravo zahvaljujući svom povoljnom položaju Koprivnica se u drugoj polovici 20. stoljeća razvijala najbrže u svojoj dotadašnjoj povijesti. Grad je postao primjer brzog odmaka od tradicionalne agrarne strukture u srednje razvijeno industrijsko područje s počecima intenzivnog razvoja tercijarnih i kvartarnih djelatnosti, a paralelno s time bitno se

izmijenila, osim strukture privrede, i kvantitativna struktura stanovništva. Razvoj u ovom razdoblju temeljio se prije svega na funkcionalnom povezivanju agrarne proizvodnje i prerađivačke prehrambene industrije („Podravka“), šumskog bogatstva i suvremene prerade drva („Bilokalnik“), ali i uključivanju brojne radne snage u druga zanimanja (industrije obuće, odjeće i sl.).

Snažan društveno-ekonomski razvoj omogućio je Koprivnici važan status u okviru cijele regije, a imao je znatan utjecaj i na njen suvremeni urbanistički razvoj kao i na širenje gravitacijskih zona grada u širu okolicu. Suvremeni urbanistički razvoj bio je posljedica industrijalizacije i razvoja tercijarnih i kvartarnih djelatnosti, a grad se stvarajući nekoliko novih stambenih i industrijskih zona proširio na nove gradske površine. Nove industrijske zone nastale su uglavnom uz željezničku prugu na sjeverozapadu gradske jezgre te, nastavljajući tradiciju nekadašnjeg industrijskog središta, na području nešto udaljenije Danice. Stambene zone ispunile su prostor između gradske jezgre i željezničke pruge, premještajući iz starog središta i velik dio trgovačkih, poslovnih, zdravstvenih, školskih i prometnih funkcija (Feletar, 1986).

2.5. Razdoblje suvremenog razvoja (nakon 1991. godine)

Početak devedesetih godina prošlog stoljeća kao rezultat težnji za samostalnošću i nezavisnošću došlo je do Domovinskog rata čije su se posljedice osjetile i na području Koprivnice. Iako Koprivnica, srećom, nije doživjela znatnija ratna razaranja, Koprivničanci i Podravci, među prvima su sudjelovali u stvaranju hrvatske vojske i otpora kako bi potpomogli izgradnju samostalne hrvatske države (Feletar, 1995). Problemi koje je donio rat ispreplitali su se s težnjama za prelaskom na tržišno gospodarstvo, potrebno prestrukturiranje potrajalo je godinama, međutim, već nakon kratkog vremena napredak je bio i više nego očit; grad je dobio nove razvojne izgleda, a osnovala se i nova samostalna gradska uprava. Isto razdoblje donijelo je i nove kvantitativne promjene u osnovnoj strukturi stanovništva, kako u samom gradu, tako i u cijeloj regiji.³

Tijekom 1993., a osobito 1994. godine, nakon donošenja novog teritorijalnog ustroja lokalne uprave i samouprave, osnovana je i organizacijski učvršćena, po prvi put u povijesti, Koprivničko-križevačka županija sa sjedištem u Koprivnici. Važan faktor pri izdvajanju ove županije bile su zajedničke gospodarske značajke koprivničko-đurđevačke Podravine i Kalničkog prigorja, a njeno se sjedište temeljem uspona od osiromašenog razdoblja Drugog

³ Više o tome u poglavlju *Demografski razvoj Koprivnice*.

svjetskog rata pa sve do danas svrstava među najjača industrijska središta Hrvatske (Ernečić, Feletar i Petrić, 1997).

Vodeća tvrtka u okviru koprivničke industrije danas je nesumnjivo „Podravka“ koja zapošljava velik broj stanovnika Koprivnice i okolice, a ime svog grada i njegovih žitelja prenijela je diljem cijelog svijeta. Koprivnica, iako je danas u gospodarskom smislu prvenstveno industrijski grad, ujedno za svoju širu okolicu razvija i znatan broj funkcija poput uprave, školstva, zdravstva, kulture, ugostiteljstva, trgovine i sl., a upravo one potiču velik udio stanovništva okolice na dnevne i tjedne migracije upravo u ovom smjeru. Usporedno sa svim promjenama nakon rata, Koprivnica sve do danas doživljava i brojne promjene u fizionomiji grada (preuređenje središnjeg trga, šetnica uz glavni gradski park, nogostupi uz zgradu i sl.), a suvremenu obnovu dobili su i stari gradski bedemi koji danas služe kao spona prošlosti i sadašnjosti.

Prva dva desetljeća 21. stoljeća ovom su gradu donijela nove poticaje razvoju. Obzirom kako se ulaskom u europske integracijske procese promijenilo funkcionalno i prometno-geografsko značenje hrvatskih gradova, posebice onih u pograničnom području prema ostalim zemljama Europske unije, prometni je položaj Koprivnice, ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju, dobio funkciju važniju nego ikad te preuzeo ulogu čvorišta za ovaj dio srednje Europe kojoj geografski pripada i teži (Kraljić, 2014). Spomenuti prometni položaj čimbenik je na kojem bi Koprivnica trebala temeljiti i svoj daljnji razvoj te na osnovi njega razvijati one aspekte koji su usko vezani uz isti jer razvijena infrastruktura i povećana dostupnost faktori su koji će nesumnjivo potaknuti i veću produktivnost te snažan ekonomski razvoj (Matica, 2007).

3. DEMOGRAFSKI RAZVOJ KOPRIVNICE

Stanovništvo sa svojim temeljnim značajkama poput broja, brzine brojčanog porasta i smanjenja, sastavu prema različitim obilježjima, prostornoj pokretljivosti, razmještanju i sl. ima vrlo važnu ulogu u svim sferama društvenog života, a ujedno, demografski su resursi neizostavan dio sveukupnog razvoja nekog prostora. Spomenute značajke neprestano se mijenjaju u vremenu i prostoru te uvjetuju oblikovanje geopovršinske stvarnosti, a stanovništvo postaje nositelj razvoja i inovacija te temelj svake stanovite budućnosti (Šterc, 2015). Obzirom na to, demografska problematika, osim što danas sve više postaje temelj sveukupnog (gospodarskog, prostornog, regionalnog, društvenog, političkog,...) razvoja, ujedno je i važan limitirajući faktor napretka određenog prostora (Demografski razvoj DNŽ, Šterc, S. i Šterc, F., 2016).

3.1. Popisna metodologija

Analiza demografskih kretanja (naselja) Koprivnice temelji se na rezultatima aktualnih popisa stanovništva, posebice popisa 1991., 2001. i 2011. godine, a osim što suvremeni statistički izvori predstavljaju poprilično sputavajući čimbenik prilikom analiziranja demografskih kretanja, posebice teritorijalno manjih područja poput naselja, suvremeni su popisi izloženi brojnim problemima i nejednakostima prilikom evidentiranja ukupnog kretanja stanovništva i njihovih strukturnih promjena. Spomenuti se problemi ponajprije odnose na provedbu popisa i pripadajući im popisnu metodologiju, a diferencije među istima uvelike otežavaju usporedbu dobivenih rezultata popisa. Potonje se prije svega vezuje uz kriterije „stalnog“ (tzv. *de iure* načelo) i „prisutnog“ (tzv. *de facto* načelo) stanovništva. Popis iz 1991. godine izvršen je po kriteriju stalnog stanovništva, dok su posljednja dva popisa prema preporukama Ekonomske komisije UN-a za Europu i Eurostata izvršeni prema kriteriju prisutnog stanovništva.

Prilikom definiranja ukupnog stanovništva 2001. i 2011. godine primijenio se koncept „uobičajenog mjesta stanovanja“ (eng. *place of usual residence*) te prema tom konceptu za ukupno stanovništvo naselja ili zemlje koristi se naziv „uobičajeno stanovništvo“, dok je vremensko ograničenje prisutnosti tj. odsutnosti do 12 mjeseci. Posljedica je to preporuka za međunarodne migracije (*Recommendations on Statistics of International Migration, Revision 1*, UN, New York, 1988.) koje nakon isteka 12 mjeseci utvrđuju preseljenje osoba iz jedne u drugu zemlju. Popisom 2001. godine metodološke preporuke, obzirom kako su u ukupno stanovništvo Hrvatske bile uključene i osobe u inozemstvu koje su tamo boravile duže od godinu dana, a imale su tijesnu gospodarsku, prometnu i učestalu vezu s kućanstvom

i obitelji u RH, nisu dosljedno provedene (Metodološka objašnjenja, 2001.). Popisom 2011. godine također je primijenjen koncept „uobičajenog mjesta stanovanja“, međutim prvi se put kao dodatni kriterij za uključivanje osoba u ukupno stanovništvo, odnosno isključivanje iz njega, uvela i namjera odsutnosti tj. prisutnosti. Istovremeno, u metodološkim objašnjenjima posljednjeg provedenog popisa navedeno je da se „uobičajenim mjestom stanovanja smatra ono mjesto gdje osoba provodi većinu svoga dnevnog vremena bez obzira na kratkotrajnu odsutnost iz tog mjesta npr. zbog odlaska na odmor, putovanje, liječenje, u posjet i sl.“ (Statistička izvješća, 2011.). Izuzev toga, u popisu 2011. godine prvi je put egzaktno navedeno kako u ukupan broj stanovnika neće biti uključene osobe koje u Republici Hrvatskoj imaju prebivalište, a u kritičnome trenutku popisa odsutne su dulje od jedne godine ili namjeravaju biti odsutne dulje od jedne godine, a u Republiku Hrvatsku ne dolaze tjedno (Zakon o Popisu stanovništva, 2010.). Izuzetak su diplomatsko i vojno osoblje zajedno s članovima svojih obitelji koji su bez obzira na trajanje odsutnosti u inozemstvu uključeni u ukupan broj stanovnika. Osim toga, ukupnim stanovništvom prema popisu 2011. godine ne smatraju se osobe koje u Hrvatskoj imaju boravište kraće od jedne godine i ne namjeravaju ostati u Republici Hrvatskoj dulje od jedne godine te studenti koji studiraju u inozemstvu bez obzira na učestalost dolaska u Hrvatsku, s izuzetkom studenata koji svakodnevno prelaze granicu (Metodološka objašnjenja, 2011.).

Analiza demografske dinamike u ovom je radu izvršena prema kriteriju „ukupnog broja stanovnika“ kako je on definiran za svaki pojedini popis u određenom razdoblju. Upravo zbog izmijenjene popisne metodologije i usklađivanja iste s međunarodnim standardima usporedba podataka različitih popisa stanovništva za sobom povlači i brojne probleme, svi rezultati popisa, analize temeljene na istima i procjene tek su pokušaji demografskih elaborata sa svjesnim nepravilnostima; isti je slučaj i sa ovim radom.

3.2. Razdoblje do prvog modernog popisa 1857. godine

Prvi suvremeni popis stanovništva proveden je 31. listopada 1857. godine, međutim u pojedinim izvorima možemo pronaći podatke o kretanju stanovništva i prije tog razdoblja. Spomenuti izvori ne prikazuju značajke stanovništva poput suvremenih popisa, javljaju se povremeno, a često su i sporni te im stoga treba pristupiti izrazito kritički.

Jedni od vrijednijih izvora o stanovništvu Koprivnice i njene šire okolice izvještaji su o pregledu župa Komarničkog arhiđakonata pohranjeni u Nadbiskupskom arhivu u Zagrebu, a u njih su vizitatori upisivali podatke o stanovništvu za svako selo u pojedinoj župi. Najstarija takva vizitacija na području Komarničkog arhiđakonata je iz ona 1659. godine, a

ista nam, uz one iz 1700. i 1733. godine daje popise kućedomaćina, dok pojedine vizitacije poput onih iz 1671. i 1680. godine prikazuju podatke o broju kuća. Spomenuti podaci iz vizitacija (ali i nekih drugih izvora iz tog razdoblja) nisu prikaz točnog broja, već dobra podloga za procjenu ukupnog broja stanovnika u pojedinom razdoblju. Broj stanovnika u prvoj polovici 19. stoljeća možemo analizirati iz izvora poput „Zagrabiense calendarium“ i „Schematismus cleri dioecesis Zagrabiensis“, a podaci iz svih navedenih izvora su crkveni, odnosno navode samo katoličko stanovništvo (Krivošić, 1983).

Procjenama ukupnog broja stanovnika slobodnih kraljevskih gradova Hrvatsko-slavonskog kraljevstva intenzivno se bavio Hrvoje Petrić koji procjenjuje da je sredinom 16. stoljeća na području Koprivnice živjelo 500 stanovnika. Pola stoljeća kasnije, na prijelazu iz 16. u 17. stoljeće, taj se broj povećava za 200, dok sredinom 17. stoljeća pod utjecajem sveukupnih promjena broj stanovnika na području Koprivnice raste nešto brže te grad u to vrijeme broji oko 2000 stanovnika. Nešto kasnije, krajem 17. i početkom 18. stoljeća, Koprivnica ima približno 2500 stanovnika (Petrić, 2005). Druga polovica osamnaestog stoljeća na području Koprivnice obilježena je sa oko 3000 stanovnika (3049 stanovnika 1771. godine), a od tada pa do prvog modernog popisa broj stanovnika povećao se za nešto više od 200 i 1857. godine iznosio 3 224 stanovnika (Feletar, 1986).

3.3. Među-popisne promjene

Popisi stanovništva glavni su izvor podataka o populaciji određenog teritorija, a ujedno i trenutačni presjek kroz stanovništvo u kritičnom trenutku (ponoć između 31. ožujka i 1. travnja). Provode se po standardima Eurostata⁴ u prvoj godini svakog novog desetljeća, a kretanje stanovništva Republike Hrvatske tj. svih njenih naselja moguće je pratiti od prvog modernog popisa 1857. pa do posljednjeg 2011. godine.

Promjene u broju stanovnika Koprivnice rezultat su sveopćih prilika na promatranom prostoru, a nedvojbeno najveći utjecaj imale su povijesne i gospodarske promjene. Najutjecajnije od tih promjena navedene su u poglavlju *Povijesno-demografska uvjetovanost* gdje je napravljen osvrt na sve važnije procese i događaje koji su posljedično uvjetovali veće ili manje preokrete u kretanju broja stanovnika ovog grada.

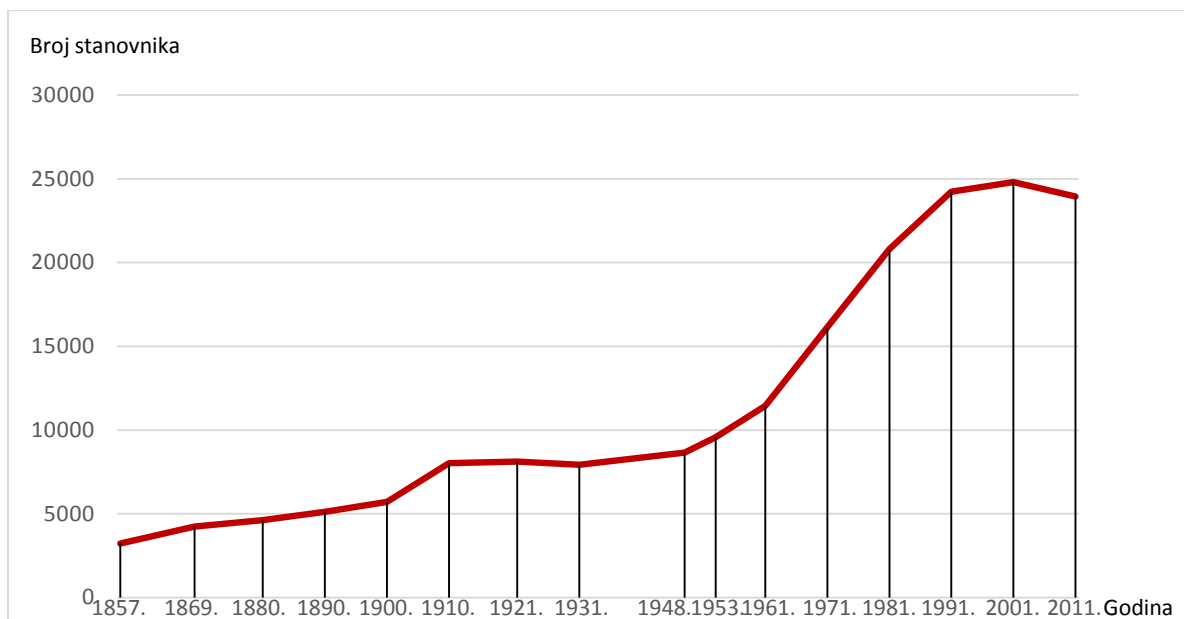
⁴ Statistički ured Europske zajednice.

Tab. 1. Ukupno kretanje broja stanovnika Koprivnice od prvog modernog popisa 1857. do 2011. godine

Godina	Broj stanovnika	Lančani indeks	Među-popisna promjena		Prosječna godišnja promjena	Stopa prosječne godišnje promjene
			Broj	%		
1857.	3 224	-	-	-	-	-
1869.	4 243	131,61	1 019	31,61	84,92	2,63
1880.	4 627	109,05	384	9,05	34,91	0,82
1890.	5 118	110,61	491	10,61	49,1	1,06
1900.	5 710	111,57	592	11,57	59,2	1,16
1910.	8 018	140,42	2308	40,42	230,8	4,04
1921.	8 115	101,21	97	1,21	8,82	0,11
1931.	7 934	97,77	-181	-2,23	-18,1	-0,22
1948.	8 663	109,19	729	9,19	42,88	0,54
1953.	9 566	110,42	903	10,42	180,6	2,08
1961.	11 444	119,63	1878	19,63	234,75	2,45
1971.	16 150	141,12	4706	41,12	470,6	4,11
1981.	20 812	128,87	4662	28,87	466,2	2,89
1991.	24 238	116,46	3426	16,46	342,6	1,65
2001.	24 809	102,36	571	2,36	57,1	0,24
2011.	23 955	96,56	-854	-3,44	-85,4	-0,34

Izvor: Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. – 2001., CD-ROM, Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb

Snažnu vezu demografskih kretanja i gospodarskog razvoja dokazuju na primjeru Koprivnice najveće stope porasta stanovništva upravo u razdoblju najintenzivnije industrijalizacije (1953. - 1981. godine). (tab. 1)

Sl. 7. Ukupno kretanje broja stanovnika Koprivnice od 1857. do 2011. godine

Izvor: Naselja i stanovništvo RH 1857. - 2001. godine, CD-ROM; Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

Sva među-popisna razdoblja Koprivnice nakon Drugog svjetskog rata pa do 2001. godine obilježio je demografski rast (sl. 7), a kao glavne uzročnike možemo navesti razvoj industrije, postupno pretvaranje grada u regionalno industrijsko središte te urbanizaciju. Nova radna mjesta u industriji i (nešto kasnije) tercijarnom sektoru utjecala su na brzi porast i imigraciju stanovništva iz drugih dijelova Podravine, a osim Koprivnice ostala naselja istoimenog Grada u istom razdoblju uglavnom nisu bilježila pad broja stanovništva (osim Jagnjedovca i Bakovčica) pod utjecajem deruralizacije (tab. 2); razlog tome je, osim dobre prometne povezanosti sa središnjim naseljem, ujedno i pretvaranje istih u atraktivne i jeftine stambene zone.

Tab. 2. Ukupno kretanje broja stanovnika Grada Koprivnice od 1948. do 2011. godine

	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991.	2001.	2011.
KOPRIVNICA	12864	14139	16582	21104	25941	29706	30994	30854
Bakovčica	509	517	535	446	398	337	337	321
Draganovec	0	336	398	333	0	0	422	506
Herešin	385	343	379	463	547	651	666	728
Jagnjedovec	465	463	478	434	403	352	347	344
Koprivnica	8663	9566	11444	16150	20812	24238	24809	23955
Kunovec Breg	296	330	496	519	568	637	647	641
Reka	1316	1385	1506	1507	1479	1477	1702	1507
Starigrad	1106	981	1000	893	1334	1580	1573	2386
Štaglinec	124	218	346	359	400	434	491	466

Izvor: Naselja i stanovništvo RH 1857. - 2001. godine, CD-ROM; Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

Pretposljednje među-popisno razdoblje (1991. - 2001.) pokazatelj je jačanja procesa suburbanizacije. Glavni pokazatelj spomenutog procesa je stopa prosječnog godišnjeg rasta naselja Koprivnice (0,24 %) koja je u tom razdoblju bila znatno manja u odnosu na okolna naselja (1,31 %), a isto među popisno razdoblje potvrđuje i maloprije spomenutu atraktivnost okolnog prostora za stanovanje kao i blizinu te dobra prometna povezanost sa središnjim naseljem što je pospješilo dnevnu pokretljivost stanovništva (Živić i Žebec, 2007). Proces suburbanizacije i njegovo jačanje vidljivo je i u posljednjem među-popisnom razdoblju gdje naselje Koprivnica bilježi prosječan godišnji pad od 0,34 %, dok istovremeno okolna naselja bilježe stopu prosječnog godišnjeg rasta od 1,15% (tab. 3) pri čemu vodeću ulogu ima naselje Starigrad.

Tab. 3. Ukupno kretanje broja stanovnika i prosječna godišnja promjena naselja Koprivnice i ostalih naselja Grada Koprivnice od 1991. do 2011. godine

	1991.		2001.		2011.	
	Broj stanovnika	Prosječna godišnja promjena	Broj stanovnika	Prosječna godišnja promjena (%)	Broj stanovnika	Prosječna godišnja promjena (%)
Naselje Koprivnica	24 238	-	24 809	0,24	23 955	-0,34
Ostala naselja Grada Koprivnice	5 468	-	6 185	1,31	6 899	1,15

Izvor: Naselja i stanovništvo RH 1857. - 2001. godine, CD-ROM; Popis stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb.

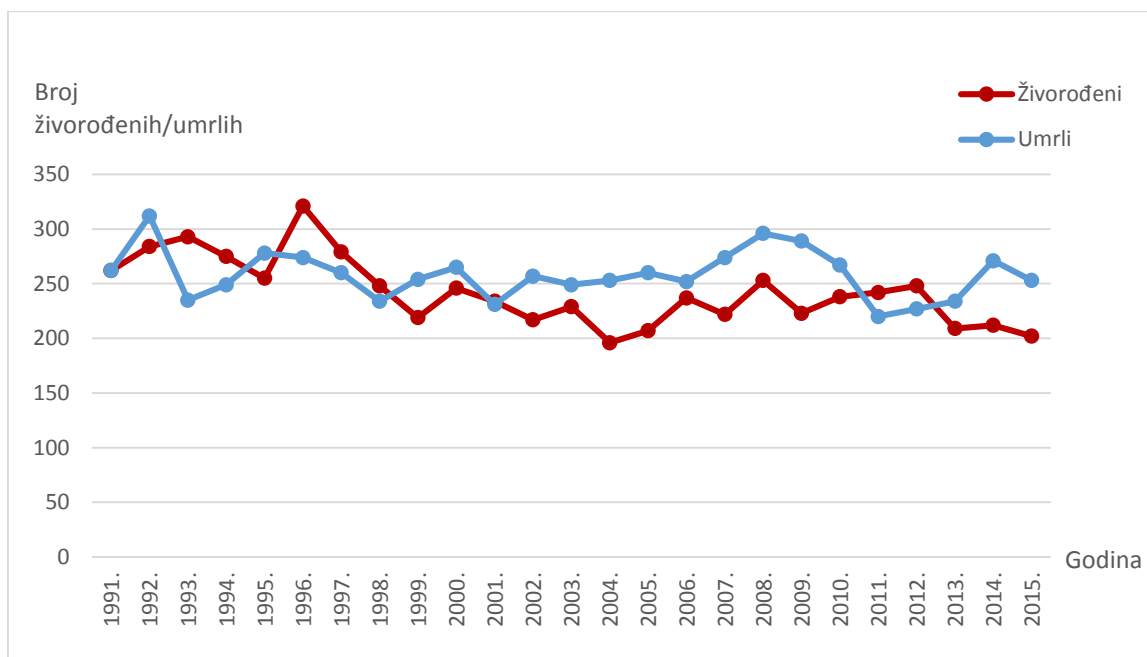
Posljednja veća stopa porasta stanovništva Koprivnice zabilježena je 1971. godine (tab. 1), nakon toga započinje postupno snižavanje, a pri posljednjem popisu 2011. godine demografska kretanja poprimaju negativan predznak. U razdoblju od 1961. - 1971. godine broj stanovnika Koprivnice povećan za 41,12 %, dok je u posljednjem među-popisnom razdoblju zabilježen demografski pad od -3,44 %. Spomenuto usporavanje i stagnaciju demografskog rasta, a u konačnici i negativna demografska kretanja, možemo pripisati sve slabijoj prirodnoj dinamici i procesima demografskog starenja koji poprimaju sve jači intenzitet, a uslijed povećanja gospodarskih poteškoća na lokalnoj (ali i nacionalnoj) razini, imigracija se postupno zamjenjuje emigracijom.

3.4. Prirodno kretanje stanovništva

Prirodno kretanje stanovništva pokazatelj je odnosa njegovih glavnih sastavnica, broja rođeni i umrlih po godinama, a njihov rezultat je prirodna promjena koja može biti pozitivna ili negativna. Biološki čimbenici (natalitet i mortalitet) uz društveno-gospodarske tokove glavni su modifikatori prirodnog kretanja stanovništva, a poznavanje istoga nužno je za ocjenu temeljnih demografskih procesa promatranog prostora (Nejašmić, 2005). Prirodno kretanje stanovništva Koprivnice promatrano je putem podataka o natalitetu, mortalitetu i prirodnoj promjeni u razdoblju od 1991. do 2015. godine, a isti nam podaci ukazuju na sve slabiju prirodnu dinamiku stanovništva promatranog prostora (sl. 8).

Podaci o prirodnom kretanju stanovništva ovog grada u promatranom razdoblju od 25 godina jasno nam prikazuju (uz oscilacije u pojedinim godinama) trend smanjivanja broja

živorodne djece i povećanje broja umrlih osoba. Sve niže vrijednosti prirodnog prirasta stanovništva s vremenom je poprimila nultu vrijednost, a u posljednja dva među-popisna razdoblja prirodna je promjena poprimila negativan predznak (tab. 4).

Sl. 8. Sastavnice prirodnog kretanja stanovništva Koprivnice (1991. - 2015. godine)

Izvor: Vitalna statistika (rođeni i umrli) u razdoblju 1964. – 2015., podaci za razdoblje 1991. - 2015. godine, Državni zavod za statistiku, Zagreb

Uzevši u obzir i podatke iz ranijih razdoblja, prirodna depopulacija u naselju Koprivnica prvi put se javlja 1992. godine, dok je godinu ranije, 1991., zabilježen jednak broj živorođenih i umrlih osoba. U razdoblju posljednjeg desetljeća prošlog stoljeća više umrlih od živorođenih zabilježeno je u tri godine (1992., 1995. i 1999.), u posljednjem među-popisnom razdoblju prirodni pad obilježio svaku izuzev 2001. i 2011. godine, dok je tijekom posljednje četiri analizirane godine negativna prirodna promjena zabilježena u 2013., 2014. i 2015. godini. Spomenuta visoka vrijednost mortaliteta u devedesetima rezultat je Domovinskog rata i starenja ukupnog stanovništva, međutim, velik se broj umrlih zadržava i nakon rata na relativno visokoj razini koja početkom 21. stoljeća počinje premašivati razinu nataliteta, a s obzirom na određene pokazatelje (primjerice, sve veći udio starog stanovništva) isti će se trend, izgleda, nastaviti i u nadolazećim godinama (tab. 4).

Analizirajući podatke o prirodnom kretanju stanovništva Koprivnice i prije 1990-ih jasno je vidljiv pad nataliteta još od sredine 1980-ih, a isti uz određene oscilacije traje i do danas. Spomenuto stanje posljedica je smanjenja fertilnog kontingenta, ubrzanja procesa

demografskog starenja i jačanja emigracije u kojoj pretežito sudjeluje mlado stanovništvo (Živić i Žebec, 2007).

Tab. 4. Prirodno kretanje stanovništva naselja Koprivnica od 1991. do 2015 godine

Godina	Naselje Koprivnica			
	Natalitet	Mortalitet	Prirodna promjena	PP (‰)
1991.	262	262	0	0
1992.	284	312	-28	-1,15
1993.	293	235	58	2,38
1994.	275	249	26	1,06
1995.	255	278	-23	-0,94
1996.	320	274	46	1,87
1997.	279	260	19	0,77
1998.	248	234	14	0,57
1999.	219	254	-35	-1,42
2000.	246	265	-19	-0,77
2001.	234	231	3	0,12
2002.	217	257	-40	-1,62
2003.	229	249	-20	-0,81
2004.	195	253	-58	-2,36
2005.	207	260	-53	-2,17
2006.	237	252	-15	-0,62
2007.	222	274	-52	-2,14
2008.	253	296	-43	-1,78
2009.	223	289	-66	-2,74
2010.	238	267	-29	-1,21
2011.	242	220	22	0,91
2012.	248	227	21	0,88
2013.	209	234	-25	-1,05
2014.	212	271	-59	-2,49
2015.	202	253	-51	-2,16

Izvor: Vitalna statistika (rođeni i umrli) u razdoblju 1964. – 2015., podaci za razdoblje 1991. - 2015. godine, Državni zavod za statistiku, Zagreb

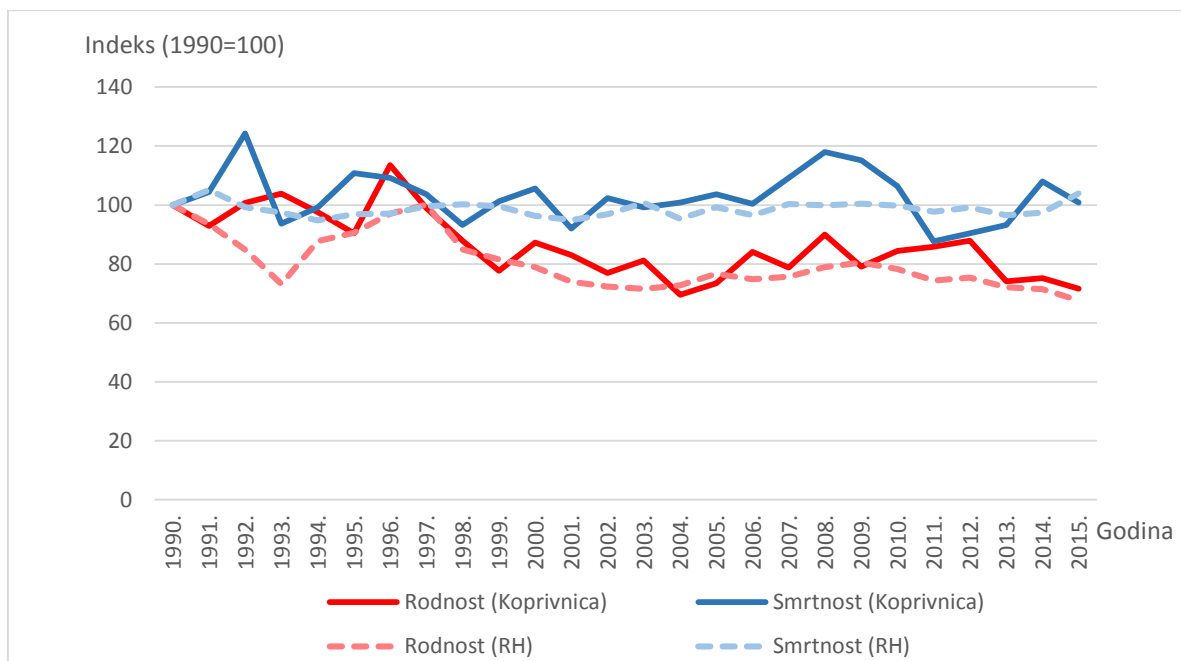
Jačanje negativnih procesa vezanih uz prirodno kretanje stanovništva Koprivnice najlakše se može predočiti usporedbom apsolutne vrijednosti prirodne promjene u posljednja dva među-popisna razdoblja. Preposljednje među-popisno razdoblje tako pokazuje pozitivnu prirodnu promjenu, odnosno, 58 osoba više rođenih, nego što ih je u istom razdoblju umrlo, dok razdoblje od 2001. do 2011. godine bilježi 373 više mrtvih, nego rođenih, a sličan se trend nastavlja i u posljednjih pet promatranih godina (tab. 5).

Tab. 5. Prirodna promjena stanovništva Koprivnice od 1991. do 2015. godine

	Natalitet	Mortalitet	Prirodna promjena
1991.-2000.	2681	2623	58
2001.-2010.	2255	2628	-373
2011.-2015.	1113	1205	-92

Izvor: Vitalna statistika (rođeni i umrli) u razdoblju 1964. – 2015., podaci za razdoblje 1991. - 2015. godine, Državni zavod za statistiku, Zagreb

Usporedbom indeksa kretanja rodnosti i smrtnosti naselja Koprivnice i Republike Hrvatske u razdoblju od 1990. do 2015. godine (sl. 9) jasno je vidljivo ravnomjernije kretanje spomenutih indeksa na razini države u odnosu na promatrano naselje što je faktično normalna pojava obzirom da su kod manjih populacija oscilacije u pravilu uvijek veće. Također, primjećuje se kako prirodni pad na razini Republike Hrvatske i Koprivnice počinje u analognom vremenskom razdoblju, indeks smrtnosti u cijelom promatranom razdoblju zadržava se gotovo na istoj apsolutnoj razini, dok rodnost pada.

Sl. 9. Indeksi kretanja rodности i smrtnosti stanovništva Koprivnice i Republike Hrvatske od 1990. do 2015. godine

Izvor: Vitalna statistika (rođeni i umrli) u razdoblju 1964. – 2015., podaci za razdoblje 1990. - 2015. godine, Državni zavod za statistiku, Zagreb

3.5. Prostorna pokretljivost stanovništva

Osim prirodnog kretanja, drugi važan faktor formiranja ukupnog stanovništva je prostorno kretanje, odnosno migracije stanovništva, a iste utječu na veličinu ukupne populacije, prostorni razmještaj, sastavnice prirodnog kretanja te na demografski, društveno-gospodarski i kulturno-antropološki sastav stanovništva (Nejašmić, 2005). U okviru ovog rada razmotrit će se dnevne i tjedne migracije te migracijska obilježja doseljenog stanovništva.⁵ Unutrašnje migracije u ovom radu razmotrene su kroz dnevne i tjedne migracije učenika, studenata i zaposlenih u naselju Koprivnica prema popisima stanovništva 2001. i 2011. godine, a dinamika istih ovisna je o potencijalu mladog stanovništva (stanovništva mlađeg od 19 godina), funkcionalnim obrazovnim i drugim sadržajima naselja te ponudi radnih mjesta u istom.

Apsolutni brojevi dnevnih migranata i njihova struktura u ukupnom broju stanovnika promatranog prostora (tab. 6. i tab. 7.) pokazuju da na dnevnoj razini u ovom naselju migrira ukupno 1457 osoba, a njihov udio od 6,0 % u ukupnom stanovništvu govori nam da u spomenutim migracijama sudjeluje približno svaki dvadeseti stanovnik naselja Koprivnice.

⁵ Podaci o odseljenom stanovništvu Popisom 2011. godine se ne prate.

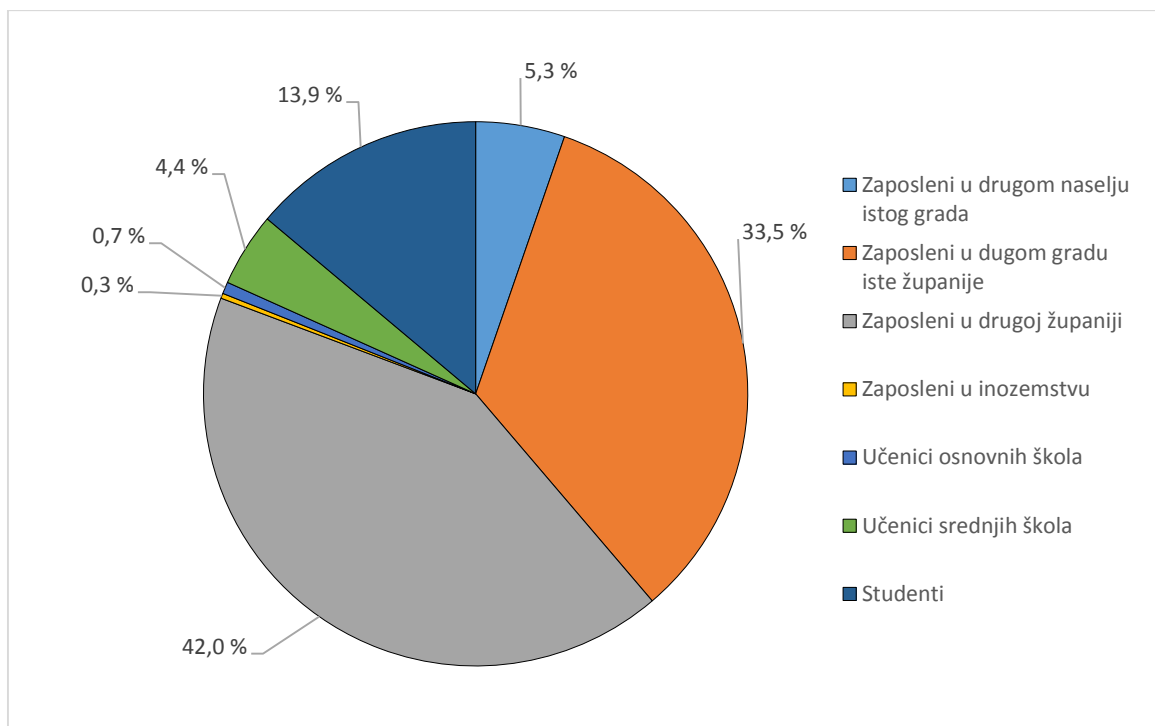
Ukoliko se isti podaci analiziraju na razini tjednih migracija, popisom stanovništva 2011. godine zabilježena je znatno manja pojava od ukupno 556 tjednih migranata i njihov udio od tek 2,3 % u ukupnom broju stanovnika istog naselja. Spomenuti nekoliko puta manji udio tjednih migranata u odnosu na dnevne migrante ne začuđuje obzirom da su tjedne migracije u osnovi uvijek malobrojnije, po distribuciji obilježja nisu uočljivo ravnomjerne kao dnevne, a i njihovo je značenje za ukupne demografske procese i pokazatelje također bitno manje.

Tab. 6. Udio dnevnih i tjednih migranata Koprivnice 2011. godine u ukupnom broju stanovnika

	Dnevni migranti (%)	Tjedni migranti (%)
Zaposleni	4,9	0,7
Učenici	0,3	0,1
Studenti	0,8	1,5
Ukupno	6,0	2,3

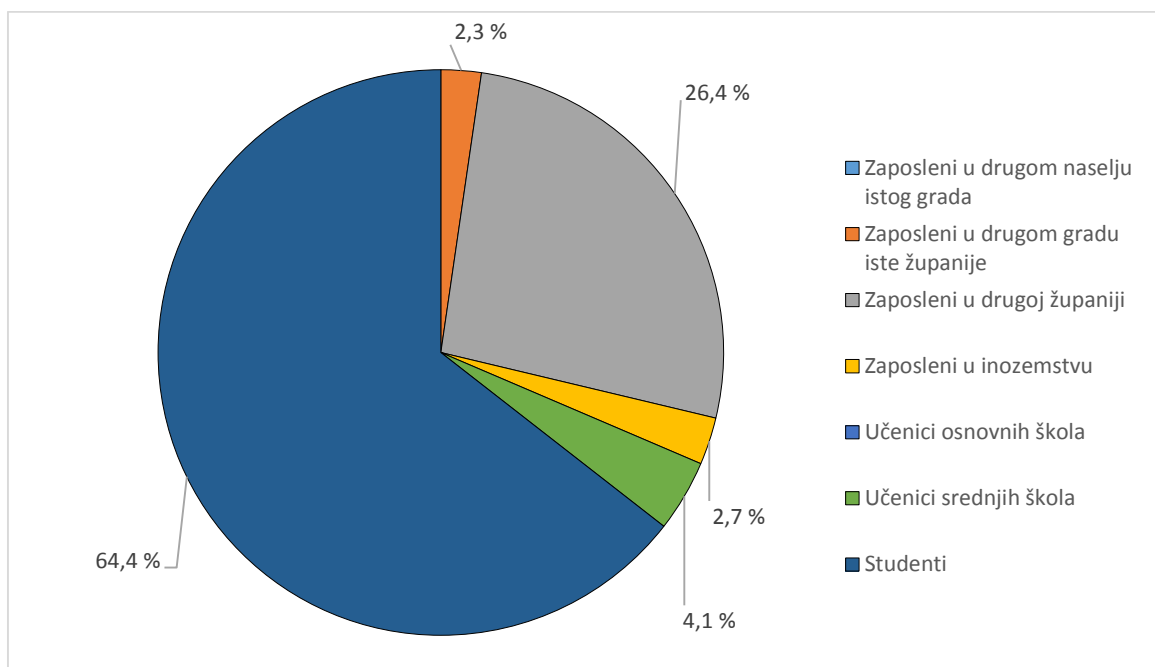
Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: dnevni i tjedni migranti, po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb

Ukupne dnevne i tjedne migracije stanovništva naselja Koprivnice nisu usmjerene samo unutar Grada Koprivnice i Koprivničko-križevačke županije već je i velik udio onih koji na dnevnoj i tjednoj bazi migriraju i prema drugim županijama. Najveći udio u strukturi dnevnih migranata zauzimaju zaposleni, posebice oni sa zaposlenjem u drugom gradu iste ili druge županije, dok u tjednim migracijama sa najvećim udjelom sudjeluju studenti, a odmah nakon njih zaposleni u drugoj županiji; navedene podatke najzornije uprizoruju strukturni krugovi prikazani slikama 10 i 11.

Sl. 10. Dnevne migracije stanovništva Koprivnice 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: dnevni i tjedni migranti, Državni zavod za statistiku, Zagreb

Sl. 11. Tjedne migracije stanovništva Koprivnice 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: dnevni i tjedni migranti, Državni zavod za statistiku, Zagreb

Usporedbom dnevnih i tjednih migracija zabilježenih popisima 2001. i 2011. godine jasno je vidljivo povećanje udjela zaposlenih te smanjenje udjela učenika i studenata u dnevnim i tjednim migracijama (tab. 7 i tab. 8). Spomenuto smanjenje udjela učenika i studenata u dnevnim i tjednim migracijama mogli bismo povezati sa otvaranjem novih smjerova sekundarnog i tercijarnog obrazovanja na području Koprivnice, ali i sa smanjenjem brojnosti i udjela mladog u ukupnom stanovništvu što posve prirodno pridonosi i reduciranju udjela istih u prostornoj pokretljivosti na dnevnoj i tjednoj razini.

Tab. 7. Broj i udio dnevnih/tjednih migranata u ukupnom broju dnevnih/tjednih migranata naselja Koprivnica 2011. godine

	Dnevni migranti				Tjedni migranti			
	Zaposleni	Učenici	Studenti	Σ	Zaposleni	Učenici	Studenti	Σ
Aps.	1181	74	202	1457	175	23	358	556
Rel.	81,1	5,1	13,9	100	31,5	4,1	64,4	100

Izvor: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011.godine: dnevni i tjedni migranti, Državni zavod za statistiku, Zagreb

Tab. 8. Broj i udio dnevnih/tjednih migranata u ukupnom broju dnevnih/tjednih migranata naselja Koprivnica 2001. godine

	Dnevni migranti				Tjedni migranti			
	Zaposleni	Učenici	Studenti	Σ	Zaposleni	Učenici	Studenti	Σ
Aps.	614	165	249	1028	104	27	360	491
Rel.	59,7	16,1	24,2	100	21,2	5,5	73,3	100

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine: dnevni i tjedni migranti, Državni zavod za statistiku, Zagreb

Osim dnevnih i tjednih migracija, u okviru ovog rada promotrit će se i doseljeno stanovništvo prema udjelu u ukupnom stanovništvu Koprivnice te prema mjestu doseljenja. Prema podacima popisa 2011. godine vidljivo je da gotovo polovina stanovništva Koprivnice (njih 47,4 %) u tom naselju živi od rođenja, njih 44,6 % doseljeno je u Koprivnicu iz drugih dijelova Republike Hrvatske, tek 8 % stanovništva doseljeno je iz inozemstva, a usporedbom navedenih podataka sa podacima zabilježenim popisom stanovništva 2001. godine spomenute se pojave kreću u analognim okvirima (tab. 9 i tab. 10).

Tab. 9. Broj i udio doseljenog stanovništva u Koprivnicu prema popisu 2011. godine

	Σ stanovnika	Od rođenja stanuju u istom naselju	Doseljeni iz RH	Doseljeni iz inozemstva
Aps.	23 955	11 347	10 690	1 916
Rel.	100	47,4	44,6	8,0

Izvor: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011. godine: stanovništvo prema migracijskim obilježjima i spolu, Državni zavod za statistiku, Zagreb

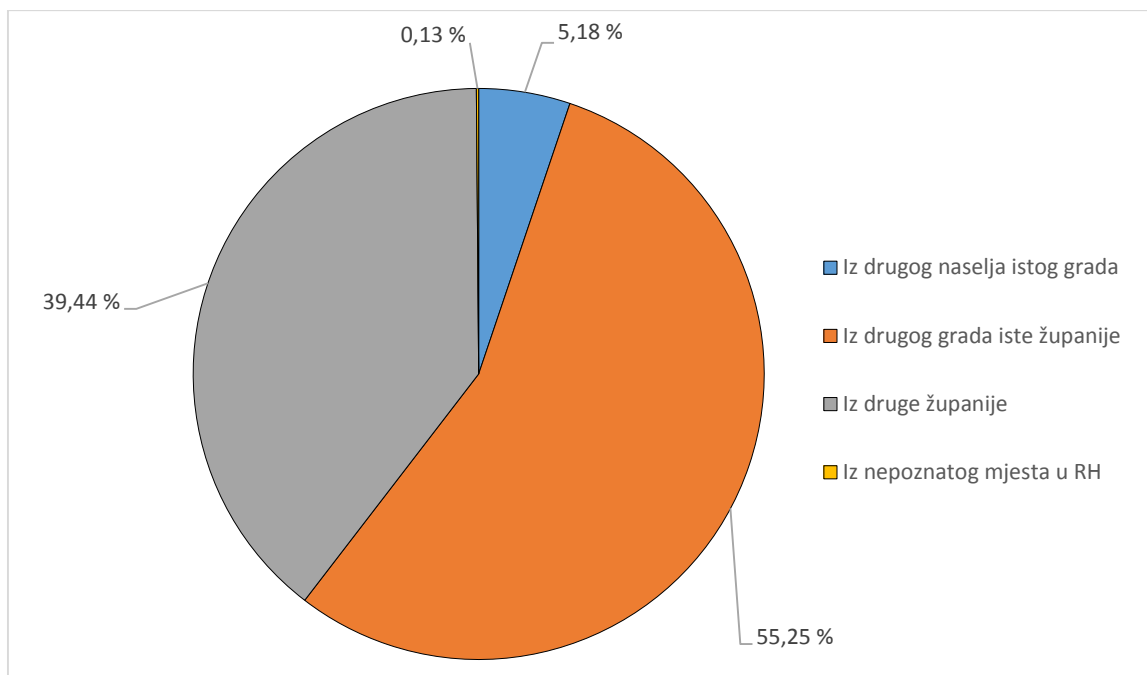
Tab. 10. Broj i udio doseljenog stanovništva u Koprivnicu prema popisu 2001. godine

	Σ stanovnika ⁶	Od rođenja stanuju u istom naselju	Doseljeni iz RH	Doseljeni iz inozemstva
Aps.	24 809	11 360	11 939	1 314
Rel.	100	45,8	48,1	5,3

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine: stanovništvo prema migracijskim obilježjima, Državni zavod za statistiku, Zagreb

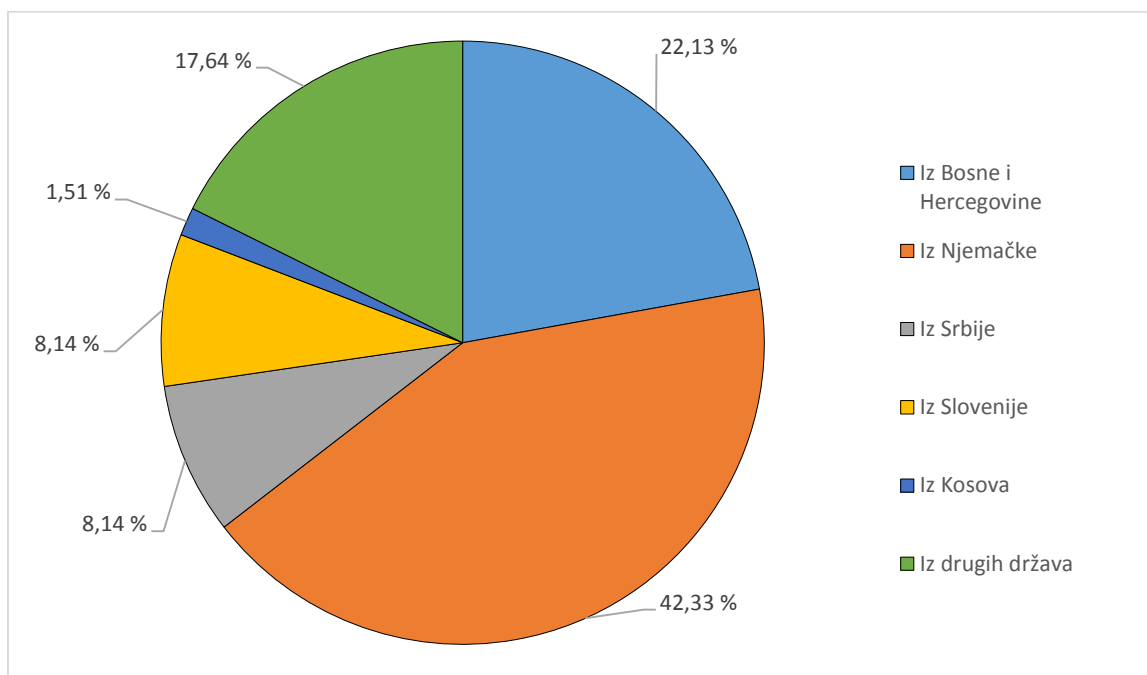
Prema podacima popisa 2011. godine prikazanima strukturnim krugovima na slikama 12 i 13 u strukturi doseljenih u Koprivnicu iz drugih dijelova Republike Hrvatske najveći udio zauzima stanovništvo doseljeno iz drugog grada Koprivničko-križevačke županije te iz drugih županija Republike Hrvatske, a kada je riječ o doseljenima u Koprivnicu iz inozemstva, na prvom su mjestu po brojnosti doseljenici iz Njemačke, zatim Bosne i Hercegovine te Slovenije.

⁶ Razlika do „ukupno“ odnosi se na nepoznato preseljenje.

Sl. 12. Doseljeni u Koprivnicu iz drugih dijelova RH prema popisu 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011.godine: stanovništvo prema migracijskim obilježjima i spolu, Državni zavod za statistiku, Zagreb

Sl. 13. Doseljeni u Koprivnicu iz inozemstva prema popisu 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011.godine: stanovništvo prema migracijskim obilježjima i spolu, Državni zavod za statistiku, Zagreb

3.6. Opće kretanje stanovništva

Tipizacija općeg kretanja stanovništva postupak je kojim se uspoređuje među-popisna promjena ukupnog stanovništva između dva uzastopna i ukupno prirodno kretanje stanovništva između spomenutih popisa, a rezultat je tzv. gruba migracijska bilanca na osnovu koje se određuju tipovi općeg kretanja stanovništva kao jedan od najvažnijih sinteznih pokazatelja dosadašnjih promjena u populaciji (Wertheimer-Baletić, 1999). Istovremeno, ti su tipovi naznaka budućih promjena i potreba za planskim usmjeravanjem demografskih procesa. Prema toj tipizaciji razlikujemo četiri imigracijska i četiri emigracijska tipa ovisno o pozitivnoj ili negativnoj gruboj migracijskoj bilanci te ovisno o odnosu među popisne promjene i pozitivnog ili negativnog prirodnog kretanja (Friganović, 1978).

Dva posljednja među-popisna razdoblja jasno prikazuju usporavanje stope demografskog rasta, njeno približavanje, a konačno i prelazak u prirodni pad stanovništva. Takvo kretanje stope prirodne promjene uz jačanje gospodarske krize utjecalo je na slabljenje doseljavanja stanovništva, a u posljednjem među-popisnom razdoblju velik se udio stanovništva čak i iselio. Sve navedeno utjecalo je i na pad apsolutnih i relativnih stopa migracijske bilance, a u prvom desetljeću ovog stoljeća ista je poprimila i negativan predznak.

Usporedbom dva posljednja među-popisna razdoblja jasno je vidljivo kako u ukupnom demografskom kretanju migracija zauzima važnije mjesto od prirodnog kretanja; dok u razdoblju od 1991. do 2001. godine imigracija čini 91,3 % ukupnog porasta, u posljednjem među-popisnom razdoblju emigracija čini 55,9 % ukupnog pada stanovništva.

Premda slabijim intenzitetom nego u ranijem razdoblju, pretposljednje među-popisno razdoblje još uvijek je karakterizirao doseljenički tip (I1) formiranja kretanja stanovništva, dok je početkom novog stoljeća kretanje stanovništva Koprivnice poprimilo obilježja tipa E4, odnosno trenda izumiranja za koji je svojstvena negativna prirodna promjena, negativno kretanje utvrđeno popisom te stopa prirodne promjene (smanjenja) manja od stope popisom utvrđenog smanjenja (tab. 11).

Tab. 11. Tipovi općeg kretanja stanovništva Koprivnice u dva posljednja među-popisna razdoblja

Među-popisno razdoblje	Promjena br. stan.		Prir. promjena		Migracijski saldo ⁷		TIP
	aps.	%	aps.	%	aps.	%	
1991.-2001.	571	2,3	58	0,2	513	2,1	I1
2001.-2011.	-854	-3,4	-373	-1,5	-481	-1,9	E4

Izvor: Naselja i stanovništvo RH 1857. - 2001. godine, CD-ROM; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine: stanovništvo prema spolu i starosti po naseljima; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima; Vitalna statistika (rođeni i umrli) u razdoblju 1964. – 2015., podaci za razdoblje 1991. – 2011., Državni zavod za statistiku, Zagreb

3.7. Promjene osnovnih demografskih struktura

Demografske strukture predstavljaju osnovni okvir demografskih potencijala i promjena kao rezultat prošlih zbivanja te najavu određene demografske budućnosti, a za potrebe ovog rada u okviru osnovnih demografskih struktura analiziran je dobno-spolni, gospodarski, obrazovni, narodnosni i vjerski sastav stanovništva Koprivnice.

3.7.1. Dobno-spolni sastav stanovništva

Dobno-spolni sastav stanovništva, osim što je uvjetovan prirodnim kretanjem određene populacije, ujedno je i odraz društvenih i temelj gospodarskih zbivanja na promatranom prostoru (Feletar, P., 2012). Osim toga, sastav prema dobi i spolu omogućava nam pregled ključnih kontingenata stanovništva, kako za biološku reprodukciju (fertilni kontingent), tako i za formiranje radne snage (radni kontingent). Dobno-spolni sastav stanovništva osnovni je demografski okvir gotovo za sve strukture stanovništva i u pravilu se razmatra kroz odnose velikih dobnih skupina (u ovom slučaju 0-19, 20-59 i 60 i više godina starosti), petogodišnjih dobnih skupina i tipizaciju dobnog sastava ukupnog stanovništva na osnovu odnosa velikih dobnih skupina. Razmatranje odnosa petogodišnjih skupina stanovništva uključuje i razlikovanje muške i ženske populacije po istima, a njihov dvodimenzionalan grafički prikaz (dobno-spolna struktura) pokazuje kroz promjenu oblika budući okvir promjena u ukupnom stanovništvu (Nejašmić, 2005).

⁷ Migracijski saldo je dobiven primjenom vitalno-statističke metode pri čemu je u odnos stavljena ukupna i prirodna promjena broja stanovnika u određenom među-popisnom razdoblju. Negativan saldo označava više iseljenih nego doseljenih, dok pozitivan saldo pokazuje koliko se više osoba doselilo nego odselilo.

Tab. 12. Tipizacija dobnog sastava stanovništva naselja Koprivnice 1991., 2001. i 2011. godine⁸

Godina	Udio mladog stan.	Udio zrelog stan.	Udio starog stan.	Obilježje
1991. ⁹	27,7	57,8	13,4	na pragu starosti
2001. ¹⁰	23,8	58,2	17,6	starost
2011.	20,1	57,0	22,9	duboka starost

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 1991. godine: stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine: stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima; Državni zavod za statistiku, Zagreb

Analizom odabranih pokazatelja dobno-spolne strukture jasno je vidljiv proces starenja ukupnog stanovništva, ali i proces starenja pojedinih funkcionalnih dobnih skupina, posebice onih neizbježnih za reprodukciju, ali i onih nužnih za daljnji ekonomski razvoj naselja. Pad koeficijenta mladosti, porast koeficijenta starosti i povećanje indeksa starenja pokazatelj je sve značajnijeg destabilizacijskog čimbenika razvoja stanovništva u naselju Koprivnica – demografskog starenja, a udio mladih i starih u ukupnom stanovništvu potvrđuje činjenicu da je stanovništvo Koprivnice poprimilo obilježja duboke starosti (tab. 12).

Prema podacima popisa 2011. godine indeks starenja stanovništva naselja Koprivnica (113,7) premašio je broj 100 što znači da je stanovništvo staro 60 i više godina nadmašilo broj, odnosno udio populacije stare do 19 godina; u takvim je uvjetima pozitivna biodinamika poprilično ograničena, a mogućnost vlastitog populacijskog obnavljanja svedena na minimum. Porast indeksa starenja pokazatelj je, osim povećanja udjela i broja starog stanovništva, ujedno i smanjenja udjela i broja mladih, a osim starenja ukupnog stanovništva podaci iz popisa 1991., 2001. i 2011. godine za naselje Koprivnicu jasno ukazuju i na starenje pojedinih funkcionalnih kontingenata stanovništva (tab. 13). Podaci o padu broja pred fertilnog i fertilnog te porastu post fertilnog kontingenta jasno nam ukazuju na sužavanje demografske osnovice za reprodukciju; samo u posljednjem među-

⁸ 0-19 (≥ 35); 60 i više (≤ 8); Tip (1); Obilježje (izrazita mladost)
 0-19 (≥ 30); 60 i više (≤ 10); Tip (2); Obilježje (mladost)
 0-19 (> 30); 60 i više (> 10); Tip (3); Obilježje (kasna mladost)
 0-19 (< 30); 60 i više (< 15); Tip (4); Obilježje (na pragu starosti)
 0-19 (< 30); 60 i više (> 15); Tip (5); Obilježje (starost)
 0-19 (≤ 25); 60 i više (≥ 20); Tip (6); Obilježje (duboka starost)
 0-19 (≤ 20); 60 i više (≥ 25); Tip (7); Obilježje (izrazito duboka starost)
 (Demografski razvoj DNŽ, Šterc, S. i Šterc, F., 2016.)

⁹ Nepoznato stanovništvo s udjelom 1,1 %

¹⁰ Nepoznato stanovništvo s udjelom 0,4 %

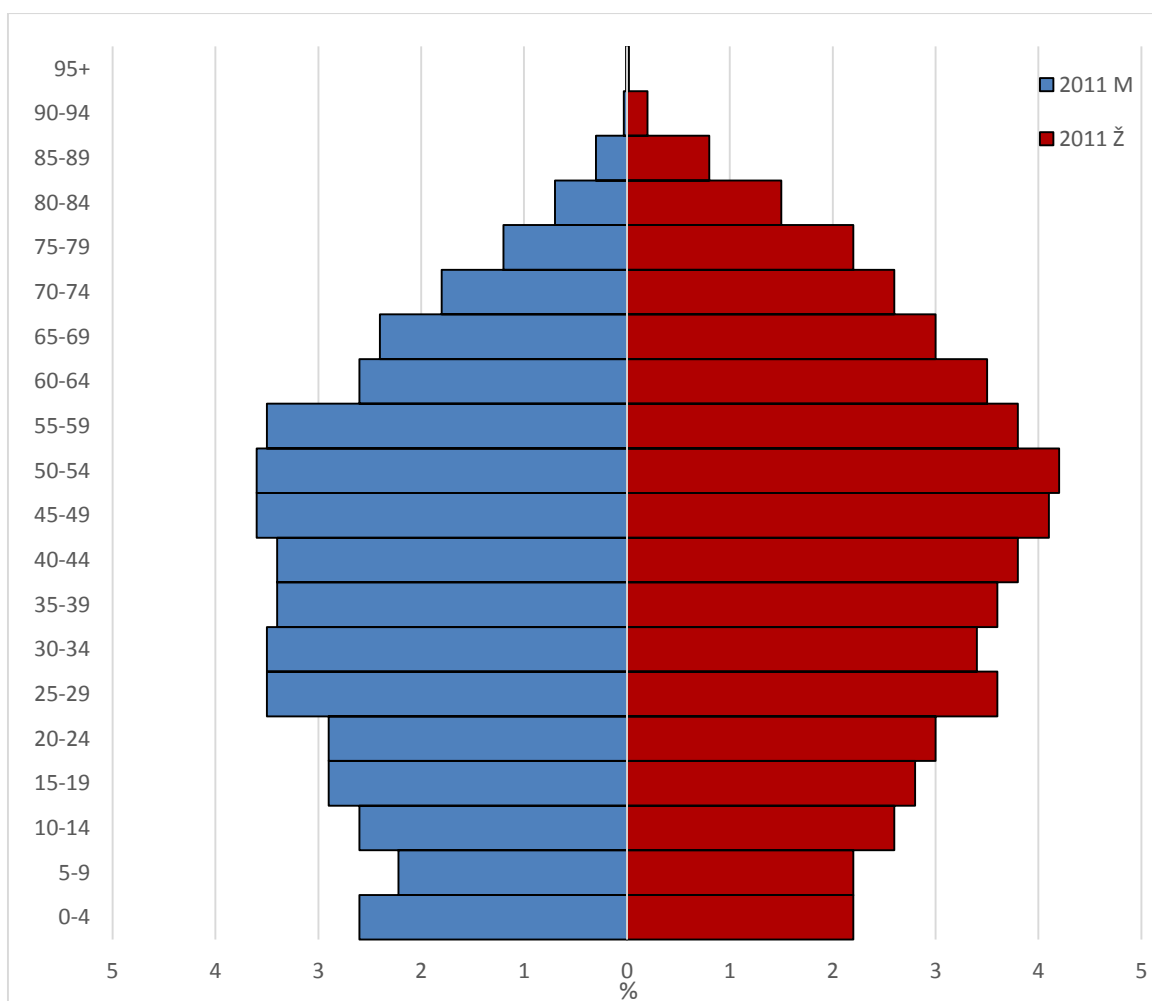
popisnom razdoblju (2001. - 2011.) broj žena starijih od 50 godina, odnosno onih čija reproduktivna sposobnost uglavnom prestaje povećao se za 20,4 %, dok se broj žena koja predstavljaju budući reproduktivni potencijal, točnije, onih do 14 godina smanjio za 16,5 %. Ovakav nepovoljan trend kretanja fertilnog kontingenta jedan je od ključnih uzročnika prirodne depopulacije.

Tab. 13. Pokazatelji dobno-spolnog sastava stanovništva naselja Koprivnice prema popisima 1991., 2001. i 2011. godine

Pokazatelji	1991.	2001.	2011.	Indeks promjene (2001. - 2011.)
Koeficijent feminiteta	109,1	110,2	114,3	-
Koeficijent mladosti	27,7	23,8	20,1	-
Koeficijent starosti	13,4	17,6	22,9	-
Indeks starenja	48,2	73,9	113,7	-
Broj stan. u predradnoj dobi	5079	4139	3453	83,4
% stan. u predradnoj dobi	20,9	16,7	14,4	-
Broj stan. u radnoj dobi	16827	17488	16475	94,2
% stan. u radnoj dobi	69,4	70,5	68,8	-
Broj stan. u postradnoj dobi	2128	3084	4027	130,6
% stan. u postradnoj dobi	8,8	12,4	16,8	-
Broj žena u predferilnoj dobi	2450	2009	1677	83,5
% žena u predferilnoj dobi	19,4	15,4	13,1	-
Broj žena u ferilnoj dobi	6598	6585	5850	88,8
% žena u ferilnoj dobi	52,2	50,6	45,8	-
Broj žena u postferilnoj dobi	3529	4360	5250	120,4
% žena u postferilnoj dobi	27,9	33,5	41,1	-
Koef. ukupne dobne ovisnosti	43	41,3	45,3	-
Koef. dobne ovisnosti mladih	30,3	23,7	20,9	-
Koef. dobne ovisnosti starih	12,7	17,6	24,4	-

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 1991. godine: stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine: stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima; Državni zavod za statistiku, Zagreb

Izrazito važan pokazatelj starenja funkcionalnih skupina je i broj (udio) velikih dobnih skupina obzirom na radnu sposobnost stanovništva. Posljednje među-popisno razdoblje (2001. - 2011.), osim što je obilježeno smanjenjem udjela stanovništva u radnoj dobi za 5,8 %, ujedno se za 16,6 % smanjio i udio broja stanovnika u predradnoj dobi što će ubrzo implicirati dodatno smanjenje prethodno spomenutog kontingenta. Osim navedenog smanjenja, povećao se broj i udio stanovništva u postradnoj dobi što ujedno znači i povećanje koeficijenta dobne ovisnosti starih odnosno porast potreba za njihovim egzistencijalnim zbrinjavanjem.

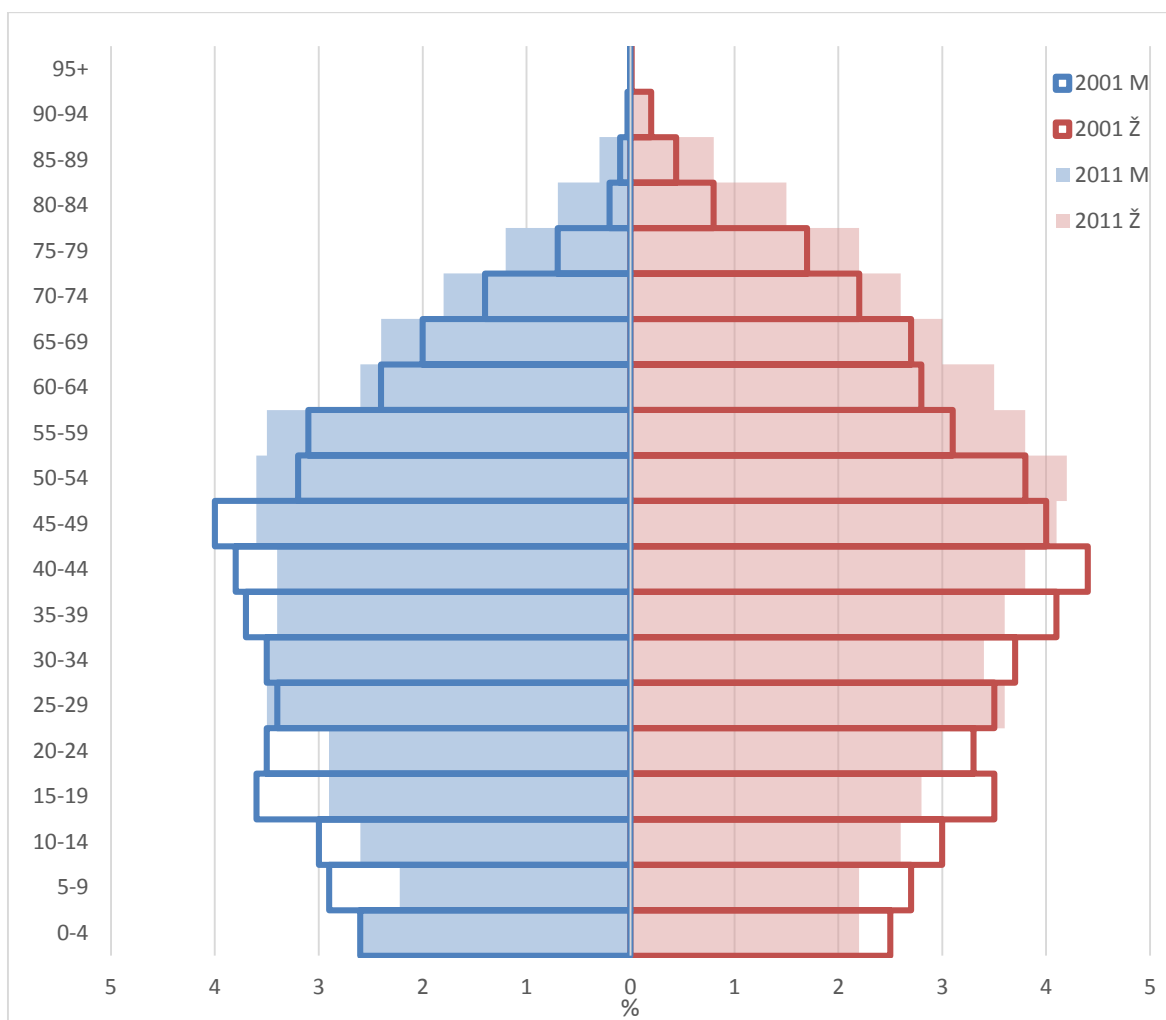

Sl. 14. Grafički prikaz dobno-spolnog sastava stanovništva naselja Koprivnice po petogodišnjim skupinama 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb

Analizom grafičkog prikaza dobno-spolnog sastava stanovništva naselja Koprivnice 2011. godine jasno je vidljiv ulazak u tzv. konstriktivni tip ukupnog stanovništva koji obilježava sužena baza u mlađim dobnim skupinama do 25 godina starosti i povećanje

brojnosti zrele te stare, odnosno starije populacije iznad 64 godine starosti (sl. 14.). Iako je mlađa dobna skupina 0-4 godine brojnija od skupine 5-9 godine starosti za sada se još uvijek, na osnovu jedne mlađe brojnije skupine od iduće starije, ne može govoriti o trendu revitalizacije.

Sl. 15. Grafički prikaz dobno-polnog sastava stanovništva naselja Koprivnice po petogodišnjim skupinama 2001. i 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine: stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima: Državni zavod za statistiku, Zagreb

Usporedbom dobno-polnih struktura stanovništva naselja Koprivnice 2001. i 2011. godine sužavanje baze je još vidljivije, a smanjenje dobno-polnih skupina gotovo svih petogodišnjih skupina do 50 godina starosti u pravilu ukazuje, ukoliko ne dođe do ozbiljnijih mjera revitalizacije, na nastavak procesa konstiktivnosti (sl. 15).

Kao i u cijeloj Republici Hrvatskoj, tako i u ukupnom stanovništvu Koprivnice prevladavaju žene, međutim, odnosi nisu narušeni u tolikoj mjeri da onemogućuju revitalizaciju domicilnim stanovništvom, a isto potvrđuje i koeficijent feminiteta (tab. 14).

Tab. 14. Apsolutni i relativni udjeli muškog i ženskog stanovništva u ukupnom i koeficijenti feminiteta naselja Koprivnice 1991., 2001. i 2011. godine

Godina	M	Ž	Ukupno	M%	Ž%	Kf (na 1000)
1991.	11591	12647	24238	47,8	52,2	1091
2001.	11804	13005	24809	47,6	52,4	1101
2011.	11178	12777	23955	46,7	53,3	1143

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 1991. godine: stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine: stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima; Državni zavod za statistiku, Zagreb

3.7.2. Gospodarska struktura

Gospodarska struktura stanovništva označava sastav istoga prema izvorima prihoda, aktivnosti, djelatnosti i zanimanju, a u širem smislu podrazumijeva i položaj u zanimanju, sektor vlasništva, kućanstva prema izvorima prihoda, veličini posjeda itd.; ista je pokazatelj stupnja gospodarske razvijenosti te ima neposredan utjecaj na demografski razvoj (Nejašmić, 2005).

Tab. 15. Radno sposobno stanovništvo naselja Koprivnice 1991., 2001. i 2011. godine

God.	Muškarci	m%	Žene	ž%	Radni kontingent (15-64 godine)	Ukupni radni konting. (%) u ukupnom stan.
1991.	11591	47,8	12647	52,2	16827	69,4
2001.	11804	47,6	13005	52,4	17488	70,5
2011.	11178	46,7	12777	53,3	16475	68,8

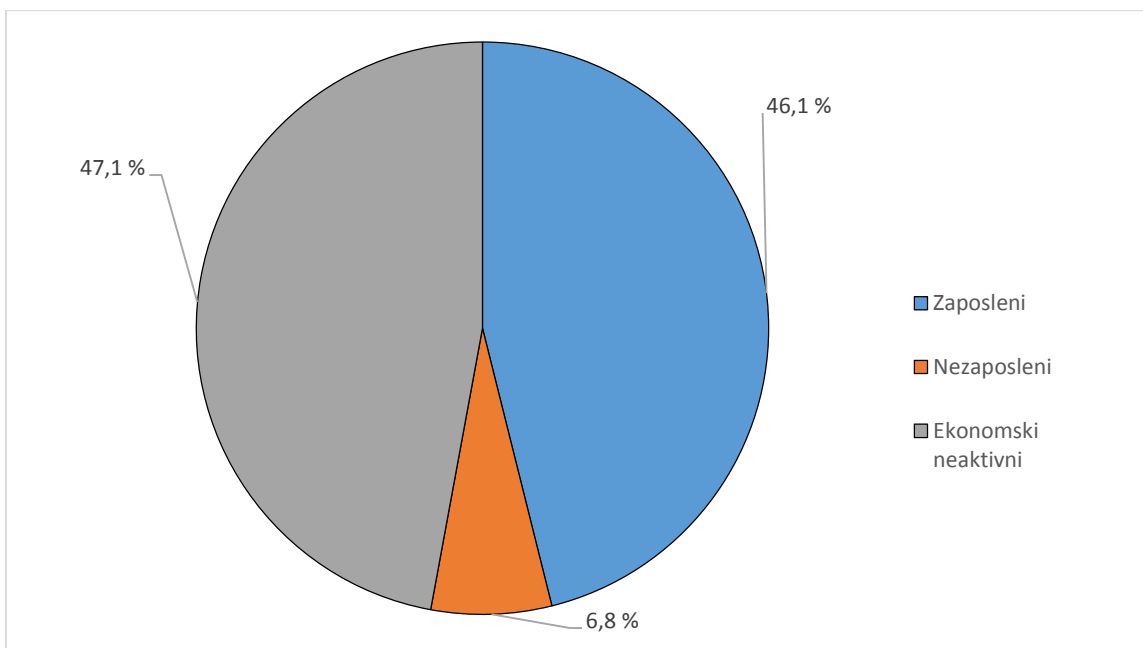
Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 1991. godine: stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine: stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima; Državni zavod za statistiku, Zagreb

Sastav stanovništva prema gospodarskim obilježjima omogućuje nam pregled potencijalnog demografskog okvira za aktivnosti u svim djelatnostima kroz radno sposobno stanovništvo (15 - 64 godine) i njegov udio u ukupnom stanovništvu. Radni kontingent,

odnosno stanovništvo u dobi od 15 do 64 godine starosti u naselju Koprivnica čini oko 2/3 ukupnog stanovništva i još uvijek, bez obzira na trend starenja ukupne populacije, predstavlja potencijal gospodarske revitalizacije (tab. 15). Obzirom kako te generacije radne snage sve više stare i postupno napuštaju radno-aktivnu dob, a ujedno i kontinuirani pad nataliteta implicira smanjenje broja i udjela uzdržavanog stanovništva (prije svega djece predškolske i školske dobi) što ujedno znači i sve manji priljev tog kontingenta u kontingent radne snage, uskoro možemo očekivati veće poremećaje na tržištu radne snage uzrokovane smanjenjem obujma radne snage i padom opće stope aktivnosti stanovništva. Udio radno-aktivnog stanovništva zabilježen popisom 2011. godine zadržat će se, po svemu sudeći, još kraće vrijeme, a nakon toga ostarjet će i demografski potencijal kao temelj gospodarskog razvoja Koprivnice.

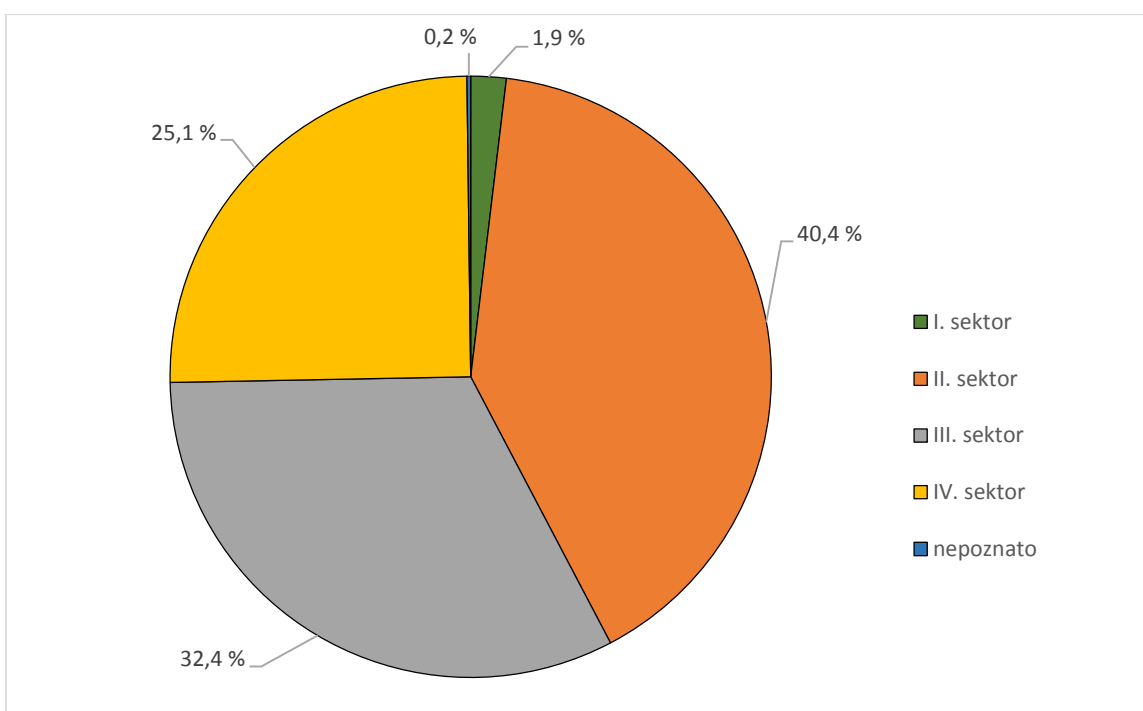
Pokazatelj koji usprkos potencijalu potvrđuje nepovoljnost demografske gospodarske strukture je podatak o zaposlenosti, prema kojem je ukupna zaposlenost radnog kontingenta u naselju Koprivnica tek 46,1 %, a vrlo je nepovoljan i odnos ukupno neaktivnog stanovništva sa udjelom od 47,1 % prema broju zaposlenih (sl. 16). Ekonomski neaktivne osobe (umirovljenici, učenici, studenti, osobe s obvezama u kućanstvu i ostale neaktivne osobe) brojnije su za 210 osoba od ukupnog broja zaposlenih, a nezaposlenost sa udjelom od 6,8 % u ukupnom stanovništvu starom petnaest i više godina i nije toliko brojna i s velikim udjelom u bilo kojem relevantnom kontingentu kao sama neaktivnost stanovništva. Unutar strukture nezaposlenih najveći je udio onih koji traže ponovno zaposlenje, dok se u strukturi gospodarski neaktivnog stanovništva najvećim udjelom ističu umirovljenici (udio od 64,2 %).

Prema popisu stanovništva 2011. godine najviše je zaposlenih (40,4 %) u sekundarnom sektoru (što je i očekivano obzirom da je Koprivnica prije svega industrijski grad), zatim u tercijarnom (32,4 %) te kvartarnom (25,1 %), dok je najmanji udio zaposlenih osoba (1,9 %) u primarnom sektoru (sl. 17).

Sl. 16. Stanovništvo staro 15 i više godina prema trenutačnoj aktivnosti 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011. godine: stanovništvo staro 15 i više godina prema trenutačnoj aktivnosti i spolu, po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb

Sl. 17. Gospodarski sastav stanovništva Koprivnice prema popisu 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011. godine: zaposleni prema područjima djelatnosti, po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb

3.7.3. Obrazovna struktura

Obrazovni struktura odnosi se na proučavanje sastava stanovništva prema obrazovnim obilježjima, pruža podatke o podizanju opće razine obrazovanosti stanovništva i njihovoj školskoj spremi, a školska sprema, temeljena na formalno priznatom školskom obrazovanju, uz pismenost, kao najnižu razinu obrazovanja, čini osnovno obrazovno obilježje stanovništva. Osim navedenog, sastav stanovništva prema obrazovnim obilježjima govori o razini opće svijesti u stanovništvu, a posredno i o gospodarskoj razvijenosti, obrazovnoj politici i sl. (Nejašmić, 2005).

Prema podacima popisa 2011. godine o obrazovnom sastavu stanovništva Koprivnice utvrđuje se, obzirom kako čak 73,8 % stanovništva ima završenu srednjoškolsko, odnosno visoko obrazovanje, visoka obrazovanost populacije, a sukladno činjenici da gotovo svaki peti stanovnik Koprivnice ima završeno visoko obrazovanje (udio od 21,8 %) obrazovanost koprivničke populacije primjerena je razvijenim europskim društvima. Struktura stanovništva prema razini obrazovanja potvrđuje da najveći udio stanovništva (15 i više godina) u naselju Koprivnica (čak njih 52 % prema popisu 2011. godine) ima završenu srednju školu. Nakon stanovništva sa završenom srednjom školom najveći je udio onih visoko obrazovanih (21,8 %) te stanovništva sa završenom osnovnom školom (21,4 %), dok je najmanje onih bez, odnosno sa nezavršenom osnovnom školom (4,8 %) (tab. 16). Obzirom da je u promatranom naselju udio nepismenog stanovništva starog 10 i više godina tek 0,35 % nepismenost je u Koprivnici izrazito mala.

Tab. 16. Sastav stanovništva Koprivnice starog petnaest i više godina prema stručnoj spremi 2011. godine

Stručna sprema	Broj stanovnika s 15 i više godina	Udio stanovnika s 15 i više godina
Bez škole i nezavršena OŠ	986	4,8
Osnovna škola	4 378	21,4
Srednja škola	10 659	52,0
Visoko obrazovanja	4 474	21,8
Nepoznato	5	0,02
Ukupno	20 502	100

Izvor: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011. godine: stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb

Usporedbom rezultata popisa 2001. i 2011. godine jasno je vidljiv porast udjela stanovništva sa završenom srednjom školom te onih visoko obrazovanih, a u skladu s time i pad brojnosti populacije sa završenom, odnosno nezavršenom osnovnom školom te onih bez iste (tab. 16 i tab. 17); ovakva pojava nije nimalo neuobičajena i u skladu je sa trendovima na razini države.

Tab. 17. Sastav stanovništva Koprivnice starog petnaest i više godina prema stručnoj spremi 2001. godine

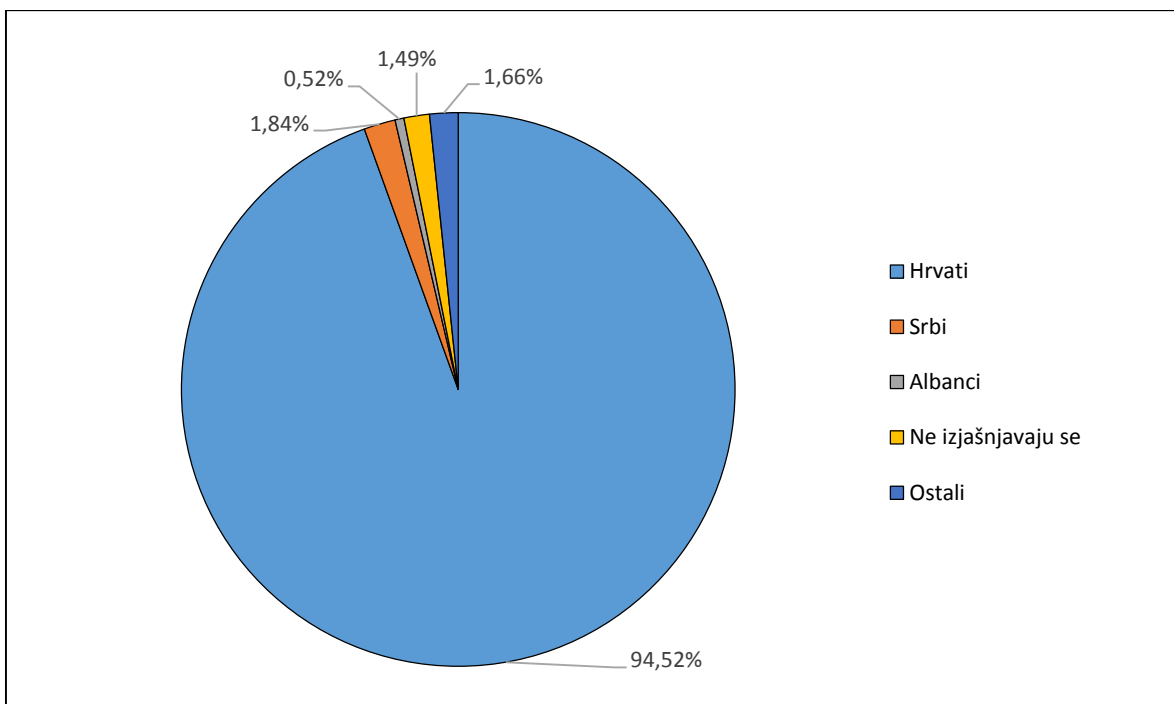
Stručna sprema	Broj stanovnika s 15 i više godina	Udio stanovnika s 15 i više godina (%)
Bez škole i nezavršena OŠ	2 433	11,8
Osnovna škola	4 774	23,1
Srednja škola	10 084	48,8
Visoko obrazovanja	3 151	15,2
Nepoznato	228	1,1
Ukupno	20 670	100

Izvor: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2001. godine: stanovništvo staro 15 i više godina prema spolu i završenoj školi, Državni zavod za statistiku, Zagreb

3.7.4. Narodnosna i vjerska struktura

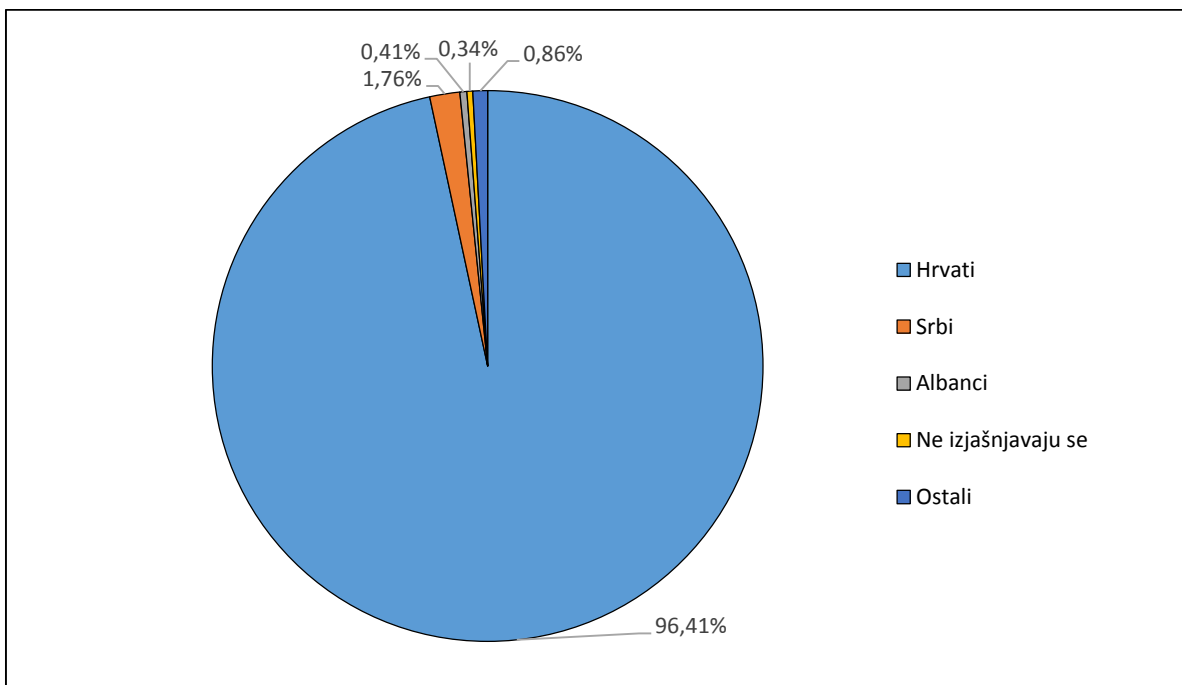
Sastav stanovništva prema rasi, narodnosti, jeziku, vjeri i sličnim obilježjima skupnim se nazivom zove kulturno-antropološkim sastavom stanovništva, a prema narodnosnom sastavu razlikujemo homogeni i heterogeni tip stanovništva (Nejašmić, 2005).

Posljednje dvije popisne godine jasno nam prikazuju homogenu nacionalnu strukturu Koprivnice, a s udjelom Hrvata većim od 90 % (94,52 % 2001., odnosno 96,41 % 2011. godine) stanovništvo ovog grada, kada je riječ o nacionalnoj strukturi, nesumnjivo pripada homogenom tipu (sl. 18 i sl. 19). Nakon Hrvata najbrojnija nacionalna manjina s udjelom od 1,76 % prema popisu 2011. godine su Srbi, a od ostalih nacionalnih manjina najzastupljeniji su Albanci, Mađari i Slovenci. Ovakva homogena narodnosna struktura posljedica je ponajviše povijesno-političkih procesa i teritorijalnih promjena prošlog stoljeća koje su znatno utjecale na porast broja Hrvata, ne samo na prostoru Koprivnice, već na području cijele Podravine te još više na pad broja, a samim time i udjela nehrvatskih narodnosnih skupina (Živić, 2002).

Sl. 18. Narodnosni sastav stanovništva naselja Koprivnica 2001. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2001. godine: stanovništvo prema narodnosti, po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb

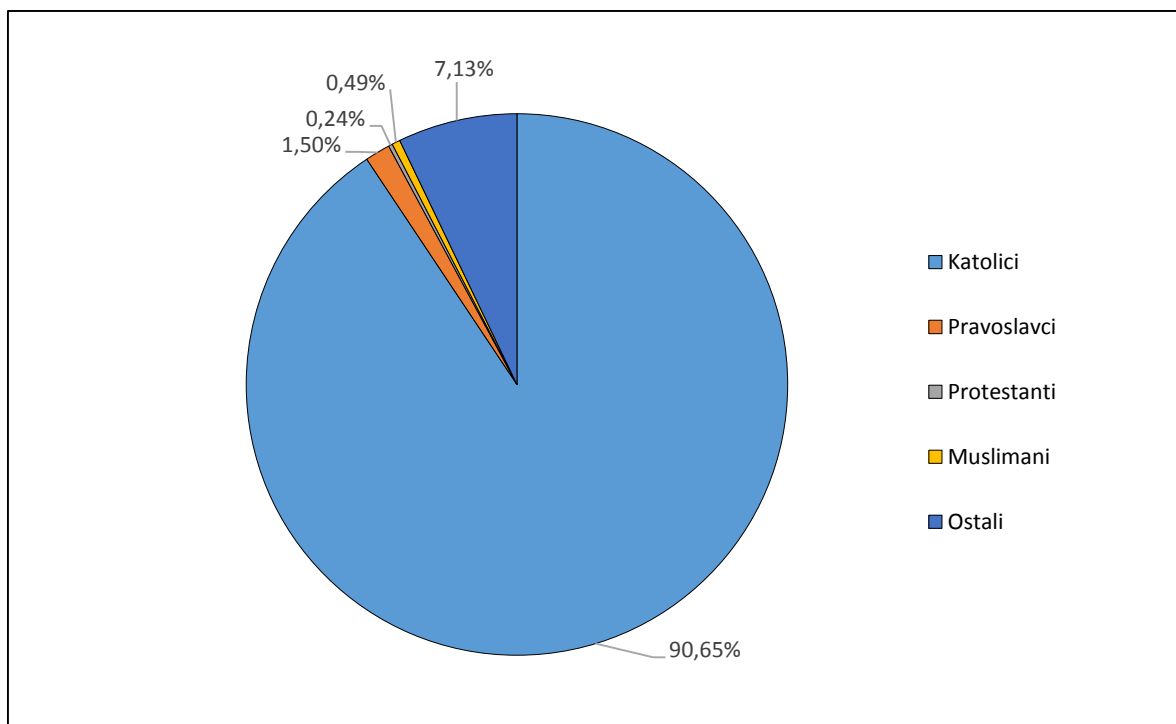
Sl. 19. Narodnosni sastav naselja Koprivnica 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema narodnosti, po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb

Osim narodnosnog sastava, sastav stanovništva prema religiji (vjeri) zbog svog utjecaja na društveni i gospodarski razvoj također ima veliku važnost u proučavanju stanovništva (Nejašmić, 2005).

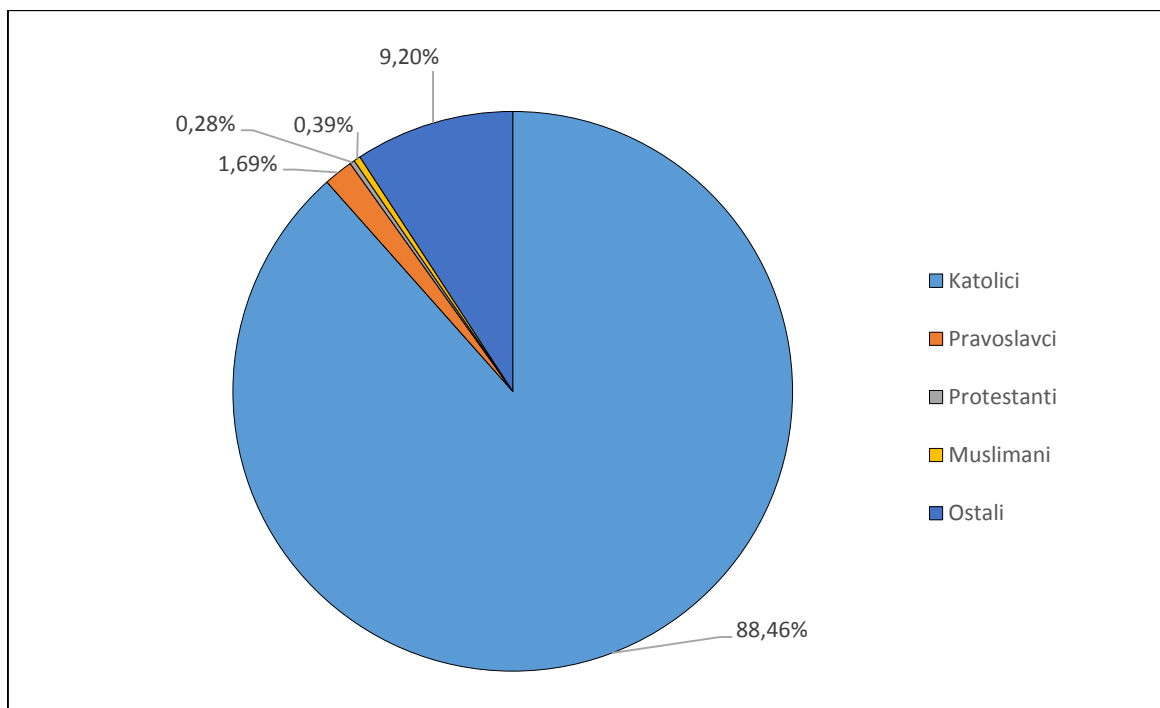
Prema popisima stanovništva 2001. i 2011. godine Koprivnicu obilježava jednostavnu religijska struktura (sl. 20 i sl. 21), a obzirom kako je religija dio identiteta pojedinih etničkih skupina koje su doselile na ovaj prostor spomenuti je sastav stanovništva uglavnom rezultat homogene narodnosne strukture stanovništva doseljenog na područje Koprivnice.

Sukladno podacima posljednjeg popisa 88,46 % stanovništva Koprivnice izjašnjava se pripadnicima katoličke vjeroispovijesti, udio od 1,69 % čine pravoslavci, 0,39 % muslimani , 0,28 % protestanti dok pripadnici ostalih vjeroispovijesti čine udio od 9,20 % (sl. 20).

Sl. 20. Vjerski sastav stanovništva naselja Koprivnica 2001. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine: stanovništvo prema vjeri, po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb

Sl. 21. Vjerski sastav stanovništva naselja Koprivnica 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema vjeri, po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb

Usporedbom narodnosne i vjerske strukture stanovništva utvrđene popisima 2001. i 2011. godine (sl. 19 i sl. 20) vidljive su tek manje promjene; narodnosna se homogenost povećanjem udjela Hrvata s 94,52 % prema popisu 2001. na 96,41 % utvrđenih popisom 2011. godine još više uvećala, dok se vjerska homogenost smanjenjem udjela katoličkog stanovništva s 90,65 % 2001. na 88,46 % 2011. godine, a nauštrb povećanja nereligioznog stanovništva, smanjila.

4. POVIJESNO-DEMOGRAFSKA UVJETOVANOST

Procjene i kretanje stanovnika u ovom radu praćeni su od sredine 16. stoljeća tj. od prvog modernog popisa stanovništva 1857. godine, a od tada pa sve do danas pojedine etape smanjenja ili povećanja broja stanovnika uglavnom su bile rezultat povijesnih i gospodarskih (ne)prilika u prostoru pod čijim je utjecajima stanovništvo svojedobno pogibalo, iseljavalo/useljavalo, brojno se povećavalo/smanjivalo,...

4.1. Povijesni faktori i demografske promjene

Demografske promjene naselja Koprivnice tijekom cijele prošlosti bile su rezultat sveopćih, a najvećim dijelom povijesno-političkih zbivanja na spomenutom i širem okolnom prostoru. Opća zbivanja na području Koprivnice tijekom 16. i 17. stoljeća dio su općih zbivanja u Hrvatskoj i Slavoniji tijekom istog razdoblja te pod utjecajem osmanskih osvajanja koja su uzrokovala smanjenje ukupnog broja stanovnika. Osmanska osvajanja, prodori na zapad, opća nesigurnost te stvaranje teritorija Vojne krajine prouzročili su jedne od dotad najsnažnijih demografskih promjena ovog kraja. Koprivnica se u to doba gotovo nije mogla ni nazivati gradom, već vojničkom utvrdom, a broj civilnog stanovništva bio je sveden na minimum te zamijenjen vojničkim postrojbama. Brojni izvori potvrđuju da su razmjeri depopulacije tog razdoblja vrlo veliki, a osim stanovništva koje je poginulo u ratnim sukobima, mnogo je i onih koje su Osmanlije odvele u zarobljeništvo, ali i onih koji su sami odselili u sigurnije krajeve (Petrić, 2003).

Razdoblje demografske, a ujedno i gospodarske revitalizacije intenziviralo se tek u drugoj polovici 17. stoljeća nakon potpunog protjerivanja Osmanlija iz ovih krajeva (Feletar, 1986). Broj stanovnika sredinom 18. stoljeća pa u narednih sto godina nije se znatno promijenio, međutim, druga polovica 19. stoljeća donijela je ukidanje feudalnog sistema, rađanje građanske klase, ukidanje Vojne krajine (1871. godine), pojavu manufaktura i prve industrije, napredak poljoprivredne proizvodnje i dr., a sve navedeno potaknulo je stalni rast stanovništva Koprivnice te se njegov broj do 1900. godine gotovo udvostručio. Početkom 20. stoljeća Koprivnica bilježi izrazit procvat te uoči rata ima više od 8000 stanovnika (Karaman, 1986).

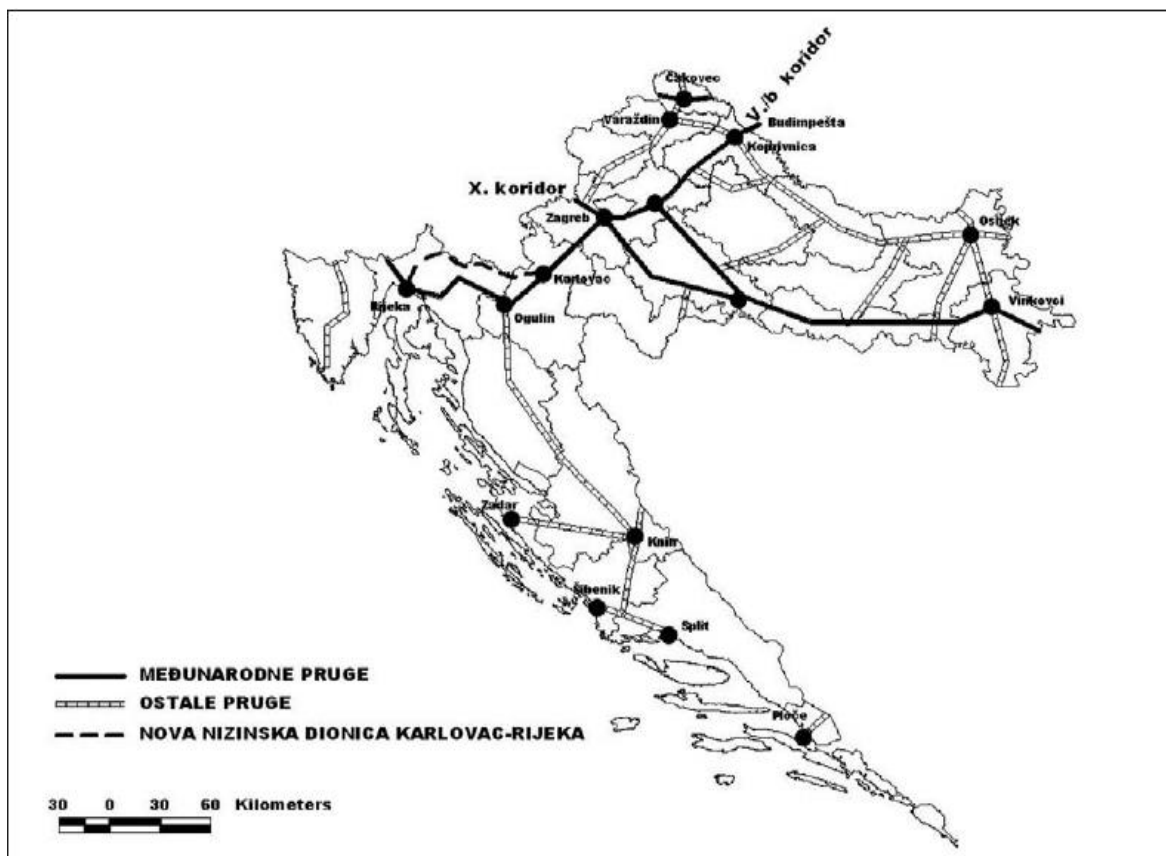
Nove veće negativne promjene i stagnacija u demografskom razvoju Koprivnice zabilježene su u 20. stoljeću i to kao posljedica novih ratova. Stradanja u Prvom i Drugom svjetskom ratu te društveno-političke neprilike međuratnog razdoblja, poput nove političke zajednice i granice, odrazile su se u obliku zastoja rasta gradskog stanovništva te se od 1910. pa do 1948. broj stanovnika kretao oko 8000 osoba (Karaman, 1986). Prve poslijeratne

godine obilježila je Rezolucija Informbiroa (1948. godine) kojom dolazi do zahlađivanja odnosa na relaciji Jugoslavija - SSSR, a osim političkih posljedica, sukob se odrazio i na gospodarske odnose; došlo je do povlačenja kreditnih ugovora, zaključenih sporazuma i novčanih pomoći, a zbog straha od mogućih vojnih intervencija od strane Sovjetskog Saveza čvrsto su se zatvorile granice prema susjednim zemljama Istočnog bloka. Sve navedeno utjecalo je i na demografski razvoj Koprivnice, ali i njene tadašnje državne zajednice.

U drugoj polovici dvadesetog stoljeća Koprivnica i njeno stanovništvo razvijalo se pod utjecajem modernizacijskih procesa u društvenom i gospodarskom razvoju, posebice procesa deagrarizacije, deruralizacije, urbanizacije i industrijalizacije. Oporavkom od posljedica Drugog svjetskog rata broj stanovnika Koprivnice počinje rasti, a kontinuirani porast stanovništva možemo pratiti sve do posljednjeg desetljeća 20. stoljeća. Nove političke promjene, raspad SFRJ i Domovinski rat donijeli su (demografskom) razvitku ovog grada novi zastoj, međutim, nove promjene poput zakona o teritorijalnom ustroju lokalne uprave i samouprave kojim je Koprivnica postala sjedištem novoosnovane Koprivničko-križevačke županije te tranzicija koja je uslijedila krajem devedesetih godina prošlog stoljeća pozitivno su se odrazile na razvoj ovog grada (Živić i Žebec, 2002). Potonje nažalost nije dugo potrajalo; posljednji popis stanovništva proveden 2011. godine donio je nove podatke o padu broja stanovnika, a isti ovog puta nije posljedica povijesnih, već uglavnom gospodarskih (ne)prilika.

4.2. Prostorni faktori i demografske promjene

Velik utjecaj na demografski razvoj određenog prostora imaju upravo ekonomski čimbenici, stoga, vrlo je važno ukratko se osvrnuti i na gospodarski razvoj Koprivnice koji je u vrlo uskoj vezi, prije svega, s njenim izrazito povoljnim prometno-geografskim položajem. Kao što je već spomenuto (u poglavlju *Historijski razvoj Koprivnice*), 1870. godine u promet je puštena željeznička pruga koja povezuje Budimpeštu i Zagreb, ista je prolazila kroz Koprivnicu i svojom pojavom utjecala na početke industrijalizacije ovog kraja te pridonijela jačanju njegove uloge kao obrtničkog i trgovačkog središta šire regije, a vrlo važnu ulogu u željezničkom prometu Republike Hrvatske ima i danas (sl. 22).

Sl. 22. Glavni željeznički smjerovi u Hrvatskoj

Izvor: Matica, 2007

Početak 20. stoljeća, 1907. godine, osnovana je već spomenuta „Danica d.d.“ koja je u početku zapošljavala 200 radnika. Deset godina kasnije, 1917. godine, osnovana je i prehrambena industrija „Tvornica ulja“ u kojoj je posao našlo 130 radnika, a još njih 25 zapošljavao je „Novi parni mlin“ izgrađen 1903. godine.

Povijesne neprilike u međuratnom razdoblju negativno su utjecale i na gospodarski razvoj ovog grada te je tako nova politička zajednica i promjena granice uzrokovala gubitak dotada domaćeg, ugarskog tržišta na koje se koprivnička privreda uvelike oslanjala. Dvadesete godine prošlog stoljeća još uvijek su protekle u duhu življe gospodarske aktivnosti, međutim tridesete godine i svjetska ekonomska kriza (uz agrarnu krizu) ponovno su poljuljale koprivničko gospodarstvo i dovele do zatvaranja mnogo manjih, ali i onih vodećih poduzeća poput tvornica „Danica d.d.“ i „Tvornica ulja“. Spomenuta agrarna kriza potaknula je i priljev agrarnog stanovništva iz okolice u grad.

Jedna od rijetkih pozitivnih promjena u ovom razdoblju bila je pruga Koprivnica-Varaždin, a njenim otvaranjem Koprivnica je postala jednim od najfrekventnijih prometnih čvorišta Kraljevine Jugoslavije. Novi zastoј na gospodarskom planu donio je Drugi svjetski rat, a iste su nedaće obilježile i prve poslijeratne godine pod utjecajem malih ulaganja u ovaj

granični prostor te neadekvatna državna politika usmjerena prema poljoprivrednoj djelatnosti i agrarnom stanovništvu.

Upravo na primjeru Koprivnice vidljiva je transformacija ekonomsko-socijalne strukture stanovništva pod utjecajem razvijenog gospodarstva (koji se osobito očituje nakon Drugoga svjetskog rata) i sveobuhvatne industrijalizacije te s tim povezane deagrarizacije šireg podravskog prostora. Nakon privrednih reformi 1960-ih godina dolazi do gospodarskog, društvenog, a ujedno i demografskog uzleta Koprivnice. Isto razdoblje obilježeno je i jačanjem agroindustrijskog kompleksa „Podravka“, osnovane su tvornica „Bilokalnik“, tekstilna industrija i dr. industrije, a takav je razvoj potaknuo prostornu i populacijsku ekspanziju Koprivnice. Osamdesete godine donijele su ekonomsku krizu zbog vanjskog zaduženja i nestašice energenata i sirovina, međutim isto razdoblje u Koprivnici obilježeno je daljnjom ekspanzijom u prostornom, demografskom i gospodarskom smislu, a otvara se i nova tvornica „Belupo“.

Početak devedesetih godina obilježen je ratom i raspadom tadašnje državne zajednice, a isto se odrazilo na gospodarstvo u obliku smanjenja tržišta i ekonomske krize. Nekoliko godina kasnije nastupa gospodarska tranzicija koja se pozitivno odrazila na rezultate u koprivničkoj privredi, a Koprivnica je ubrzo postala deveti grad po gospodarskoj snazi i pokretač regionalnog razvoja (Živić i Žebec, 2007).

Danas je Koprivnica jedan od nositelja gospodarskog razvitka i najznačajnijih industrijskih kapaciteta u Koprivničko-križevačkoj županiji, a njeno gospodarstvo pretežno se bazira na prerađivačkoj, prehrambenoj, farmaceutskoj i papirnoj industriji, te trgovini i poljoprivredi. Iako je Koprivnica dobro gospodarski razvijena, neke od industrija (npr. Rapid d.d., Pomka d.d., Izvor d.d., Bilokalnik Drvo d.o.o., itd.) u ovom su stoljeću zatvorile svoja vrata i velik broj zaposlenih ostavile bez njihovog radnog mjesta, a spomenuta je činjenica zasigurno jedan od čimbenika koji su pridonijeli padu broja stanovnika u zadnjem međupopisnom razdoblju.

4.3. Demografski faktori i ukupni razvoj Koprivnice

Stanovništvo predstavlja najvažniji faktor svih društvenih, gospodarskih i prostornih aktivnosti, a obzirom na povezanost i uvjetovanost istog sa svim djelatnostima nužno ga je postaviti u temelj sveukupnog razvoja određenog prostora. Spomenuto posebno vrijedi u slučaju kada je stanovništvo u posttranzicijskoj fazi obilježeno negativnim demografskim trendovima i postaje faktor usporavanja razvoja, njegovog zaustavljanja ili potpunog nazadovanja. Održivost ekonomije i mirovinskih fondova te gospodarski rast i napredak

čimbenici su koje nije moguće ostvariti uz depopulaciju i prirodni pad ukupnog stanovništva, a ukoliko se tome pridoda i negativna migracijska bilanca, potreba za preraspodjelom proračuna i ulaganjem u jednu od najvažnijih problematika za razvojnu budućnost nužna je i neizbježna.

Najvažniji potencijal gospodarskog razvoja je stanovništvo, i to ono u dobi od 15 do 64 godine, odnosno tzv. radni kontingent. Demografski trendovi smanjenja broja stanovnika i starenja populacije doveli su do smanjenog obujma radnog kontingenta u posljednjem među popisnom razdoblju, međutim, radni kontingent sa udjelom od 68,8 % u ukupnom stanovništvu Koprivnice još uvijek dovoljno brojna, a isti će biti dostatan sve dok u spomenuti kontingent ne uđu današnje generacije manje rodosti. Osim o udjelu radnog kontingenta, važno je voditi računa i o njegovoj zaposlenosti i strukturi po nizu demografskih obilježja te primjerenim mjerama poticati obrazovanje na području onih zanimanja koja Koprivnica kao tržište rada i zahtjeva. Osim smanjenja radnog kontingenta, sveukupnom razvoju Koprivnice u korist ne ide ni već spomenuti proces starenja stanovništva kao ni smanjenje stope fertiliteta.

Obzirom na sve navedeno te na utjecaj i uvjetovanost stanovništva i njegovih struktura na opći razvoj, demografsku je problematiku nužno izdvojiti iz koncepta socijalne i obiteljske politike te promišljenom, održivom i planski koncipiranom demografskom politikom postaviti čvrste temelje prije svega gospodarskom, ali u konačnici i sveukupnom razvoju, ne samo naselja, već i Grada, regije, države...

5. KONCEPCIJA BUDUĆEG RAZVOJA KOPRIVNICE

Iako ne postoji visoka sigurnost u procjeni budućih kretanja, posebice za mala područja poput pojedinih naselja, predviđanje budućih demografskih kretanja izuzetno je značajno u planiranju sveopćeg razvoja određenog prostora jer brojne sastavnice istoga izravno ili posredno ovise o budućem broju i sastavu stanovništva. (Nejašmić i Mišetić, 2004) Osim toga, spoznaja budućeg kretanja broja stanovnika važna je i zbog što učinkovitijeg djelovanja na buduću demografski razvoj, a ista će u ovom radu biti izračunata matematičkom metodom linearne ekstrapolacije temeljene na eksplicitnim pretpostavkama nastavka demografskih trendova iz prošlosti. Naravno, ovo su generalne procjene unutar kojih postoji mnogo potencijalnih problema koji bi se trebali rješavati u planskim okvirima i dokumentima gradske službe.

5.1. Nastavak depopulacije ili revitalizacija?

Demografskom analizom utvrđen je potencijal Koprivnice do posljednjeg popisa stanovništva 2011. godine koji je višegodišnjim negativnim trendovima izrazito oslabljen, a pod utjecajem niskih stopa nataliteta i fertiliteta te migracija koje su i do sada imale značajnu ulogu u razvoju stanovništva, vrlo je vjerojatno da će se dosadašnji negativni trendovi, osim nastaviti, i dodatno intenzivirati.

Tab. 18. Procjena broja stanovnika naselja Koprivnica za 2021. i 2031. godinu

Naselje	Broj stanovnika		Pokazatelji		Procjena broja stanovnika	
	2001.	2011.	Među-popisna promjena	Prosječna godišnja promjena stanovnika	2021.	2031.
Koprivnica	24809	23955	-854	-85,4	23101	22247

Izvor: Naselja i stanovništvo RH 1857. - 2001.; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb

Prema predloženoj procjeni, u Koprivnici će 2031. godine biti 22 247 stanovnika što znači da će se broj stanovnika smanjiti za 1708 ili 7,13 % u odnosu na 2011. godinu, a obzirom da će depopulacija vjerojatno iz godine u godinu sve više jačati vrlo je izgledno da će broj ukupnog stanovništva biti još manji (tab. 18). Sudeći prema rezultatima procjene

Koprivnica će se 2031. godina vratiti na onaj broj stanovnika koji je imala prije otprilike trideset godina.

Osim nastavka depopulacije, rezultati procjene pokazuju da će se nastaviti i proces starenja, a stanovništvo će na kraju projekcijskog razdoblja biti demografski starije nego na njegovu početku. Proces starenja ogleda se u povećanju brojnosti stanovništva starijeg od 60 i više godina s jedne, te smanjenju broja mladog (0-19 godina) i zrelog stanovništva (20-59 godine) s druge strane. Rezultati predviđanja pokazuju kako će za dvadeset godina (2011. – 2031.) udio mladog stanovništva s 20,1 pasti na 11,8 % što je rezultat prije svega velikog porasta udjela starog stanovništva i to s 22,9 na 34,4 % (tab. 19).

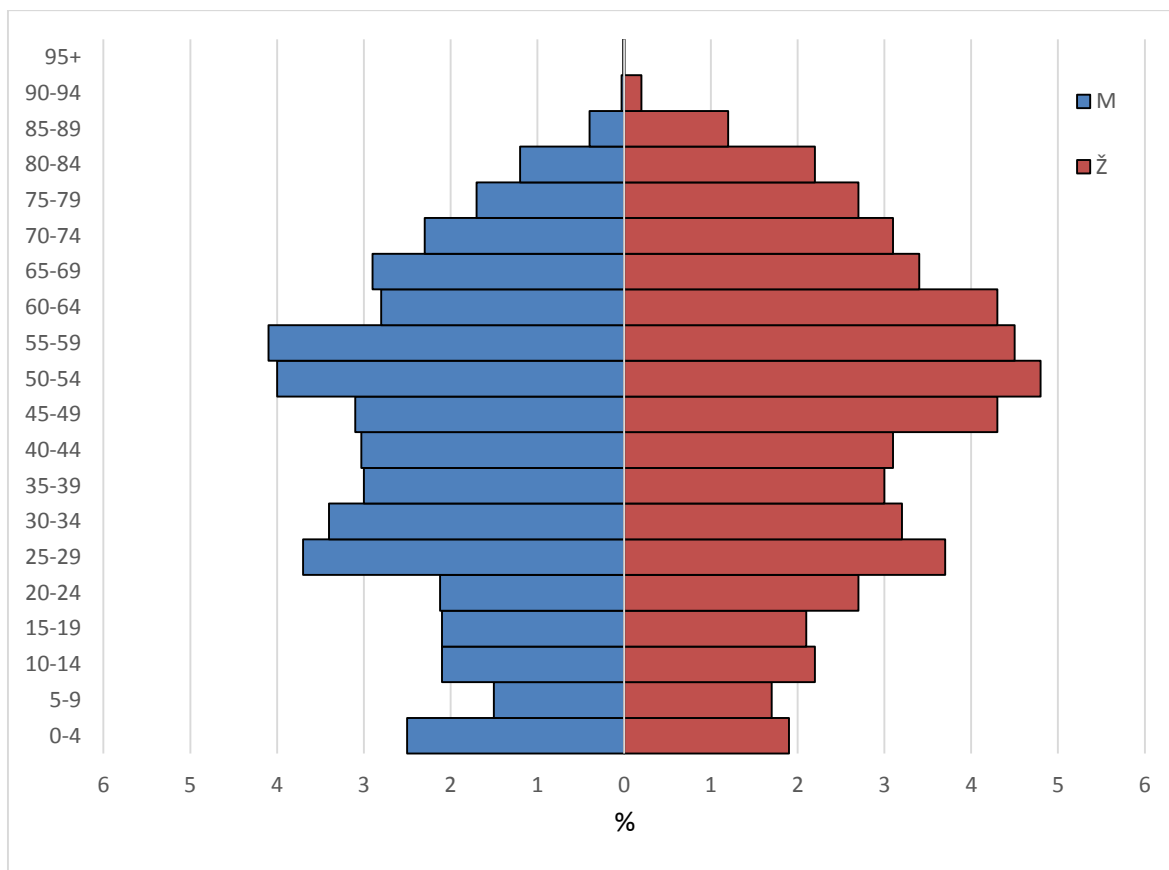
Tab. 19. Tipizacija dobnog sastava stanovništva naselja Koprivnice 2011. i 2031. godine¹¹

Godina	Udio mladog stan.	Udio zrelog stan.	Udio starog stan.	Obilježje
2011.	20,1	57,0	22,9	duboka starost
2031.	11,8	53,8	34,4	izrazito duboka starost

Izračunato prema: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima: DZSRH, Zagreb

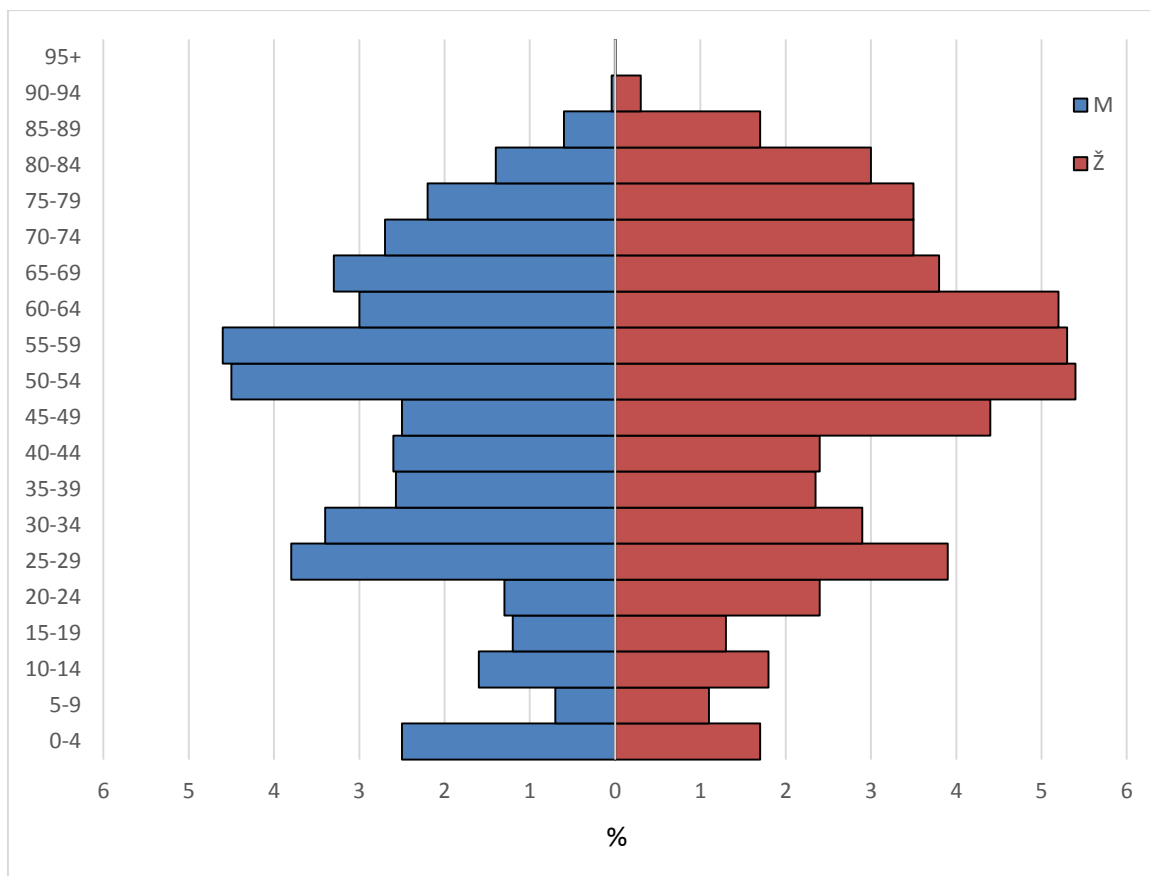
Smanjit će se s 68,8 % na 64,95 % i udio zrelog stanovništva koje sudjeluje u formiranju radne snage, a s gospodarskog gledišta važno je imati na umu i činjenicu da će priljev mladih generacija u radnu dob života brojčano biti sve manji, a odljev generacija iz radne dobi snagom procesa starenja sve veći (Wertheimer-Baletić, 2005). Izrazito zabrinjavajuća činjenica je i pad udjela ženskog fertilnog stanovništva za 33,49 % što će uzrokovati daljnju depopulaciju naselja i slabljenje demografskog potencijala (sl. 23 i sl. 24).

¹¹0-19 (≥ 35); 60 i više (≤ 8); Tip (1); Obilježje (izrazita mladost)
 0-19 (≥ 30); 60 i više (≤ 10); Tip (2); Obilježje (mladost)
 0-19 (> 30); 60 i više (> 10); Tip (3); Obilježje (kasna mladost)
 0-19 (< 30); 60 i više (< 15); Tip (4); Obilježje (na pragu starosti)
 0-19 (< 30); 60 i više (> 15); Tip (5); Obilježje (starost)
 0-19 (≤ 25); 60 i više (≥ 20); Tip (6); Obilježje (duboka starost)
 0-19 (≤ 20); 60 i više (≥ 25); Tip (7); Obilježje (izrazito duboka starost)
 (Demografski razvoj DNŽ, Šterc, S. i Šterc, F., 2016.)

Sl. 23. Grafički prikaz dobno-spolnog sastava stanovništva naselja Koprivnice po petogodišnjim skupinama 2021. godine

Izračunato prema: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine: stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima; Državni zavod za statistiku, Zagreb

Sl. 24. Grafički prikaz dobno-spolnog sastava stanovništva naselja Koprivnice po petogodišnjim skupinama 2031. godine

Izračunato prema: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine: stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima; Državni zavod za statistiku, Zagreb

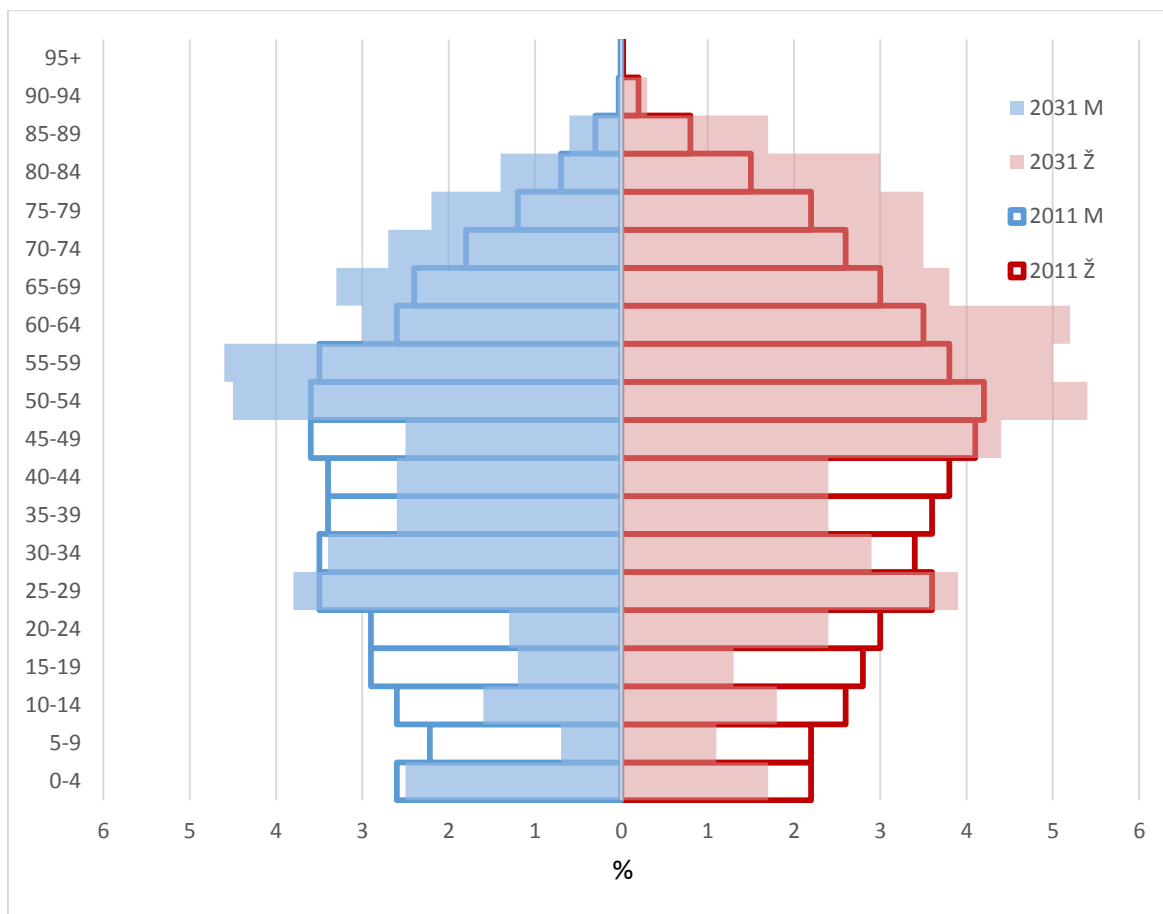
Pojedini podaci tzv. funkcionalnih dobni skupina još bolje ističu nepovoljna obilježja budućih demografskih kretanja; usporedba dječje baze (0-4 godina) i osoba starih 80 i više godina vrlo je znakovita za razumijevanje stanja i procesa u sastavu prema dobi, a 2031. godine predviđa se da će u najmlađoj skupini biti 918, a u najstarijoj 1562 osobe (tab. 20).

**Tab. 20. Stanovništvo naselja Koprivnica prema spolu i dobi 2021. i 2031. godine
(apsolutni podaci)**

Dobna skupina	2021.			2031.		
	Muško	Žensko	Ukupno	Muško	Žensko	Ukupno
0-4	585	450	1035	550	368	918
5-9	344	387	731	155	249	404
10-14	493	508	1001	363	396	759
15-19	483	489	972	277	296	573
20-24	490	628	1118	297	528	825
25-29	845	866	1711	846	870	1716
30-34	790	735	1525	752	646	1398
35-39	693	690	1383	578	523	1101
40-44	702	720	1422	579	537	1116
45-49	708	987	1695	562	980	1542
50-54	930	1107	2037	993	1194	2187
55-59	936	1033	1919	1023	1167	2140
60-64	641	992	1633	661	1146	1807
65-69	659	782	1441	744	840	1584
70-74	520	705	1225	608	784	1392
75-79	388	661	1049	489	786	1275
80-84	287	519	806	307	678	985
85-89	97	282	379	130	369	499
90-94	8	52	60	8	57	65
95 i više	3	7	10	4	9	13

Izračunato prema: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine: stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima: Državni zavod za statistiku, Zagreb

Osim smanjene demografske baze predviđa se i smanjenje dobnih skupina od 30 do 44 godine koje čine najproduktivniji dio radnog kontingenta, dok će najbrojnije dobne skupine biti one od 45 do 64 godine života (sl. 25).

Sl. 25. Grafički prikaz dobno-spolnog sastava stanovništva naselja Koprivnice po petogodišnjim skupinama 2011. i 2031. godine

Izračunato prema: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine: stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima; Državni zavod za statistiku, Zagreb

Prema rezultatima procjene udio stanovništva u starim dobnim skupinama (65 i više godina) biti će relativno visok i veći od udjela mladog stanovništva (0-14 godina) što ujedno znači i izumiranje stanovništva koje tada više neće biti moguće zaustaviti samo obnovom domicilnim stanovništvom. Osim toga, rezultati procjene pokazuju da će sljedeća dva desetljeća izumiranje biti glavno obilježje stanovništva Koprivnice stoga je potrebno negativne demografske trendove zaustaviti dok je još moguće. Osim toga, budući da se stanovništvo promatranog prostora svake godine sve više smanjuje i stari, buduća reprodukcija biti će pod snažnim utjecajem starenja stanovništva, odnosno disproporcije između velikih dobnih skupina, pri čemu će najveću ulogu imati sužavanje fertilnog kontingenta, posebice mladih žena 20-29 godina. Izuzev demografskih, brojne su i društveno-gospodarske te druge posljedice promjena koje indicira ova procjena; porast broja i udjela starog stanovništva opteretit će razne društvene fondove (mirovinski, zdravstveni,

socijalni,...), a brojčano smanjenje i starenje radnog kontingenta dovodi u pitanje gospodarski i ukupni razvoj grada.

5.2. Revitalizacijski modeli

Razlika između među-popisne promjene ukupnog stanovništva vrlo je jasan i koncizan pokazatelj depopulacije i izumiranja, a negativno prirodno kretanje, negativna među-popisna promjena te isto takva migracijska bilanca prikaz su negativne demografske slike koja može, ukoliko se nastavi neko duže vrijeme, dovesti u pitanje revitalizaciju promatranog prostora. Ovakav spomenuti slijed negativnih trendova nije karakteristika samo demografske slike Koprivnice, nego i Republike Hrvatske u cjelini, a bez obzira na sve negativne trendove i pokazatelje na razini naselja revitalizacije su, obzirom da još uvijek nije razoren osnovni revitalizacijski potencijal, moguće, posebno na razini ovog grada koji je svojim demografski kretanjima zasad pozicioniran na nešto boljem položaju u usporedbi s nekim drugim dijelovima države. Obnova stanovništva ne može se dogoditi sama od sebe i ne smije se prepustiti slučajnosti, a obzirom da je upravo stanovništvo glavni resurs svake države potrebno ga je postaviti u temelj svih planiranja te obnovu populacije shvatiti kao primarni interes za daljnji razvoj svih sfera života ne samo na lokalnoj već i na nacionalnoj razini.

Dva su osnovna revitalizacijska modela koja će se promotriti u ovom radu, a u okviru njih predložit će se postupci primarno orijentirani na povećanje rodosti. Cilj im je isti, a razlikuju se prema obilježjima populacije prema kojoj se spomenuti poticaji primjenjuju; prvi se model zasniva na stimulativnoj populacijskog politici koje se temelji na ukupnom, odnosno stalnom stanovništvu zemlje, a drugi na posrednoj imigracijskoj revitalizaciji (Šterc i Komušanac, 2012). Problemu demografske obnove najprihvatljivije bi bilo pristupiti sveobuhvatno, odnosno praktično primijeniti sve modele obnove koji se međusobno nadopunjuju te na taj način osigurati dugoročne rezultate ukupne demografske obnove (Friganović i Šterc, 1993).

5.2.1. Model revitalizacije domicilnom populacijom

Stanovništvu Koprivnice s obilježjima duboke starosti danas je nužan natalitet barem na razni 1990-ih, upitno je može li sadašnji dobno-spolni sastav potencijalno biološki osiguravati rodost na toj razini, a trendu smanjenja fertilnog kontingenta u prilog ne idu ni razni čimbenici koji obilježavaju gospodarstvo i društvo promatranog prostora poput

produženja obrazovanja žena, sve kasnije stupanje u brak, gospodarska nesigurnost mladih, porast udjela samohranih majki, nesigurni stambeni uvjeti i drugo.

Razmatrajući demografska obilježja domicilne populacije naselja Koprivnice utvrđeno je da je revitalizacija domicilnom populacijom ipak moguća obzirom na još uvijek zadržane revitalizacijske potencijale primarno ženske fertile populacije u dobi 15-49 godina starosti, međutim ona se neće dogoditi slučajno, a ni kao nastavak postojećeg zbivanja (pošto su trenutna demografska kretanja negativna) već kroz razne mjere i poticaje koji obuhvaćaju brojne sfere života stanovništva ovog grada.

Dosadašnji negativni demografski pokazatelji nastavit će se i u budućnosti, vrlo vjerojatno još jačim intenzitetom, a obzirom da se ne mogu ni usporiti, a ni zaustaviti sami po sebi, nužno ih je ciljano i funkcionalno usmjeravati. Donošenje cjelokupne revitalizacijske politike na razini Republike Hrvatske neće se, izgleda, zbiti u skorije vrijeme te bi, obzirom na to, odluke o provedbi bilo kakvih modela revitalizacije trebale bi biti sastavni dio strategije razvoja Grada Koprivnice koji bi trebao, osim gospodarske, demografsku problematiku, proglasiti ključnom za sveopći razvoj.

Jedinice lokalne samouprave ne mogu donositi zakone kojima bi djelovale na maloprije spomenute nesigurnosti vezane uz reproduktivnu populaciju, djecu i mlade općenito, međutim pojedine mjere ciljane zaštite navedene populacije povećale bi sveopću sigurnost kod mladih i stvorile uvjete u kojima će se oni lakše odlučivati na osnivanje obitelji ili brojno povećanje postojećih. Ovaj oblik obnove poseban značaj pridaje neizravnim mjerama usmjerenim na zaposlenost, osobni standard, zdravstveni sustav i opći stupanj razvijenosti društva, a kao ključne mjere pri stimuliranju nataliteta javljaju se rješenje stambenog pitanja mladih i zapošljavanje koje dugoročno gledano ne bi utjecale samo na porast rodnošći, nego i na niz drugih životnih procesa. Cjelokupni model stambenog zbrinjavanja mladih nužno je definirati kroz povoljnije stambene kredite, a osim izravnih poticaja za svako rođeno dijete (uz, primjerice, proporcionalno povećanje istog ovisno o broju djece u obitelji), gradske bi službe mogle razraditi prijedlog selektivnog plaćanja raznih (npr. komunalnih) naknada ovisno o broju djece u obitelji. Isti bi se princip plaćanja mogao provesti i po pitanju vrtića i sličnih ustanova koje skrbe o djeci dok bi se njihovo radno vrijeme trebalo uskladiti s radnim vremenom svakog od roditelja.

Nužno je shvatiti ozbiljnost ove problematike i ozbiljno pristupiti konceptu pronatalitetne politike kroz niz stimulativnih mjera na lokalnoj razini koje će u budućnosti rezultirati povećanjem broja stanovnika i samim time dati bolje pretpostavke gospodarskog razvoja. Važnost ovog oblika revitalizacije leži u činjenici da ukoliko se ne osnaži domicilno

stanovništvo, potencijal za obnovu postat će imigracijska politika koja rezultira supstitucijom inozemnog stanovništva i mogućim gubitkom lokalnog, regionalnog pa u krajnjem slučaju i nacionalnog identiteta (Demografski razvoj DNŽ, Šterc, S. i Šterc, F., 2016).

5.2.2. Model revitalizacije imigracijskom populacijom

Model revitalizacije imigracijskom populacijom drugi je provodljiv model obnove na području Koprivnice, a unutar istog modela razlikujemo imigraciju iz ostalih dijelova Hrvatske, imigraciju hrvatskog stanovništva iz susjednih zemalja i klasične hrvatske emigracije, imigraciju ostalog stanovništva iz susjednih zemalja i moguću imigraciju stanovništva kroz velike migracije prema Europi (Šterc i Komušanac, 2012).

Slučaj s ovim modelom isti je kao i s prethodnim; sve dok Republika Hrvatska ne krene s provedbom ovog modela revitalizacije na cijelom području države, lokalna bi uprava i samouprava samostalno trebala početi s postavljanjem izravne razvojne koncepcije prema svom stanovništvu izvan zemlje. Opće je poznato da je Hrvatska zemlja s brojnim iseljeništvom, a uzme li se u obzir iseljavanje nakon Drugog svjetskog rata pa sve do danas, udio hrvatske dijasporje je visok i čini veliki potencijal za demografsku obnovu. Sagledano u cjelini, povratak dijasporje ne mora značiti istovremeno i demografsku obnovu populacije jer sve ovisi o tome tko se vraća, mlado reproduktivno ili staro umirovljeničko stanovništvo. Prilikom provedbe modela revitalizacije imigracijskom politikom usmjerenog na hrvatsku dijasporu potrebno je prije svega potaknuti povratak mladog stanovništva što ujedno predstavlja dugoročniji i teži proces obzirom da je ono zahtjevnije u vidu mogućnosti i životnog standarda koji im pruža život u njihovom rodnom gradu, odnosno domovini. Ovaj model ne može biti zaseban, već za sobom povlači prethodno objašnjenu varijantu; nakon provedbe modela revitalizacije imigracijskom populacijom nužno je, kada to imigracijsko stanovništvo postane stalno stanovništvo grada, provesti sve navedeno u prethodnoj varijanti s ciljem zadržavanja stanovništva i poticanjem istog na osnivanje obitelji (Demografski razvoj DNŽ, Šterc, S. i Šterc, F., 2016.).

Obzirom na svoj poprilično uzak okvir, ovaj će se rad zaustaviti na ovih nekoliko prijedloga mjera i poticaja, a daljnja detaljna razrada i nadopuna istih bit će prepuštena stručnim studijama istog ili sličnog predmeta proučavanja.

6. ZAKLJUČAK

Temeljem istraživanja o historijsko-demografskom razvoju Koprivnice doneseni su opći zaključci i osvrt na početno postavljene hipoteze.

6.1. Referiranje na hipoteze

- H1** Suvremene demografske promjene ubrajaju se među najvažnije procese u historijsko-geografskom razvoju Koprivnice. Obzirom da je stanovništvo osnovni resurs i potencijal svakog planiranja i revitalizacije prostora dominantni demografski procesi poput negativnog prirodnog kretanja, negativne među-popisne promjene te isto takve migracijske bilance ukazuju na nužnost dobro promišljene i planski usmjerene populacijske politike. Osim toga, demografska predviđanja nagovještaju kako će kroz petnaestak godina, ukoliko se ništa ne poduzme, intenzivno demografsko izumiranje biti glavno obilježje, ne samo stanovništva Republike Hrvatske, već i naselja Koprivnice.
- H2** Povijesne razvojne etape grada Koprivnice uvjetovale su i usmjeravale demografske procese. Između demografskog i društveno-gospodarskog razvoja postoji izražena uzročno-posljedična povezanost, a trendovi u kretanju broja stanovnika, prirodnoj dinamici, migracijama i demografskim strukturama iznimno su pouzdan pokazatelj dosegnute razine društvenog i ekonomskog napretka određenog prostora. Stanovništvo grada Koprivnice u posljednjih pola stoljeća razvijalo se pod pretežitim utjecajem modernizacijskih procesa u društvenom i gospodarskom razvoju, napose procesa industrijalizacije, deagrarizacije, deruralizacije i urbanizacije, a navedeni procesi determinirali su najvažnije sastavnice u kretanju i razvoju stanovništva ovoga prostora.
- H3** Demografski razvoj Koprivnice u posljednjem je među-popisnom razdoblju poprimio trendove dominantne u demografskoj dinamici Republike Hrvatske. Osim pada ukupnog broja stanovnika u promatranom je naselju, kao i na razini cijele države, prisutno negativno prirodno kretanje, negativna migracijska bilanca, pad udjela radno sposobnog stanovništva, povećanje indeksa starenja, smanjenje udjela žena u fertilnoj dobi, povećanje koeficijenta dobne ovisnosti starih,...
- H4** Suvremeni demografski razvoj Koprivnice obilježen je prirodnim padom i depopulacijom. Podaci posljednjeg Popisa stanovništva 2011. godine pokazali su da se broj stanovnika Koprivnice u odnosu na popis 2001. godine smanjio za 854, a u istom je među popisnom razdoblju živorođeno 373 stanovnika manje nego što ih je

umrlo. Obzirom na navedeno, početkom novog stoljeća kretanje stanovništva Koprivnice poprimilo je obilježja tipa E4, odnosno trenda izumiranja za koji je svojstvena negativna prirodna promjena, negativno kretanje utvrđeno popisom te stopa prirodne promjene (smanjenja) manja od stope popisom utvrđenog smanjenja. Osim toga, migracijskom je bilancom, kao jednim od najpouzdanijih pokazatelja prostorne pokretljivosti stanovništva utvrđena emigracija koja u ukupnom smanjenju stanovništva u posljednjem među-popisnom razdoblju sudjeluje sa 55,9 %.

H5 Demografska revitalizacija Koprivnice preduvjet je njenog budućeg gospodarskog i ukupnog razvoja. Demografska dinamika promatranog prostora svojim negativnim trendovima nepovoljno utječe na budućnost grada te nameće nužnost predlaganja mogućih rješenja za izvjesniji budući razvoj zasnovan na populacijskoj i revitalizacijskoj politici. Obzirom na još uvijek zadržane revitalizacijske potencijale primarno ženske fertile populacije, osim provođenja modela revitalizacije imigracijskom, moguća je revitalizacija i domicilnom populacijom. Unatoč svemu, problemu demografske obnove najprihvatljivije bi bilo pristupiti sveobuhvatno, odnosno praktično primijeniti sve modele obnove koji se međusobno nadopunjuju te na taj način osigurati dugoročne rezultate ukupne demografske obnove.

6.2. Opći zaključci

Na povijesnoj i političkoj karti Hrvatske Koprivnica je točka u kojoj se stoljećima isprepliću faktori tradicije i suvremenog razvoja, a upravo ovdje, stopili su se brojni razvojni čimbenici poput povoljnog prometno-geografskog položaja, prirodnih bogatstava, kvalitetnih šuma, razvijene poljoprivredne proizvodnje i dr. koji su tijekom cijele prošlosti usmjeravali rast i razvoj ovog grada.

Razvoj Koprivnice možemo pratiti sve od početka eneolita kada je na ovom prostoru već postojalo potpuno organizirano naselje, a antičko je razdoblje na području ovog grada obilježilo formiranje mreže antičkih cesta koje su na ovom području ostavile golem trag. Iako se o razdoblju ranog novog vijeka zna vrlo malo, kasni srednji vijek razdoblje je kada se formira mreža putova i kretanja, a isto je potaknulo nastajanje glavnih podravnih naselja i prvih trgovišta uz premoć slobodnog kraljevskog grada Koprivnice. Smještena na križištu glavnih putova Koprivnica je već tada za svoju širu okolicu razvijala gradske funkcije poput trgovine, uprave i obrta. Unatoč vojnokrajiškom režimu 17. i 18. stoljeća Koprivnica je uspjela obnoviti svoje gospodarske djelatnosti i ponovno postati regionalno središte šire okolice. Gospodarska evaluacija od cehova, manufaktura pa sve do industrijskih pogona obilježila je povijest ovog grada u razdoblju od 19. pa do početka 20. stoljeća. Međuratno razdoblje obilježila je nova stagnacija, a novi polet, zahvaljujući agrarnoj proizvodnji i prerađivačkoj privredi uz povoljne komunikacije sa širokim prostorom okolnih krajeva, Koprivnica doživljava u socijalističkom razdoblju. Suvremeni razvoj obilježila je upravo industrija, posebice prehrambena, a upravo tvornica „Podravka“ prenijela je ime ovog malog grada diljem cijelog svijeta.

Ovakav historijski razvoj vjerno je pratio i demografski, a razdoblja društvenog i gospodarskog uzleta ili stagnacije pratio je i demografski porast, odnosno pad. Bez obzira na sve oscilacije demografskih pokazatelja praćenih od prvog modernog popisa 1857. godine, posljednje desetljeće dvadesetog stoljeća razdoblje je kada je prirodno kretanje stanovništva Koprivnice po prvi put poprimilo negativan predznak. Ovakva negativna dinamika drastično se intenzivirala početkom 21. stoljeća, a posljednji Popis stanovništva 2011. godine otkrio je da bi demografska stvarnost, ukoliko se ništa ne poduzme, uskoro mogla postati zabrinjavajuća.

Projekcije temeljene na podacima posljednjeg popisa koje obilježava negativno prirodno kretanje, negativna među-popisna promjena te migracijska bilanca istih tendencija ukazuju na nužnost dobro promišljene i planski usmjerene populacijske politike. Ukoliko se

trenutna demografska slika nastavi neko duže vrijeme ili dodatno intenzivira revitalizacija promatranog prostora mogla bi biti dovedena u pitanje. Spomenute okolnosti nisu problem samo Koprivnice, nego i cijele Hrvatske, a obzirom na to, stanovništvo, odnosno ljudski potencijal kao temelj nužno je postaviti u svim razvojnim planovima, koncepcijama, programima, modelima, strategijama razvoja,... Demografska revitalizacija Koprivnice trebala bi uključiti sve moguće modele i pristupe s nizom poticajnih mjera povećanja rodности, a revitalizacijske bi mjere morale zahvatiti radni, financijski, pravni, stambeni, komunalni i sigurnosni aspekt populacijske revitalizacijske politike na lokalnoj razini.

Iako su demografska kretanja naselja Koprivnice nešto povoljnija u odnosu na hrvatski prosjek ne smiju se čekati rezultati popisa 2021. godine nego je nužno djelovati već sada, spriječiti nastavak negativnih trendova i demografsku problematiku postaviti kao osnovu sveukupnog razvoja naselja, Grada, županije, ali i Republike Hrvatske u cjelini. Spomenutu je problematiku nužno shvatiti izrazito ozbiljno te je ključnim potezima preduhitriti kako bi se izbjegao potencijalni demografski slom.

POPIS LITERATURE I IZVORA

Literatura:

1. Čimin, R., 2015: Revitalizacija koprivničke renesansne tvrđave: problemi, mogućnosti i smjernice, *Radovi zavoda za znanstveni rad Varaždin* 26, 115-132.
2. Dizdar, Z., 2002: Ljudski gubici logora „Danica“ kraj Koprivnice 1941.-1942., *Časopis za suvremenu povijest* 34 (2), 377-401.
3. Ernečić, D., Feletar, D., Petrić, H., 1997: *Koprivničko-križevačka županija*, Školska knjiga, Zagreb.
4. Feletar, D., 1986: Značenje geografskog položaja i demografskih osobina za razvoj Koprivnice u prošlosti i sadašnjosti, u: *Koprivnica – grad i spomenici*, Odjel za povijest umjetnosti centra za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 11-18.
5. Feletar, D., 1988: *Podravina: općine Đurđevac, Koprivnica i Ludbreg u prošlosti i sadašnjosti*, Centar za kulturu: Muzej grada Koprivnice, Koprivnica.
6. Feletar, D., 1995: Neprijeporni prinosi Koprivnice stvaranju i razvoju Hrvatske, u: *Koprivnica-izabrane teme*, Gradsko poglavarstvo, Nakladna kuća Dr. Feletar, Koprivnica.
7. Feletar, P., 2012: Demografske promjene u Koprivničko-križevačkoj županiji od 1857. do 2011. godine, *Podravina* 11 (21), 129-167.
8. Friganović, M., 1978: *Demogeografija-stanovništvo svijeta*, Školska knjiga, Zagreb
9. Friganović, M., Šterc, S., 1993: Demografski razvoj i populacijska politika Republike Hrvatske, *Društvena istraživanja*, br. 1, 151-165.
10. Grgin, B., 2003: Odnos središnje vlasti i grada Koprivnice za vladavine ugarsko-hrvatskoga kralja Matijaša Korvina (1458. - 1490.), *Podravina* 2 (3), 124-132.
11. Janković, V., 2013: Koprivničko-križevačka županija u Krčelićevu djelu *Annuae*, *Cris* XIV (1), 382-412.
12. Karaman, I., 1986: Osnovne socijalno-ekonomske determinante povijesnog razvoja grada Koprivnice i njegove regije, u: *Koprivnica – grad i spomenici*, Odjel za povijest umjetnosti centra za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 11-18.
13. Klaić, N., 1987: *Koprivnica u srednjem vijeku*, Centar za kulturu: Muzej grada Koprivnice, Koprivnica.
14. Kolar-Dimitrijević, M., 2007: Grad Koprivnica i njegovi ljudi u vrijeme velike svjetske krize, *Podravina* 6 (11), 47-87.

15. Kolar-Dimitrijević, M., 2008: Grad Koprivnica na putu modernizacije, *Podravina* 7 (14), 89-110.
16. Kolar-Dimitrijević, M., 2009: Jedno viđenje povijesti grada Koprivnice od 1901. do 1918. godine, *Podravina* 8 (16), 5-28.
17. Kraljić, T., 2014: Upravljanje razvojem u Koprivničko-križevačkoj županiji u proteklih dvadeset godina i pogled u budućnost, *Podravina* 13 (26), 196-217.
18. Krivošić, S., 1983: Stanovništvo Podravine 1659.-1859. godine, *Podravski zbornik*, 147-164.
19. Matica, M., 2007: Suvremeni promet-uvjet razvoja Koprivnice, *Podravina* 6 (11), 7-27.
20. Marković, Z., 1993/1994: Koprivnica i najbliža okolica od pretpovijesti do kasnog srednjeg vijeka, *Podravski zbornik 19-20*, 107-128.
21. Marković, Z., 1995: Starohrvatska Koprivnica (Od prapovijesti do gradnje utvrde), u: *Koprivnica: izabrane teme* (ur. Feletar, D.), Gradsko poglavarstvo Koprivnica; Nakladna kuća Dr. Feletar, Varaždin, 46-49.
22. Marković, Z., 2005: Povijest naseljenosti koprivničkog kraja od prvih početaka do razvijenog srednjeg vijeka, *III. Koprivnica* (ur. Slukan-Altić, M.), Institut za društvena istraživanja Ivo Pilar, Zagreb.
23. Nejašmić, I., 2005: Demogeografija: stanovništvo u prostornim odnosima i procesima, Školska knjiga, Zagreb
24. Nejašmić, I., Mišetić, R., 2004: Buduće kretanje broja stanovnika Hrvatske: projekcija 2001.-2031., *Društvena istraživanja* 4-5, 751-776.
25. Nemet, D., 2008: Koprivnica i Ernušti, *Podravina* 7 (13), 76-83.
26. Paškal, C., 1989: *Koprivnica i Franjevci: povijesno-kulturni prikaz dolaska i djelovanja franjevaca u Koprivnici*, vl. izd., Koprivnica.
27. Pavleš, R., 2007: Razlozi i uvjeti nastanka Koprivnice i njeno mjesto među srednjovjekovnim urbanim naseljima, *Podravina* 6 (11), 88-106.
28. Pavličević, D., 2002: Opće političke i vojničke prilike u Podravini (1527.-1765.), *Podravina* 1 (1), 83-98.
29. Petrić, H., 2000: *Koprivnica na razmeđi epoha (1756.-1870.)*, Nakladna kuća Dr. Feletar, Koprivnica.
30. Petrić, H., 2003: Prilog poznavanju mobilnosti stanovništva Koprivnice do početka 17. stoljeća, *Podravina* 2 (3), 142-172.
31. Petrić, H., 2005: *Koprivnica u 17. stoljeću: okoliš, demografske, društvene i gospodarske promjene u pograničnom gradu*, Meridijani, Samobor.

32. Petrić, H., 2006: Gospodarstvo na pograničnom području u 17. stoljeću: primjer Koprivnice, *Radovi Zavoda za znanstveni rad Varaždin 16-17*, 227-258.
33. Slukan Altić, M., 2006: Počeci prostornog planiranja u gradu Koprivnici, *Podravina 5* (9), 19-31.
34. Slukan Altić, M., 2012: Promet i njegov utjecaj na prostorni razvoj i funkcionalnu strukturu grada u povijesnom kontekstu: slučaj Bjelovara, Siska i Koprivnice, *Podravina 11* (22), 5-20.
35. Šadek, V., 2016: Prilozi za povijest Koprivnice i okolice u vrijeme „Podravske republike“, *Podravina 15* (30), 156-173.
36. Šterc, S., 2015: *Geografski i demogeografski identitet*, Prirodoslovno-matematički fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
37. Šterc, S., Komušanac, M., 2010: Historijska geografija-temeljni identitet geografske discipline, *Hrvatski geografski glasnik 72* (2), 123-142.
38. Šterc, S., Komušanac, M., 2012: Neizvjesna demografska budućnost Hrvatske-izumiranje i supstitucija stanovništva ili populacijska revitalizacija...?, *Društvena istraživanja 21* (3), 693-713.
39. Vučetić, R., 2011: Prostorni razvoj gradova u Podravini između srednjeg vijeka i 19. stoljeća, *Podravina 10* (20), 74-83.
40. Wertheimer-Baletić, A., 1999: Stanovništvo i razvoj, *Mate*, Zagreb.
41. Wertheimer-Baletić, A., 2005: Demografija Hrvatske-aktualni demografski procesi, *Diacovensia 13* (1), 95-118.
42. Živić, D., Pokos, N., 2002: Demografska obilježja Podravine, *Podravski zbornik 28*, 11-32.
43. Živić, D., Žebec, I., 2007: Sastavnice demografske bilance u gradu Koprivnici tijekom druge polovice 20. stoljeća, *Podravina*, 6 (11), 28-46.

Izvori:

1. Demografski razvoj Dubrovačko-neretvanske županije (Šterc, S. i Šterc, F., 2016.)
<http://www.zzpudnz.hr> (06. 06. 2017.)
2. Metodološka objašnjenja Popisa stanovništva iz 2001.,
http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/Census2001/census_met.htm (05. 04. 2017.)
3. Metodološka objašnjenja Popisa stanovništva iz 2011.
<http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/censusmetod.htm> (05. 04. 2017.)
4. Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. – 2001., CD-ROM, DZS RH, Zagreb, 2005.
5. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine: dnevni i tjedni migranti, CD-ROM, DZS, Zagreb
6. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: dnevni i tjedni migranti, po naseljima, DZS, Zagreb
7. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine: stanovništvo prema migracijskim obilježjima, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (20. 05. 2017.)
8. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011.godine: stanovništvo prema migracijskim obilježjima i spolu, po naseljima, DZS, Zagreb
9. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine: stanovništvo prema narodnosti, po naseljima, CD-ROM, DZS, Zagreb
10. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema narodnosti, po naseljima, CD-ROM, DZS, Zagreb
11. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 1991. godine: stanovništvo prema spolu i starosti po naseljima, DZS, Zagreb
12. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine: stanovništvo prema spolu i starosti po naseljima, CD-ROM, DZS, Zagreb
13. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema starosti i spolu, po naseljima, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (09. 05. 2017.)
14. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine: stanovništvo prema vjeri, po naseljima, CD-ROM, DZS, Zagreb
15. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo prema vjeri, po naseljima, DZS, Zagreb

16. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb
17. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: stanovništvo staro 15 i više godina prema trenutačnoj aktivnosti i spolu, po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb
18. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine: stanovništvo staro 15 i više godina prema spolu i završenoj školi, DZS, Zagreb, <http://www.dzs.hr> (01. 06. 2017.)
19. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine: zaposleni prema područjima djelatnosti, po naseljima, Državni zavod za statistiku, Zagreb
20. Statistička izvješća 1441/2011., DZSRH, Zagreb, 2011., http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2011/SI-1441.pdf (05. 04. 2017.)
21. Vitalna statistika (rođeni i umrli) u razdoblju 1964. – 2015., podaci za pojedine godine, DZS RH, Zagreb.
22. „Zakon o Popisu stanovništva 2011.“, Narodne novine, 92/10., http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_07_92_2587.html (05. 04. 2017.)

PRILOZI

I. POPIS SLIKA

Sl. 1. Koprivnica na karti Republike Hrvatske.....	1
Sl. 2. Povelja kralja Ludovika I. Anžuvina Koprivnici 1356. godine.....	12
Sl. 3. Koprivnička utvrda u drugoj polovici 16. stoljeća.....	15
Sl. 4. Ledenteurov crtež s vedutom koprivničke tvrđave iz 1639. godine	15
Sl. 5. Plan koprivničke tvrđave iz rukopisa M. Stiera (oko 1660. godine)	16
Sl. 6. Glavni gradski park (Koprivnica, 19. stoljeće)	18
Sl. 7. Ukupno kretanje broja stanovnika Koprivnice od 1857. do 2011. godine.....	28
Sl. 8. Sastavnice prirodnog kretanja stanovništva Koprivnice od 1991. do 2015. godine ..	31
Sl. 9. Indeksi kretanja rodosti i smrtnosti stanovništva Koprivnice i Republike Hrvatske od 1990. do 2015. godine	34
Sl. 10. Dnevne migracije stanovništva Koprivnice 2011. godine	36
Sl. 11. Tjedne migracije stanovništva Koprivnice 2011. godine.....	36
Sl. 12. Doseljeni u Koprivnicu iz drugih dijelova RH prema popisu 2011. godine	39
Sl. 13. Doseljeni u Koprivnicu iz inozemstva prema popisu 2011. godine.....	39
Sl. 14. Grafički prikaz dobno-spolnog sastava stanovništva naselja Koprivnice po petogodišnjim skupinama 2011. godine	44
Sl. 15. Grafički prikaz dobno-spolnog sastava stanovništva naselja Koprivnice po petogodišnjim skupinama 2001. i 2011. godine	45
Sl. 16. Stanovništvo staro 15 i više godina prema trenutačnoj aktivnosti 2011. godine.	48
Sl. 17. Gospodarski sastav stanovništva Koprivnice prema popisu 2011. godine	48
Sl. 18. Narodnosni sastav stanovništva naselja Koprivnica 2001. godine	51
Sl. 19. Narodnosni sastav naselja Koprivnica 2011. godine	51
Sl. 20. Vjerski sastav stanovništva naselja Koprivnica 2001. godine	52
Sl. 21. Vjerski sastav stanovništva naselja Koprivnica 2011. godine	53
Sl. 22. Glavni željeznički smjerovi u Hrvatskoj.....	56
Sl. 23. Grafički prikaz dobno-spolnog sastava stanovništva naselja Koprivnice po petogodišnjim skupinama 2021. godine	61
Sl. 24. Grafički prikaz dobno-spolnog sastava stanovništva naselja Koprivnice po petogodišnjim skupinama 2031. godine	62

Sl. 25. Grafički prikaz dobno-spolnog sastava stanovništva naselja Koprivnice po petogodišnjim skupinama 2011. i 2031. godine	64
---	----

II. POPIS TABLICA

Tab. 1. Ukupno kretanje broja stanovnika Koprivnice od prvog modernog popisa 1857. godine do 2011. godine	27
Tab. 2. Ukupno kretanje broja stanovnika Grada Koprivnice od 1948. do 2011. godine...	29
Tab. 3. Ukupno kretanje broja stanovnika i prosječna godišnja promjena (u %) naselja Koprivnice i ostalih naselja Grada Koprivnice od 1991. do 2011. godine.....	30
Tab. 4. Prirodno kretanje stanovništva naselja Koprivnice od 1991. do 2015 godine	32
Tab. 5. Prirodno promjena stanovništva Koprivnica od 1991. do 2015. godine	33
Tab. 6. Udio dnevnih i tjednih migranata Koprivnice 2011. godine u ukupnom broju stanovnika.....	35
Tab. 7. Broj i udio dnevnih/tjednih migranata u ukupnom broju dnevnih/tjednih migranata naselja Koprivnica 2011. godine	37
Tab. 8. Broj i udio dnevnih/tjednih migranata u ukupnom broju dnevnih/tjednih migranata naselja Koprivnica 2001. godine	37
Tab. 9. Broj i udio doseljenog stanovništva u Koprivnicu prema popisu 2011. godine	38
Tab. 10. Broj i udio doseljenog stanovništva u Koprivnicu prema popisu 2001. godine....	38
Tab. 11. Tipovi općeg kretanja stanovništva Koprivnice u dva posljednja među-popisna razdoblja	41
Tab. 12. Tipizacija dobnog sastava stanovništva naselja Koprivnice 1991., 2001. i 2011. godine	42
Tab. 13. Pokazatelji dobnog-spolnog sastava stanovništva naselja Koprivnice prema popisima 1991., 2001. i 2011. godine	43
Tab. 14. Apsolutni i relativni udjeli muškog i ženskog stanovništva u ukupnom i koeficijenti feminiteta naselja Koprivnice 1991., 2001. i 2011. godine	46
Tab. 15. Radno sposobno stanovništvo naselja Koprivnice 1991., 2001. i 2011. godine ...	46
Tab. 16. Sastav stanovništva Koprivnice starog petnaest i više godina prema stručnoj spremi 2011. godine	49
Tab. 17. Sastav stanovništva Koprivnice starog petnaest i više godina prema stručnoj spremi 2001. godine	50
Tab. 18. Procjena broja stanovnika naselja Koprivnica za 2021. i 2031. godinu.....	59
Tab. 19. Tipizacija dobnog sastava stanovništva naselja Koprivnice 2011. i 2031. godine	60
Tab. 20. Stanovništvo naselja Koprivnica prema spolu i dobi 2021. i 2031. godine (apsolutni podaci)	62

III. PLAN I PROGRAM PROJEKTNE NASTAVE

Naziv projekta	Historijsko-demografski razvoj Koprivnice
Voditelj	Monika Balijska, mag. educ. hist. et geogr.
Sudionici	Učenci dodatne nastave geografije (Gimnazija Fran Galović, 2. razred)
Mjesto projekta	Koprivnica
Izvori financiranja	Gimnazija „Fran Galović“
Trajanje projekta	Školska godina 2017./2018.
Ciljevi projekta	<p>Opći cilj:</p> <p>-analizirati historijski razvoj Koprivnice, utvrditi trendove demografskih kretanja koprivničkog područja te izraditi procjenu demografskog razvoja u budućnosti</p> <p>Specifični ciljevi:</p> <p>-proučavanjem literature i posjetom Muzeju grada Koprivnice analizirati historijski razvoj grada</p> <p>-proučavanjem publikacija Državnog zavoda za statistiku utvrditi demografska kretanja na području Koprivnice od prvog modernog popisa pa do danas</p> <p>-proučavanjem publikacija Državnog zavoda za statistiku i historijsko-geografskog razvoja Koprivnice objasniti među-popisne promjene od prvog modernog popisa pa do danas</p> <p>-proučavanjem publikacija Državnog zavoda za statistiku i anketiranjem stanovnika Koprivnice utvrditi uzroke smanjenja broja stanovnika Koprivnice u posljednjem među-popisnom razdoblju</p> <p>-izraditi procjenu budućih demografskih kretanja promatranog prostora</p> <p>-predložiti rješenje problema – kako zaustaviti negativne demografske trendove koprivničkog područja</p>

	<p>-izraditi poster i održati otvoreno izlaganje o historijsko-demografskom razvoju Koprivnice u gradskoj knjižnici</p> <p>Odgojno-obrazovni ishodi</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. poticati interes učenika za zavičaj i područje na kojem žive 2. razvijati sposobnost uočavanja uzročno-posljedičnih veza u historijsko-geografskom razvoju 3. povezati aktualno demografske trendove s gospodarskim promjenama na koprivničkom području s početkom 21. stoljeća 4. razvijati vještinu govora, komunikacije, prikupljanja i prikazivanja podataka 5. unaprijediti geografske vještine: izradu dijagrama i tablica na temelju podataka prikupljenih analizom literature, izvora i ankete 6. razvijati metodologiju znanstveno-istraživačkog rada 7. razvijati osobnu odgovornost za preuzete zadatke 8. interakcijom učenika tijekom rada u skupini razvijati međusobno uvažavanje i suradnju 9. primijeniti znanja stečena u nastavnoj cjelini Stanovništvo svijeta na prostor zavičaja
Ciljana grupa	Visoko motivirani učenici 2. razreda (14 učenika) za istraživanje historijskog razvoja i demografskih promjena na području njihovog rodnog grada.
Krajnji korisnici	Ostali učenici škole, gradonačelnik Koprivnice i ostalo zainteresirano stanovništvo grada
Procijenjeni rezultati	<p>Nove spoznaje o povijesnim i prostornim modifikatorima demografskih promjena u Koprivnici te o mogućim budućim demografskim kretanjima.</p> <p>Procjena broja stanovnika u budućnosti, identifikacija uzročnika demografskog egzodusa stanovništva te nove spoznaje o mjerama koje bi trebale omogućiti ponovni demografski rast promatranog prostora.</p>

Glavne aktivnosti	<ol style="list-style-type: none"> 1. upoznavanje s temom projekta i glavnim ciljevima istog 2. izrada plana aktivnosti 3. dogovaranje pravila rada 4. podjela zadataka unutar grupe 5. planiranje ciljeva za svakog učenika ponaosob 6. posjet Muzeju grada Koprivnice 7. posjet gradskoj knjižnici (Knjižnica Fran Galović Koprivnica) 8. proučavanje literature vezane uz povijesni razvoj Koprivnice 9. posjet Državnom zavodu za statistiku 10. proučavanje publikacija državnog zavoda za statistiku 11. utvrđivanje među-popisnih promjena (broj stanovnika, dobno-spolna struktura i migracije) 12. povezivanje znanja o historijskom razvoju Koprivnice s njenim demografskim promjenama 13. priprema pitanja i intervju s mladim koprivničkim bračnim parom iseljenim u Njemačku 14. izrada anketnog upitnika i najava anketiranja 15. anketiranje (zrelog) stanovništva Koprivnice s ciljem prikupljanja podataka o mogućnostima njihovog napuštanja Koprivnice i razlozima istog 16. interpretacija podataka prikupljenih anketom 17. izrada dijagrama 18. izrada projekcije demografskog razvoja Koprivnice 19. prijedlog mjera u okviru provedbe modela revitalizacije domicilnom/imigracijskom populacijom 20. izrada i priprema postera za tiskanje 21. priprema za usmeno izlaganje 22. usmeno izlaganje o prikupljenim podacima i novim spoznajama u gradskoj knjižnici
Relevantnost	<p>Utjecaj na svijest sveukupnog stanovništva o trenutnim demografskim trendovima na području Koprivnice i poticanje lokalnih vlasti za poduzimanjem mjera koje će promijeniti demografsku sliku grada.</p>

	Utjecaj na svijest o važnosti demografije i populacijske politike kao jednog od strateških pitanja za razvoj društva i države.
Partneri i suradnici	Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica, Grad Koprivnica, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Muzej grada Koprivnice, anketirani i intervjuirani građani
Metodologija	Metode prikupljanja, selektiranja i razmatranja relevantnih podataka, analize i sinteze, statističke i grafičke metode, komparativna metoda, metoda linearne ekstrapolacije, terenski istraživački rad, anketiranje, intervju, rasprava, pisani i praktični radovi, metoda usmenog izlaganja
Opis projekta	<p>1. posjet Muzeju grada Koprivnice</p> <p>2. proučavanje literature o povijesnom razvoju Koprivnice</p> <p>-Feletar, D., 1988: <i>Podravina: općine Đurđevac, Koprivnica i Ludbreg u prošlosti i sadašnjosti</i>, Centar za kulturu: Muzej grada Koprivnice, Koprivnica.</p> <p>-Feletar, D., 1995: <i>Koprivnica-izabrane teme</i>, Nakladna kuća Dr. Feletar, Koprivnica.</p> <p>-Klaić, N., 1987: <i>Koprivnica u srednjem vijeku</i>, Centar za kulturu: Muzej grada Koprivnice, Koprivnica.</p> <p>-Kolar-Dimitrijević, M., 2008: Grad Koprivnica na putu modernizacije, <i>Podravina</i> 7 (14), 89-110.</p> <p>-Marković, Z., 1993: Koprivnica i najbliža okolica od pretpovijesti do kasnog srednjeg vijeka, <i>Podravski zbornik 19-20</i>, 107-128.</p> <p>-Matijević Sokol, M., 2006: Statuti gradskih komuna i povlastice slobodnih kraljevskih gradova s posebnim osvrtom na grad Koprivnicu, <i>Statut grada Koprivnice</i> (ur. Levanić, K.), Muzej grada Koprivnice i Državni arhiv u Varaždinu, Koprivnica.</p> <p>-Petrić, H., 2000: <i>Koprivnica na razmeđi epoha (1756. - 1870.)</i>, Nakladna kuća Dr. Feletar, Koprivnica</p> <p>-Slukan Altić, M., 2005: <i>Povijesni atlas gradova: Koprivnica</i>, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb.</p> <p>-Slukan Altić, M., 2012: <i>Promet i njegov utjecaj na prostorni razvoj i</i></p>

funkcionalnu strukturu grada u povijesnom kontekstu: slučaj Bjelovara, Siska i Koprivnice, *Podravina* 11 (22), 5-20

3. posjet Državnom zavodu za statistiku - upoznavanje sa popisnom metodologijom

4. analiza podataka o ukupnom kretanju stanovništva Koprivnice od 1857. do 2011. (korištenje publikacija Državnog zavoda za statistiku)

5. analiza podataka o prirodnom i mehaničkom kretanju stanovništva Koprivnice u posljednja dva među-popisna razdoblja (publikacije Državnog zavoda za statistiku) te usporedba istih sa demografskim kretanjima republike Hrvatske

6. terenski rad: anketiranje zrelog stanovništva Koprivnice te prikupljanje podataka o mogućnostima njihovog napuštanja Koprivnice i razlozima istog kao i o njihovom zadovoljstvu životom u Koprivnici

7. intervju mladog koprivničkog bračnog para iseljenog u Njemačku o razlozima njihovog napuštanja Hrvatske i uvjetima koje im pruža život u novoj sredini

8. izrada projekcije demografskih kretanja Koprivnice u razdoblju do 2031. godine

9. upoznavanje s metodama revitalizacije prostora

10. predlaganje mjera za provedbu modela revitalizacije domicilnom i imigracijskom populacijom

11. organizacija i vizualizacija prikupljenih podataka izradom dijagrama i tablica

12. pisanje, uređivanje i tiskanje postera s prikupljenim podacima

13. usmena prezentacija ostvarenih rezultata u gradskoj knjižnici

PLANIRANJE PROVEDBE AKTIVNOSTI 1-13

1. i 2. aktivnost: rujan/listopad 2017.

3., 4. i 5. aktivnost: studeni 2017.

6. i 7. aktivnost: prosinac 2017.

8. aktivnost: siječanj 2018.

9. i 10. aktivnost: veljača 2018.

11. i 12. aktivnost: ožujak-svibanj 2018.

13. aktivnost: lipanj 2018.

PREZENTACIJA

-održavanje usmenog izlaganja rezultata svih aktivnosti planirano je u lipnju 2018. godine

PLANIRANO PRAĆENJE I VREDNOVANJE

-tijekom provedbe projekta planirano je praćenje ostvarivanja planiranih aktivnosti

-praćenje će se provoditi kontinuirano tijekom provedbe projekta, bilježit će se ostvarivanje planiranih aktivnosti u zadano vrijeme, evidentirat će se problemi nastali prilikom ostvarivanja projekta, bilježit će se pozitivna i negativna iskustva za planiranje budućih projekata

-po završetku projekta učenici će samovrednovati ostvarenost njihovih individualnih ciljeva postavljenih na samom početku projekta, a nastavnik će formativno vrednovati ostvarenost i doprinos u projektnim aktivnostima

- u nekoliko navrata tijekom trajanja projekta provest će se unutarnje vrednovanje projektnih aktivnosti tako da će učenici anonimno pismeno dati povratnu informaciju o zainteresiranosti i zadovoljstvu projektom

-vanjsko vrednovanje - povratna informacija od strane prisutnih na usmenom izlaganju rezultata u gradskoj knjižnici te od strane gradskih vlasti o potrebi ovog projekta za grad s ciljem razvijanja svijesti o ozbiljnosti situacije u kojoj se nalazi Koprivnica

ODRŽIVOST PROJEKTA

-planirano je da se prikupljeni podaci i izrađeni materijali trajno čuvaju u prostorijama škole te posluže kao primjer ili ishodište novih projektnih aktivnosti

-projekt i rezultate istog moguće je prezentirati i na Danu škole

-planirani krajnji rezultat projekta, osim usmenog izlaganja, je i tiskani poster čiji je sadržaj moguće objaviti na određenim

	<p>internetskim stranicama, škole, grada i sl.</p> <p>-provedbom ovakvog projekta planirano je bolje upoznavanje učenika s prostorom u kojem žive, razvijanje svijesti o problemima njihovog zavičaja, sudjelovanje u predlaganju mjera za demografski oporavak njihovog grada, razvijanje socijalnih i komunikacijskih vještina te razvijanje građanske kompetencije</p>
<p>Popis literature i izvora (izbor)</p>	<p>Za učenike:</p> <p>Feletar, D., 1988: <i>Podravina: općine Đurđevac, Koprivnica i Ludbreg u prošlosti i sadašnjosti</i>, Centar za kulturu: Muzej grada Koprivnice, Koprivnica.</p> <p>Feletar, D., 1995: <i>Koprivnica-izabrane teme</i>, Nakladna kuća Dr. Feletar, Koprivnica.</p> <p>Klaić, N., 1987: <i>Koprivnica u srednjem vijeku</i>, Centar za kulturu: Muzej grada Koprivnice, Koprivnica.</p> <p>Kolar-Dimitrijević, M., 2008: Grad Koprivnica na putu modernizacije, <i>Podravina</i> 7 (14), 89-110.</p> <p>Marković, Z., 1993: Koprivnica i najbliža okolica od pretpovijesti do kasnog srednjeg vijeka, <i>Podravski zbornik 19-20</i>, 107-128.</p> <p>Matijević Sokol, M., 2006: Statuti gradskih komuna i povlastice slobodnih kraljevskih gradova s posebnim osvrtom na grad Koprivnicu, <i>Statut grada Koprivnice</i> (ur. Levanić, K.), Muzej grada Koprivnice i Državni arhiv u Varaždinu, Koprivnica.</p> <p>Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. – 2001., CD-ROM, DZS RH, Zagreb, 2005.</p> <p>Petrić, H., 2000: <i>Koprivnica na razmeđi epoha (1756. - 1870.)</i>, Nakladna kuća Dr. Feletar, Koprivnica</p> <p>Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001. godine, DZS, Zagreb, http://www.dzs.hr</p> <p>Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. godine, DZS, Zagreb, http://www.dzs.hr</p> <p>Slukan_Altić, M., 2005: <i>Povijesni atlas gradova: Koprivnica</i>, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb.</p>

Slukan Altić, M., 2012: Promet i njegov utjecaj na prostorni razvoj i funkcionalnu strukturu grada u povijesnom kontekstu: slučaj Bjelovara, Siska i Koprivnice, *Podravina* 11 (22), 5-20

Vitalna statistika (rođeni i umrli) u razdoblju 1964. - 2015., podaci za pojedine godine, naseljski tabloграмi, DZS RH, Zagreb.

Za nastavnika:

Cindrić, M., Miljković, D., Strugar, V., 2016: *Didaktika i kurikulum*, IEP, Zagreb.

Cohen, L., Manion, L., Morrison, K., 2007: *Metode istraživanja u obrazovanju*, Naklada Slap, Jastrebarsko.

Kovač, K., 2010: Geografija – „plodno tlo“ za projekte, *Geografski horizont* 56 (1), 67-73.

Matas, M., 1998: Metodika nastave geografije, Hrvatsko geografsko društvo, Zagreb.

Mattes, W., 2007: *Nastavne metode*, Naklada Ljevak, Zagreb.

Ros Kozarić, M., 2016: Prijeti li Petrinji depopulacija? Primjer realiziranog školskog projekta, *Geografski horizont* 62 (2), 15-30.

Vuković, N., 2003: Mogućnost vrednovanja postignuća projektne nastave, *Napredak: časopis za pedagoški teoriju i praksu* 144 (2), 225-234.